הלכה · משנה תורה · מפרשים · כסף משנה · ספר אהבה

# כסף משנה על משנה תורה, הלכות ברכות

רבנו יוסף קארו [מרן הבית יוסף]

**ספריית אור ברסלב** · or-breslev.co.il

# כסף משנה על משנה תורה, הלכות ברכות

רבנו יוסף קארו [מרן הבית יוסף]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/כסף-משנה-על-משנה-תורה-הלכות-ברכות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

# תוכן העניינים


**פרק א** ..... 6
הלכה א ..... 6
הלכה ב ..... 6
הלכה ג ..... 8
הלכה ה ..... 8
הלכה ו ..... 9
הלכה ז ..... 9
הלכה ח ..... 9
הלכה ט ..... 10
הלכה י ..... 10
הלכה יא ..... 10
הלכה יב ..... 11
הלכה יג ..... 13
הלכה יד ..... 14
הלכה טו ..... 15
הלכה טז ..... 15
הלכה יז ..... 16
הלכה יח ..... 16
הלכה יט ..... 17
**פרק ב** ..... 18
הלכה א ..... 18
הלכה ב ..... 19
הלכה ג ..... 19
הלכה ד ..... 20
הלכה ה ..... 20
הלכה ז ..... 21
הלכה י ..... 22
הלכה יא ..... 22
הלכה יב ..... 23
הלכה יג ..... 23
הלכה יד ..... 24
**פרק ג** ..... 24
הלכה א ..... 24
הלכה ב ..... 24
הלכה ג ..... 25
הלכה ד ..... 25
הלכה ה ..... 25
הלכה ו ..... 26
הלכה ז ..... 26
הלכה ח ..... 26
הלכה ט ..... 28
הלכה י ..... 29
הלכה יא ..... 30
הלכה יב ..... 30
הלכה יג ..... 31
**פרק ד** ..... 31
הלכה א ..... 31
הלכה ב ..... 31
הלכה ג ..... 32
הלכה ה ..... 33
הלכה ו ..... 35
הלכה ז ..... 37
הלכה ח ..... 38
הלכה ט ..... 39
הלכה י ..... 39
הלכה יא ..... 40
הלכה יב ..... 40
**פרק ה** ..... 41
הלכה א ..... 41
הלכה ב ..... 42
הלכה ד ..... 42
הלכה ה ..... 42

הלכה ו ..... 43
הלכה ז ..... 43
הלכה ח ..... 44
הלכה ט ..... 44
הלכה י ..... 45
הלכה יא ..... 45
הלכה יב ..... 45
הלכה יג ..... 46
הלכה יד ..... 46
הלכה טו ..... 46
הלכה יז ..... 49
**פרק ו** ..... 49
הלכה א ..... 49
הלכה ב ..... 50
הלכה ג ..... 50
הלכה ד ..... 51
הלכה ה ..... 52
הלכה ו ..... 53
הלכה ז ..... 53
הלכה ח ..... 54
הלכה ט ..... 54
הלכה י ..... 55
הלכה יא ..... 56
הלכה יב ..... 58
הלכה יג ..... 59
הלכה יד ..... 60
הלכה טו ..... 61
הלכה טז ..... 61
הלכה יז ..... 62
הלכה יח ..... 63
הלכה יט ..... 64
הלכה כ ..... 64
**פרק ז** ..... 64
הלכה א ..... 64
הלכה ב ..... 65
הלכה ג ..... 66
הלכה ד ..... 66
הלכה ה ..... 67
הלכה ו ..... 68
הלכה ז ..... 68
הלכה ח ..... 69
הלכה ט ..... 70
הלכה י ..... 70
הלכה יא ..... 71
הלכה יב ..... 71
הלכה יג ..... 72
הלכה יד ..... 73
הלכה טו ..... 73
**פרק ח** ..... 74
הלכה א ..... 74
הלכה ב ..... 74
הלכה ג ..... 75
הלכה ד ..... 75
הלכה ה ..... 76
הלכה ו ..... 76
הלכה ז ..... 76
הלכה ח ..... 76
הלכה ט ..... 77
הלכה י ..... 77
הלכה יא ..... 77
הלכה יב ..... 77
הלכה יג ..... 78
הלכה יד ..... 79
**פרק ט** ..... 80

הלכה א ..... 80
הלכה ב ..... 81
הלכה ג ..... 81
הלכה ד ..... 82
הלכה ה ..... 82
הלכה ו ..... 83
הלכה ז ..... 83
הלכה ח ..... 83
הלכה ט ..... 84
**פרק י** ..... 84
הלכה א ..... 84
הלכה ב ..... 85
הלכה ג ..... 85
הלכה ד ..... 85
הלכה ה ..... 85
הלכה ו ..... 86
הלכה ז ..... 87
הלכה ח ..... 87
הלכה ט ..... 87
הלכה י ..... 88
הלכה יא ..... 89
הלכה יב ..... 89
הלכה יג ..... 89
הלכה יד ..... 89
הלכה טז ..... 90
הלכה יז ..... 90
הלכה יח ..... 91
הלכה יט ..... 91
הלכה כא ..... 91
הלכה כב ..... 91
הלכה כד ..... 91
הלכה כה ..... 91
**פרק יא** ..... 92
הלכה א ..... 92
הלכה ב ..... 92
הלכה ג ..... 92
הלכה ד ..... 93
הלכה ז ..... 93
הלכה ח ..... 93
הלכה ט ..... 93
הלכה י ..... 93
הלכה יד ..... 94
הלכה טו ..... 96
הלכה טז ..... 96

# פרק א

## הלכה א

**מצות עשה מן התורה וכו'**. כתב רבינו בסה"מ לשון התוספתא ברכת המזון מן התורה שנאמר ואכלת ושבעת:

**ואינו חייב מן התורה וכו'**. פרק מי שמתו (ברכות דף כ':) דרש רב עוירא אמר הקב"ה וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת וברכת והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה. ופסק רבינו כסתם מתני' ואכתוב עוד בזה בסמוך:

## הלכה ב

**ומדברי סופרים לברך על כל מאכל וכו'**. ר"פ כיצד מברכין (ברכות דף ל"ה) אמרו דילפינן לה מק"ו ומה כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כ"ש, וכתבו התוספות דלאו ק"ו הוא אלא ברכה דלפניו הויא דרבנן ואכתוב בזה בפ"ג.

**ומ"ש ואפילו נתכוין לאכול או לשתות כל שהוא מברך ואח"כ יהנה**. כן כתב רש"י והתוס' בפרק הישן והרשב"א והרא"ש בפרק כיצד מברכין משום דאסור ליהנות מהעה"ז בלא ברכה:

**ומ"ש וכן אם הריח וכו'**. בפרק כיצד מברכין (ברכות מ"ג).

**ומ"ש וכל הנהנה וכו'**. ברייתא ר"פ כיצד מברכין (ברכות ל"ה):

**וכן מד"ס לברך אחר כל מה שיאכל וכו'**. בראש פרק כיצד מברכין אמרינן דילפינן ברכה לאחריו בכל הדברים משבעת המינין. ופירש"י דכתיב חטה ושעורה וכו' וכתיב בתריה ואכלת ושבעת וברכת ודחי התם בגמרא ראיה זו ואסיקנא אלא סברא הוא אסור לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה. ואיכא למידק שרבינו כתב מ"ע מן התורה לברך אחר אכילת מזון וכל הדברים בכלל מזון חוץ מן המים ומן המלח כדתנן בר"פ בכל מערבין וא"כ היכי קאמר בתר הכי דמד"ס לברך אחר כל מה שיאכל. וי"ל דכיון דקרא דואכלת ושבעת וברכת כתיב בתר קרא דארץ חטה ושעורה וכו' אית לן למימר דלא חייבה תורה לברך אלא על שבעת המינין הכתובים באותו פסוק וכמ"ש סמ"ג בשם ה"ג, ולפי זה מ"ש

**רבינו דמן התורה לברך אחר אכילת מזון** אחר שבעת מינים קאמר וצ"ל דזייני טפי מדברים אחרים. ומיהו קשה דא"כ הו"ל לרבינו לומר שנאמר ארץ חטה ושעורה וכו' ואכלת ושבעת וברכת. ולכן נ"ל דרבינו דייק לישנא דתוספתא (ברכות מ"ח:) דקתני ברכת המזון מן התורה שנאמר ואכלת ושבעת ומשמע ליה דאחמשת מיני דגן דוקא קאמר מדנקט ושבעת ואין לך דבר שמשביע אלא ה' מיני דגן:

**ומ"ש והוא שישתה רביעית והוא שיאכל כזית.** בפרק כיצד מברכין (ברכות ל"ח ל"ט) א"ר חייא בר אבא אני ראיתי את ר' יוחנן שאכל זית מליח ובירך עליו תחלה וסוף א"ל ר' ירמיה לר' זירא ר"י היכי בריך על זית מליח כיון דשקליה לגרעינתא בצר ליה שיעורא א"ל מי סברת כזית גדול בעינן כזית בינוני בעינן והא איכא. ופירש"י בצר ליה שיעורא וגבי ברכת פירות הארץ אכילה כתיבא ואכילה בכזית. וכתב הרי"ף ש"מ דכל היכא דאיכא כזית בעי ברכה תחלה וסוף אבל היכא דליכא כזית תחילה בעי ברכה שאסור ליהנות מן העולם הזה כלום בלא ברכה ולבסוף לא בעי ברכה עכ"ל. וכ"כ התוס' והרא"ש. ובפרק שלשה שאכלו (ברכות מ"ה) תנן עד כמה מזמנין עד כזית ר' יהודה אומר עד כביצה. ובגמרא (שם מ"ט:) למימרא דר"מ חשיב ליה כזית ור"י כביצה והא איפכא שמעינן להו א"ר יוחנן מוחלפת השיטה אביי אמר לעולם לא תיפוך הכא בקראי פליגי וכו' התם בסברא פליגי. וכתבו התוספות וקי"ל בכזית דלפי מה שמחליף ר' יוחנן קאמר ר' יהודה בכזית ור"מ ור"י הלכה כרבי יהודה וגם לאביי דלא מחליף ור"מ אית ליה בכזית נראה דהלכה הכא כר"מ ובכזית דהא קם ליה ר' יוחנן בשיטתו לעיל (דף מ"ח) דאינו מוציא את הרבים עד שיאכל כזית וכן לעיל גבי אכל זית מליח וכן פסק בה"ג ור"ח ושאלתות עכ"ל. וכן כתבו עוד בפ' הישן ובירושלמי אמרו שאם הוא בריה כגון פרידה של ענב או של רמון אע"פ שאין בו כזית מברך עליו תחלה וסוף ומאחר שלא הזכירוהו הרי"ף ורבינו משמע דס"ל דפליג אגמרא דידן אעפ"י שהתוספות וה"ר יונה מיישבים בענין דלא פליג:

**ומטעמת א"צ ברכה וכו'**. ברייתא פרק היה קורא (ברכות דף י"ד) מטעמת אינה טעונה ברכה והשרוי בתענית פולט ואין בכך כלום ר' אמי ור' אסי טעמו עד שיעור רביעתא וכיון דתענית וברכה שוין ממילא דרביעית בעי ברכה וכן כי אמרו דלא בעי ברכה ל"ש לפניו מלאחריו. וכתב ר"ח דהיינו כגון שחוזר ופולטו וכן כתב הרי"ף בפ"א דתעניות. וכתב הרא"ש שם דטפי מרביעית אע"פ שפולטו חשובה הנאה לענין תענית אבל לא לענין ברכה דהא בעינן שיהנה בתוך מעיו וכן נראה שהוא דעת רבינו דגבי תענית כתב בפרק ראשון מהלכות תענית והוא שלא יבלע אלא טועם ופולט ולגבי ברכה כאן סתם דבריו נראה שאפילו בולע נמי אינה צריכה ברכה ואפשר לתת סמך לדבר דטעמא משום דכתיב ואכלת וברכת שיהא לו כוונת אכילה משמע ורביעית אף על פי שהיא מטעמת כוונת אכילה יש לה וכן פירש ה"ר מנוח. ואף על גב דהאי קרא לענין ברכה אחרונה מיירי מכל מקום יש לסמוך למקרא זה ברכה ראשונה:

## הלכה ג

**וכשם שמברכין וכו'**. עוד יתבארו מיני ברכות אלו בפרקים הבאים בס"ד:

## הלכה ה

**ונוסח כל הברכות וכו'**. נתבאר בהלכות קריאת שמע פ"א:

**וכל המשנה וכו'**. פרק כיצד מברכין (ברכות מ':) ראה פת נאה ואמר כמה נאה פת זו ברוך המקום שבראה ראה תאנה נאה ואמר כמה נאה תאנה זו ברוך המקום שבראה יצא דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות לא יצא י"ח. וק"ל למה שינה רבינו הלשון וכתב אינו אלא טועה וכן יש לדקדק למה כתב ואין ראוי לשנותם וכו' ונ"ל דתרי גווני שינוי הן האחד שהוא אומר נוסח הברכה שתקנו חכמים אלא שהוא מוסיף בה או גורע ממנה או שהוא אומר כעין נוסח שתקנו חכמים אבל הוא אומר אותה במלות אחרות ומ"מ הם רומזות לנוסח שתקנו חז"ל וכיון שכוונת דבריו עולה למה שתקנו חז"ל אין כאן טעות אבל אין ראוי לעשות כן. השינוי השני הוא שמשנה כוונת הברכה כגון ברוך המקום שבראה שהיא ברכה כוללת וחז"ל תיקנו לברך על כל דבר בפרטות המוציא לחם מן הארץ בפה"ע וכיוצא ועל זה כתב שאינו אלא טועה כלומר וכיון דטועה הוא לא יצא ידי חובתו וכדרבי יוסי. ועי"ל דפלוגתא דר"מ ור' יהודה לאו משום שבראה היא אלא מפני שלא הזכיר שם ומלכות שאילו היה מזכיר שם ומלכות ואומר בא"י אמ"ה שבראה לכ"ע יצא י"ח ומ"מ אע"פ שמזכיר שם ומלכות ואומר ענין הברכות בשינוי טועה הוא דמה בצע לשנות ועכ"ז יוצא י"ח. ולפי זה **מ"ש וכל המשנה וכו' אינו אלא טועה** אדלעיל קאי שכתב ואין ראוי לשנותה וזה עיקר דאילו לפירושא קמא תיקשי מי גרע מבריך רחמנא מאריה דהאי פיתא:

**וכל ברכה שאין בה וכו'**. שם אמר רב כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה ור' יוחנן אמר כל ברכה שאין בה מלכות כלומר עם הזכרת השם אינה ברכה ואע"ג דאמר התם אביי דמסתברא כוותיה דרב פסק רבינו כר"י כדקי"ל בכל דוכתי וכן פסק הרי"ף, והרא"ש כתב שר"י היה מסופק הלכה כדברי מי ואמר שאם דילג מלכות שמים למי שפוסק כר"י צריך לחזור ולברך, וכתבו התוספות שלדעת זו אפילו דילג תיבת העולם צריך לחזור ולברך דמלך לבד אינה מלכות ולמאן דמספקא ליה דילמא הוי ברכה לבטלה. וא"ת ברכה אחת מעין ז' אין בה מלכות וי"ל דהאל הקדוש שאין כמוהו חשוב מלכות וי"א דאלהי אברהם הויא כמו מלכות לפי שעדיין לא המליכוהו עליהם העולם עד שבא הוא והודיע מלכותו בעולם כ"כ התוספות ובהכי ניחא לי ברכת אלהי נשמה שאין בה מלכות וגם אינה סמוכה לאשר יצר דהא מעיקרא לבדה התקינוה כדאיתא פרק

הרואה (ברכות ס':) כי מתער משנתיה לימא אלהי נשמה וכו' אלא ודאי כיון דקאמר אלהי חשיב כמו מלכות.

**ומה שכתב רבינו אלא אם כן היתה סמוכה לחבירתה** הוא ממה שיתבאר פרק י"א שברכה סמוכה לחבירתה אינה פותחת בברוך וממילא אין בה מלכות דמלכות סמוך להזכרה ראשונה איתקן וכיון שברכה זו סמוכה לחבירתה בהזכרה ראשונה ה"ה במלכות ובהדיא אמרינן בפרק שלשה שאכלו ברכת הארץ מ"ט לית בה מלכות משום דסמוכה לחבירתה אלמא דסמוכה לחבירתה מהני אפילו למלכות:

## הלכה ו

**וכל הברכות כולן וכו'**. גם זה שם (מ':) מנימין רעיא כרך ריפתא ואמר בריך רחמנא מאריה דהאי פיתא אמר רבא יצא ידי ברכה ראשונה מאי קמ"ל אע"ג דאמרה בלשון חול תנינא ואלו נאמרים בכל לשון פרשת סוטה וברכת המזון איצטריך סד"א ה"מ היכא דאמרה בלשון חול כי היכי דתקינו רבנן בלשון הקדש אבל לא אמרה בלשון חול כי היכי דתקינו רבנן בלשון הקדש כלומר אלא בנוסח אחר כי הא דמנימין אימא לא יצא קמ"ל, וזהו שחזר רבינו וכפל אפילו בלשון חול יצא לומר דאע"ג דאיכא תרתי שאין הברכה כתקנת חכמים והיא בלשון חול אפילו הכי יצא:

**על מ"ש רבינו ואם שינה את המטבע וכו' יצא**. כתב הרמ"ך תימה דבהלכות ק"ש כתב לא יצא וכו' וצ"ע עכ"ל. ויש לתמוה על תמיהתו דבריש הלכות ק"ש מיירי ששינה שחתם בברוך או פתח במקום שהתקינו שלא לחתום או שלא לפתוח או ששינה ולא חתם או לא פתח בברוך במקום שהתקינו לחתום או לפתוח והכא מיירי ששינה בנוסח הברכה ולא אמר אותו לשון ממש אלא שאמר ענין הברכה בנוסח אחר ולא שינה לא בפתיחה ולא בחתימה וזה מבואר בדברי רבינו:

## הלכה ז

**כל הברכות וכו'**. פרק היה קורא (ברכות דף ט"ו) תנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא ר' יוסי אומר לא יצא ובגמרא אמר רב יוסף מחלוקת בק"ש דכתיב שמע ישראל אבל בשאר מצות ד"ה יצא ופירש"י בכל המצות בכל הברכות ותניא נמי התם לא יברך אדם ברכת המזון בלבו ואם בירך יצא. ופירש"י בלבו שלא השמיע לאזניו ומלשון רבינו שכתב בין שהוציא בשפתיו בין שבירך בלב משמע דאע"פ שלא הוציא בשפתיו יצא:

## הלכה ח

**כל הברכות כולן לא יפסיק וכו'**. פרק כיצד מברכין אמר רב טול ברוך אינו צריך לברך הבא מלח הבא לפתן צריך לברך ור' יוחנן אמר אפילו הבא מלח הבא לפתן אינו צריך

לברך גביל לתורי צריך לברך ורב ששת אמר אפילו גביל לתורי נמי אינו צריך לברך דאמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו. ופסק רבינו בהבא מלח כר"י דהלכה כוותיה לגבי רב ועוד דרב ששת קאי כוותיה ובגביל לתורי פסק כרב ששת דבתרא הוא וכן פסק הרי"ף והרא"ש ז"ל:

## הלכה ט

**כל הברכות וכו' מותר לטמא וכו'**. בסוף פרק מי שמתו (ברכות כ"ו) תנן זב שראה קרי ונדה שפלטה שכבת זרע צריכין טבילה ור"י פוטר. כתב ה"ר יונה דמתניתין מקמי דבטלוה לטבילותא אבל השתא דבטלוה לד"ה אינם צריכין טבילה כלל וכ"כ רבינו בפירוש המשנה:

**ואסור למברך וכו'**. ברייתא פרק מי שמתו (ברכות כ"ד) האשה יושבת וקוצה לה חלה ערומה מפני שיכולה לכסות פניה בקרקע אבל לא האיש ותרגמא רב נחמן בר יצחק כגון שהיו פניה טוחות בקרקע כלומר פניה של מטה. ופירש"י טוחות דבוקות ומכוסות בקרקע ומותרת לפי שכשפניה של מטה טוחות גם מהעגבות אינו נראה דבר אבל לא האיש מפני שהביצים והגיד בולטים ונראים:

## הלכה י

**כל הברכות וכו' עד אף על פי שאינו אוכל ושותה עמהם**. סוף פרק ראוהו בית דין (ראש השנה דף כ"ט) תני אהבה בריה דרבי זירא כל הברכות כולן אף על פי שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם והיין שאם לא יצא מוציא ואם יצא אינו מוציא בעי רחבה ברכת הלחם של מצה וברכת היין של קידוש היום מהו ופשטינן דכיון דאכילת מצה וקידוש א"א בלא הנאה והנאה א"א בלא ברכה נמצאת המצוה תלויה בברכת הנאה ומפיק כלומר ואפילו אינו אוכל ושותה עמהם דאילו אוכל ושותה פשיטא דמפיק ומאי קא מיבעיא להו:

## הלכה יא

**כל השומע ברכה וכו'**. סוף פרק אלו דברים (ברכות נ"א:) תנן עונין אמן אחר ישראל המברך ואין עונין אמן אחר כותי המברך עד שישמע כל הברכה ובגמרא (דף נ"ג:) למימרא דישראל אע"ג דלא שמע כולה ברכה עונה וכי לא שמע היכי נפיק אמר חייא בר רב כשלא אכל עמהם ובפרק לולב הגזול (סוכה ל"ח) אסיקנא דשומע כעונה א"כ כיון ששמע הברכה מתחלה ועד סוף יוצא י"ח ובראש פרק שלשה שאכלו (ברכות מ"ה:) אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן שנים שאכלו כאחד אחד יוצא בברכת חבירו מאי קמ"ל תנינא שמע ולא ענה יצא. ואע"פ שדברי רבינו שמצריך שישמע כל הברכה מתחלתה ועד סופה אמורים אצל יוצא בשמיעה לבד בלא עניית אמן ה"ה דאפילו עונה

אמן אינו יוצא אלא אם שמע כל הברכה מתחלתה ועד סופה שהרי מאי דמשמע בגמרא שאינו יוצא אלא בשמיעת כל הברכה בעונה אמן היא:

**וכל העונה אמן וכו'**. בס"פ אלו דברים (ברכות נ"ג:) ר' יוסי אומר גדול העונה אמן יותר מן המברך ואיכא תנא דפליג עליה התם דתניא אחד המברך ואחד העונה אמן במשמע אלא שממהרין למברך יותר מן העונה אמן ופירש"י שממהרים לברך ליתן שכר ופסק רבינו דלא כרבי יוסי מדאמרינן התם דא"ל רב לחייא בריה וכן א"ל רב הונא לרבה בריה חטוף ובריך כלומר לפי שיותר טוב המברך מעונה אמן ולא אשכחן אמוראי דס"ל כר"י אלמא לית הלכתא כוותיה. ואי"ת ע"כ בנתכוון לצאת עסקינן וא"כ מאי קמ"ל בעונה אמן הא אפילו לא ענה אמן אשמועינן רבינו דיצא. וי"ל דכשנתכוון ולא ענה אמן יצא ולא כמברך אבל כי ענה אמן יצא כמברך, א"נ דאתא לאשמועינן דאע"ג דענה אמן צריך שיהא המברך חייב באותה ברכה:

**והוא שיהיה המברך וכו'**. משנה בסוף פרק ראוהו בית דין (ר"ה דף כ"ט) כל שאינו חייב בדבר אינו מוציא את הרבים י"ח:

**היה המברך חייב וכו'**. למד כן מדבעיא לן פרק מי שמתו (ברכות דף כ') נשים בברכת המזון דאורייתא או דרבנן למאי נפקא מינה לאפוקי אחרים י"ח אי אמרת דאורייתא אתי דאורייתא מפיק דאורייתא ואי אמרת דרבנן הוי שאינו מחוייב בדבר וכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים י"ח הא בהדיא שהמחוייב מד"ס אינו מוציא את המחוייב מן התורה. ומ"ש לא יצא י"ח עד שיענה קשה דהא בעונה עסקינן וכדפתח היה המברך וכו' והעונה חייב מן התורה. וי"ל דעד אסיפא גריר דקאמר עד שישמע מפי מי שהוא חייב בו מן התורה כמוהו והכי קאמר בין שרוצה לצאת על ידי עניית אמן בין שרוצה לצאת ע"י שמיעה בלבד צריך שיהיה המברך חייב בה מן התורה כמוהו:

## הלכה יב

**רבים שנתועדו וכו'**. משנה פ' כיצד מברכין (ברכות דף מ"ב) היו יושבים לאכול כל אחד ואחד מברך לעצמו הסבו אחד מברך לכולן ופירש"י היו יושבים בלא הסיבת מטות שמנהגם היה לאכול ולשתות בהסיבה כל א' מברך לעצמו דאין קבע סעודה בלא הסיבה ואמרינן בגמרא דכי אמרו ניזיל וניכול נהמא בדוך פלן הרי הוא כאילו הסבו ואחד מברך לכולן וז"ש רבינו רבים שנתועדו. וגרסינן תו בגמרא (דף מ"ג) אמר רב לא שנו אלא פת דבעי הסיבה אבל יין לא בעי הסיבה ור' יוחנן אמר אפילו יין נמי בעי הסיבה א"ד אמר רב לא שנו אלא פת דמהניא ליה הסיבה אבל יין לא מהניא ליה הסיבה ור"י אמר אפילו יין נמי מהני ביה הסיבה, ופסק הרי"ף והרמב"ן ז"ל כלישנא קמא דר"י וכתב

הרא"ש ז"ל דהיינו טעמא דכיון דברכות דרבנן הלך אחר המיקל ולישנא קמא מיקל הוא דבשאר דברים בלא הסיבה נמי אחד מברך לכולן. ובזה מתיישבים דברי רבינו ונסתלקה מעליו השגת הראב"ד שכתב תמיה אני למה הניח איכא דאמרי וכו' והוא חומרא עכ"ל. ומצאתי תשובה אחת שהשיב רבינו על זה לחכמי לוניל וז"ל השאלה יורנו מורנו ורבינו למה נניח איכא דאמרי דמשמע לר' יוחנן פת ויין הוא דמהניא להו הסיבה אבל שאר דברים לא מהניא וכל חד וחד מברך לנפשיה ולא הוי חיובא:

**תשובה** הדבר ידוע כי הפת חשוב מן הכל וכן היין חשוב מכל המשקים ומכל הפירות ולפי חשיבות הדבר שמברכין עליו אנו מברכין לכל אחד ואחד בפני עצמו ולפי זה הפירוש שעלה על דעתכם בהנהו תרי לישני נמצאו שאר הפירות והמשקין חשובים מהפת והיין שהרי הפת והיין אחד מברך לכולן אם נתוועדו או הסבו ובשאר הפירות אפילו שנתוועדו או הסבו לא יברך אחד לכולן אלא כל אחד יברך לעצמו הפך גדול יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא ולאו הכין הוא פירוש הני תרי לישני אלא התרי לישני חד טעמא אית להו ואין לשם חילוק בענין אלא בשינוי המימרא בלבד ויש מקומות בגמרא כזה שמקפיד על נוסח המימרא היאך היתה אע"פ שאין ביניהם הפרש בענין וזהו הפירוש א"ר לא שנו אלא פת דבעיא הסיבה פירוש ואח"כ יברך אחד לכולן אבל לא הסבו לא אבל שאר דברים לא בעו הסיבה אלא אחד מברך לכולן אע"פ שלא הסבו ור' יוחנן אמר אפילו יין נמי בעי הסיבה איכא דאמרי אמר רב לא שנו אלא פת דמהניא ליה שיהא אחד מברך לכולן הא לא הסבו כל אחד מברך לעצמו ודין זה בפת בלבד אבל שאר דברים אין בהם דין זה כדי שנאמר מהניא להו הסיבה אלא בלא הסיבה נמי כן הוא ור"י אמר אפילו יין נמי כל אחד מברך לעצמו ואם הסבו אחד מברך דמהניא ביה הסיבה עכ"ל:

**ואיני** יודע ליישב הסוגיא כפי פירוש רבינו בהני תרי לישני דאיתא בתר הכי מיתיבי בא להם יין כל אחד מברך לעצמו עלו והסבו בא להם יין אע"פ שכל אחד בירך לעצמו אחד מברך לכולן כלומר דאין ברכה ראשונה פוטרתו כיון שאינו במקום סעודה להיאך לישנא דאמר רב לא שנו אלא פת דבעיא הסיבה אבל יין לא בעי הסיבה קשיא רישא שאני אורחים דדעתייהו למעקר ולהך לישנא דאמר רב לא שנו אלא פת דמהניא ליה הסיבה קשיא סיפא שאני התם דמגו דקא מהניא הסיבה לפת מהניא ליין עכ"ל הגמרא. והשתא בשלמא אם פירוש דברי רב בלישנא בתרא לא שנו אלא פת דמהניא לה הסיבה אבל יין וכל שאר הדברים לא מהניא להו הסיבה דאע"פ שהסבו כל אחד ואחד מברך לעצמו היינו דפריך ליה מסיפא דברייתא דקתני בא להם יין אחד מברך לכולן אבל אם

פירוש דברי רב ללישנא בתרא כמ"ש רבינו בתשובה דה"פ לא שנו אלא פת דמהני ליה הסיבה שיהא אחד מברך לכולן הא לא הסבו כל אחד מברך לעצמו ודין זה בפת בלבד אבל שאר הדברים אין בהם דין זה כדי שנאמר מהניא להו הסיבה אלא בלא הסיבה נמי כן הוא מאי פריך לרב מסיפא אדרבא סיפא אתיא ליה שפיר דקתני אחד מברך לכולן ורישא הוא דקשיא ליה דקתני כל אחד מברך לעצמו כלומר אבל אחד לכולן לא. ועוד דלפי דברי רבינו בתשובה שאין חילוק בין שתי הלשונות לענין הדין לא שייך למימר להיאך לישנא קשיא רישא ולהאיך לישנא קשיא סיפא כיון דתרווייהו חד דינא קאמרי אי קשיא רישא לתרווייהו קשיא ואי קשיא סיפא לתרווייהו קשיא. וצ"ל שהיתה לרבינו גירסא אחרת בגמ'. אח"כ מצאתי כתוב שהרמ"ה השיג עליו השגה זו והשיג עליו עוד על מ"ש דלפי חשיבות הדבר שמברכים אנו מצריכים ברכה לכל אחד ואחד בפני עצמו אדרבא לפי חשיבות הדבר שמברכין עליו ברכתו חשובה להוציא בה את הרבים י"ח. ואלולי תשובה זו דברי רבינו פה מיושבים כמ"ש לעיל שפסק כלישנא קמא לקולא במידי דרבנן. וכיוצא בזה מצאתי להרמ"ך שכתב וז"ל אע"פ שפסק כלישנא קמא נראים דבריו מההיא דפרגיות (ברכות ל"ח) שנתן בר קפרא רשות לאחד מהן לברך ומההיא דכותבות (שם ל"ו) שנתן ר"ג רשות לר"ע לברך ומההיא דאמרינן אחד מברך לכולן משום ברוב עם הדרת מלך נמצא דלכל דבר שיש בו רוב עם טפי עדיף כשמברך אחד בעבור כולם וכן דעת רב אלפס וההיא דפרק כל הבשר דבריך כל חד לנפשיה מפרשינן ליה דוקא בשנים עכ"ל:

## הלכה יג

**כל השומע אחד מישראל וכו'**. משנה סוף פרק אלו דברים (ברכות נ"א:) עונין אמן אחר ישראל המברך ואין עונין אמן אחר כותי המברך עד שישמע כל הברכה משמע דבישראל אע"פ שלא שמע כל הברכה עונה לאחריו אמן והיינו בשאינו חייב בה דאילו חייב בה צריך שישמע כל הברכה כמו שנתבאר כאן ובגמרא וכתבתיו בפרק זה. וכתב הרא"ש ז"ל שאמרו בירושלמי עכו"ם שבירך עונין אחריו אמן לפי שאין דרך עכו"ם לכוין לעבודתו כשמזכיר את השם כלום אלא לבורא עולם הוא מכוין. וגם רבינו יונה ז"ל כתב דאיתא בירושלמי א"ר ברכיה אני עונה אמן אחר כל המברכין משום ברוך תהיה מכל העמים. ובפרק אלו דברים בעי שמואל מרב מהו לענות אמן אחר תינוקות של בית רבן א"ל אחר הכל עונין אמן חוץ מהתינוקות של בית רבן הואיל ולהתלמד הם עשויין. ויש לתמוה על רבינו שכתב דאין עונין אמן אחר עכו"ם ואפשר לדחוק ולומר דלצדדין קתני אם היה עכו"ם או אפיקורוס או כותי לא יענה אם לא שמע כל הברכה

אבל כששמע כל הברכה עונה אמן ובתינוק המתלמד אע"פ ששמע כל הברכה לא יענה. ויותר נראה לומר דס"ל לרבינו דכיון דבמתני' לעניין עניית אמן הזכירו כותי ולא עכו"ם משמע דדוקא אחר כותי הוא דעונה כי שמע כל הברכה אבל אחר עכו"ם אפילו שמע כל הברכה לא יענה ואע"ג דבירושלמי אמרו דאחר עכו"ם נמי עונה כיון דבגמרא דידן לא הוזכר ופשטא דמתני' מוכח דאין עונין הכי נקטינן. והא דמפלגינן בין כותי לעכו"ם היינו בימי חכמי המשנה אבל אחר כן כשעשאום כעכו"ם גמורים לכל דבריהם כדאיתא פ"ק דחולין אין חילוק בין כותי לעכו"ם ואחר שום אחד מהם אין עונין אמן אפילו שמע כל הברכה מראש ועד סוף והיינו דרבינו בחדא מחתא מחתינהו לעכו"ם וכותי ותינוק. והטור בא"ח סימן רט"ו העתיק לשון רבינו והשמיט עכו"ם מלשון רבינו ואם כך היתה נוסחתו בספרי רבינו היא גירסא נכונה. ורבינו דקדק בלשונו שכתב או תינוק המתלמד כלומר דהא דאין עונין אמן אחר התינוק היינו דוקא בשעה שהוא מתלמד אבל כשאומר לפטור עצמו עונין אחריו לרמוז למה שאמרו בגמרא וה"מ בדלא עידן מפטרייהו אבל בעידן מפטרייהו עונין:

**ומ"ש או שהיה גדול ושינה וכו'**:

## הלכה יד

**כל העונה אמן וכו'**. בפרק שלשה שאכלו (ברכות דף מ"ז) ת"ר אין עונין לא אמן חטופה ולא אמן קטופה ולא אמן יתומה. ופירש"י חטופה שקורא את האל"ף בחטף ולא בפת"ח והוא צ"ל אָמֵן ואומר אֶמֵ"ן. קטופה שמחסר קריאת הנו"ן שאינו מוציאה בפה שתהא נכרת. יתומה שלא שמע הברכה אלא ששמע שעונין אמן. ורבינו יונה כתב חטופה הוא שחוטף המלה ואומר במהירות. קטופה הוא שאינו מזכיר כל האותיות וי"ג קצרה ויהיה ההפרש שבין קצרה לקטופה שהקטופה ר"ל שאינו מזכיר הנו"ן וקצרה שאין מזכיר האל"ף. ורבינו אפשר שגורס ולא קצרה ואפילו אם לא גריס לה הכא למד שלא תהיה קצרה מדאמרינן שם כל המאריך באמן מאריכין לו ימיו ושנותיו.

**ומ"ש ולא ארוכה**. מימרא דרבה בב"ח שם שאני אומר כל העונה אמן יותר מדאי אינו אלא טועה:

**ולא יגביה קולו וכו'**. (שם מ"ה) בריש פירקא מימרא דרב חנן בר אבא:

**וכל מי שלא שמע וכו'**. כבר כתבתי שכך פי' רש"י לאמן יתומה וכן פירש בירושלמי וכתב רבינו דהיינו דוקא בברכה שנתחייב בה אבל אם לא נתחייב בה יכול לענות אמן יתומה וראיה מדאמרינן בהחליל (סוכה דף נ"א:) שבאלכסנדריא של מצרים היו מניפין בסודרין כשהגיע עת לענות אמן אלמא לא שמעי וקא ענו אלא היינו טעמא לפי שכבר

התפללו כל אחד ואחד ולא היו מחוייבין בברכות שמברך ש"ץ היו יכולים לענות אמן אע"פ שלא שמעו הברכה וכן דעת ה"ר יונה ז"ל ורש"י תירץ בע"א:

## הלכה טו

**כל המברך וכו'**. בפרק אין עומדין (ברכות ל"ג:):

**התינוקות מלמדים אותן וכו'**. ס"פ אלו דברים (ברכות נ"ג:) בעא מיניה שמואל מרב מהו לענות אמן אחר התינוקות של בית רבן אמר ליה אחר הכל עונין אמן חוץ מתינוקות של בית רבן הואיל ולהתלמד הם עשויין. משמע מהכא שמלמדין אותן הברכות בהזכרת השם כתיקונן בלא שום שינוי דאל"כ אפילו אחר גדול נמי אין עונין.

**ומ"ש והעונה אמן וכו'**, היינו אפילו שלא בשעת לימודם אלא שמברכין לפטור עצמן העונה אחריהם אמן לא יצא י"ח לפי שכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא אחרים י"ח כדתנן בסוף ראוהו ב"ד (ר"ה כט):

## הלכה טז

**כל העונה אמן וכו'**. ר"פ שלשה שאכלו (ברכות מ"ב:) תני חדא העונה אמן אחר ברכותיו הרי זה משובח ותניא אידך ה"ז מגונה ל"ק הא דעני אמן אחר כל ברכה וברכה והא דעני אמן בבונה ירושלים והטעם דאמירת אמן מורה שכבר גמר ברכותיו ואין לו לומר יותר וכשעונה אחר כל ברכה וברכה ה"ז מגונה שמראה בכל פעם שמסיים ואח"כ חוזר ומברך. וכתב רש"י שאחר סיום כל ברכות עונה אמן ואפילו אחר גאל ישראל דשחרית וערבית ולא הוי הפסקה בין גאולה לתפלה כיון שצריך לאומרו:

**וכתב** ה"ר יונה ז"ל שהגאונים ז"ל כתבו עוד שאחר אכילת פירות צריך לברך ומ"ש בתוספתא אחר המצות ואחר הפירות ועונה בסוף אמן ה"ז דרך בורות לא אמרו אלא בברכה שלפניו שאם משברך על עשיית המצות יענה אמן קודם העשייה נראה כמפסיק וכן בברכת הנהנין אבל בברכה אחרונה סוף ברכה נקראת וצריך לענות אמן. ואין כן דעת רבינו אלא שאין לענות אמן אחר ברכותיו אלא בשני תנאים. האחד שיהיו הברכות ההם שעונה אחר אחרונה שבהם אמן בסוף הענין לא בתחלתו וזהו שמעטו בתוספתא ברכת המצות שרובן יש בהם ברכה בתחילה ולא בסוף. והתנאי השני שיהיו שתי ברכות או יותר סמוכות ואז יענה אמן אחר הברכה שהיא סוף כל הברכות ההם אבל אם היתה ברכה אחת לבד אע"פ שהיא אחרונה לא יענה אחריה אמן וזהו שמיעטו בתוספתא ברכת הפירות וסתמא קתני ל"ש ברכה שבתחלה ול"ש ברכה שבסוף ולמדנו כן רבינו במ"ש והעונה אחר ברכה שהיא סוף ברכות אחרונות שבאומרו סוף ברכות משמע שצריך שיהיו שתי ברכות או יותר ובאומרו אחרונות למדנו דדוקא בברכות אחרונות

שייך עניית אמן אבל לא בברכות ראשונות ובאומרו ואחר ברכה אחרונה של ק"ש של ערבית נתכוון לומר דדוקא של ערבית שהוא מברך אחריה שתי ברכות אבל אחר ברכה אחרונה של ק"ש של שחרית שאין שם אלא ברכה אחת אינו עונה אחריה אמן וכ"כ ה"ר יונה שזה דעת רבינו שלא לענות אמן אחר גאל ישראל דשחרית. ומ"ש בספרי רבינו פ"ט מה' תפלה סדר תפלות הציבור כך הוא וכו' עד שמברך גאל ישראל אמן י"ל דהתם לא שיענה אמן אחר ברכותיו אלא שימהר לגמור גאל ישראל קודם שליח ציבור ויענה אחר שליח ציבור. ויותר נראה לומר שאמן הכתוב שם ט"ס הוא וצריך למוחקו ובגירסת ה"ר מנוח ליתיה וכן מצאתי בספר מדוייק:

## הלכה יז

**ומ"ש רבינו ולמה לא יענה אמן אחר אהבת עולם וכו'**. בא ליתן טעם לתנאי הראשון שאין עונין אמן בסוף ברכות שהם ראשונות:

## הלכה יח

**ומ"ש ולמה לא יענה אמן אחר ברכת הפירות וכו'**. בא ליתן טעם לתנאי השני שהוא שאין עונין אמן אחר ברכה אחת אף ע"פ שהיא אחרונה וברכות המלך וברכות כ"ג מפורשות במשנה פרק ואלו נאמרים (סוטה דף מ' מ"א) וברכות כ"ג שנויות עוד ביומא פרק בא לו (יומא דף ס"ח) שאחר קריאת התורה היה מברך שמונה ברכות ובסופן עונה אמן:

**וכתב** הראב"ד לא ידעתי מהו זה וכו' ואין חוששים לדבריו עכ"ל. ביאור דבריו כי הוא ז"ל נסתפק במ"ש רבינו ולמה לא יענה אמן אחר ברכת הפירות אם אמר כן על ברכה ראשונה או על ברכה אחרונה ולכך אמר אם אמר על ברכה ראשונה טעמא בכלל ברכת המצות דהיינו כדי שלא יפסיק באמן בין הברכה ובין הדבר שבירך עליו ומה צורך לטעם אחר ואם בא ליתן טעם למה לא יענה אמן אחר ברכה אחרונה של שבעת המינין כלומר דאילו בשאר המינין ברכה אחרונה היא בורא נפשות רבות ולפום גמרא דידן אינה חותמת בברוך ס"ל להראב"ד דאינו עונה אמן אחריה ולכך אמר שאם כוונת רבינו ליתן טעם למה לא יענה אמן אחר ברכה אחרונה של ברכת הפירות של שבעת המינים גם זה הבל כו' ואין חוששין לדבריו כלומר אלא ברכה אחרונה מצטרפת לראשונה והו"ל שתים ועונה אמן אחריהם כדעת הגאונים ז"ל. ואין זו השגה לרבינו שהרי הוא מפרש פי' יפה בתוספתא כמו שכתבתי ונתן טעם לשבח לדבריו כמבואר בלשונו:

## הלכה יט

**כל האוכל דבר האסור וכו'**: **כתב** הראב"ד טעה בזה טעות גדולה וכו' למה לא יברכו הואיל ונהנו עכ"ל. טעמו מדתנן (ברכות מ"ה) שלשה שאכלו כאחד חייבין לזמן אכל טבל ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שלא נפדו אין מזמנים עליהם ומשמע ליה ז"ל דלא אמרו אלא שאין מזמנין עליהם אבל ברוכי מברכי. וכתב הרא"ש שנראה לו כדברי הראב"ד ז"ל מדתניא בפרק קמא דסנהדרין (דף ו':) ובפרק הגוזל (ב"ק צ"ד) ראב"י אומר הרי שגזל סאה חיטין טחנה לשה ואפאה והפריש ממנה חלה כיצד מברך אין זה מברך אלא מנאץ ועל זה נאמר ובוצע ברך נאץ ה' אלמא שחייב לברך אלא שברכתו הוא ניאוץ עכ"ל. ואיני יודע למה דחה דברי רבינו בכך דהא תניא בפרק כל שעה ובפרק קמא דחלה ירושלמי תני מצה גזולה אסור לברך עליה א"ר אושעיא ע"ש ובוצע ברך נאץ ה' הדא דאמרה בתחלה אבל בסוף דמים הוא חייב לו ר"י אומר אין עבירה מצוה א"ר אילא אלה המצות אם עשייתן כמצותן הרי הם מצות ואם לאו אינן מצות, ואין לדחות ולומר דאדרבה משם ראיה דטעמא דמצת מצוה היא הא לאו הכי שפיר מברך עליה, דהא איכא למימר דברכת המזון נמי מצוה היא דכתיב ואכלת ושבעת וברכת והא דנקט מצה להודיעך כחו דר' אושעיא דאע"ג דאיכא נמי מצות מצה מברך בסוף וההיא דגזל סאה חיטים נמי כדברי רבינו דייקא לפום נסחאי דידן שכתוב בהן כיצד מברך אין זה מברך אלא מנאץ דמשמע דמתמה כיצד אפשר שיברך והלא אם היה מברך אינו אלא מנאץ הילכך לא יברך וגם לפי נוסחת הרא"ש י"ל דה"ק אם בא לברך אין זה מברך אלא מנאץ הילכך לא יברך ועוד דבהדיא תניא בתוספתא דמסכת דמאי פרק שני לא יושיט ישראל אבר מן החי לבני נח ולא כוס יין לנזיר שאין מאכילין לאדם דבר שהוא אסור לו ועל כולן אין מברכין עליהן ואין מזמנין עליהן ואין עונין אחריהן אמן וגם מדברי רש"י בפירוש משנה קמייתא דפרק שלשה שאכלו משמע דס"ל דאין מברכין על דבר איסור וכן נראה שהוא דעת ה"ר יונה וגם הרשב"א סובר כן והביא ראיה מדתניא בפרק במה מדליקין (שבת דף כ"ג) הדמאי מברכין עליו ומזמנין עליו אלמא דמאי הוא דמברכין עליו הא טבל אין מברכין עליו ודוחק הוא לומר דמברכין כדי נסבא ואגב גררא דמזמנין ע"כ. וסובר רבינו שמה שאמרו אסור לברך עליה לאו דוקא אלא לומר שאינו צריך לברך עליה וכתב רבינו דאינו מברך לא בתחלה ולא בסוף משום דההוא טעמא דאבל בסוף דמים הוא חייב לו לא שייך אלא בגזל ולא בשאר איסורין ומעתה מתניתין דתנן בפרק שלשה שאכלו אכל טבל ומעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שלא נפדו אין מזמנין עליהן לאו דוקא זימון דה"ה אין מברכין עליהן אלא איידי

דתנא רישא אכל דמאי ומעשר ראשון שנטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שנפדו מזמנין עליהם דאשמועי' דלא מיבעיא דמברכין עליהן אלא מזמנין נמי תנא נמי סיפא אין מזמנין אבל ה"ה דאין מברכין עליהן:

**ומה שכתב רבינו בין בשגגה**. היינו לברכה שבסוף דאילו לשבתחילה לא שייך למימר בשגגה אינו מברך שהרי אינו יודע שהוא של איסור. ואמרו בגמרא טבל פשיטא לא צריכא בטבל דרבנן ה"ד בעציץ שאינו נקוב. מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו פשיטא לא צריכא שהקדימו בכרי כלומר שאחר שנתמרח ונעשה כרי קדם לוי ונטל מעשר ראשון קודם שנטל כהן תרומה גדולה נמצאת תרומה גדולה של כהן בתוך המעשר הזה וסד"א שיהא דינו כאילו הקדימו בשבלים שיתבאר בסמוך קמ"ל. מעשר שני והקדש פשיטא לא צריכא שנפדו שלא כהלכתן מעשר שני שפדאו שלא בכסף צורה ואנן בעינן כסף צורה דכתיב וצרת הכסף הקדש שחללו ע"ג קרקע ואנן בעינן ונתן הכסף וקם לו ואשמועינן מתניתין דבכל הני אין מזמנין. ובהנך דקתני דמזמנים עליהם אמרינן דטעמא דדמאי משום דאי בעי מפקר נכסיה והוי עני וחזי ליה דתנן מאכילים את העניים דמאי ומעשר ראשון שניטלה תרומתו היינו כגון שבעודו בשבלים קדם לוי ונטל מעשר ראשון קודם שנטל כהן תרומה גדולה נמצאת תרומה גדולה בתוך המעשר הזה ואשמועינן מתני' שכיון שהקדימו בשבלים דאכתי לא אידגן פטור מתרומה גדולה וכיון שיפריש תרומת מעשר מזמנין עליו ומעשר שני והקדש שנפדו כגון שנתן את הקרן ולא נתן את החומש.

**ומ"ש רבינו או שאכל מעשר ראשון שלא נטלו תרומותיו** היינו אפילו ניטלה אחת מהן הואיל ולא ניטלה חבירתה אין מזמנין עליו:

## פרק ב

### הלכה א

**סדר ברכת המזון וכו' עד והמטיב**. ברייתא פ' שלשה שאכלו (ברכות מ"ח:):

**ברכה ראשונה וכו'**. (שם) אמר רב נחמן משה תיקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם המן. יהושע תיקן להם ברכת הארץ כיון שנכנסו לארץ. דוד ושלמה תיקנו בונה ירושלים דוד תיקן על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ושלמה תיקן על הבית הגדול והקדוש. הטוב והמטיב ביבנה תקנוה ביום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה הטוב שלא הסריחו והמטיב שנתנו לקבורה. וכתב הרמב"ן ז"ל בהשגות שאין מטבע לברכת המזון מן התורה אבל נצטוינו מן התורה לברך אחר אכילתנו כל אחד כפי דעתו כענין ברכת מנימין רעיא בריך

רחמנא מאריה דהאי פתא ובאו הנביאים ותיקנו לנו נוסח מתוקן הלשון וצח המליצה ושנינו בו אנחנו עוד בגלות ומלכות בית דוד משיחך במהרה תחזירנה למקומה ותבנה ירושלים כי העניין תיקון שלמה ובית דינו והלשון כפי הזמנים יאמר וכיוצא בזה כתבו הרא"ש והרשב"א ז"ל בפרק שלשה שאכלו:

## הלכה ב

**הפועלים שהיו עושין וכו'**. ברייתא פרק היה קורא (ברכות דף ט"ז) ופירש"י אין מברכין לפניה לפי שאינה מן התורה. וכתבו התוספות וחותם בברכת הארץ אף על גב דמדאורייתא הם יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה הואיל וטרודים במלאכת בעל הבית, ואין צורך לזה שאין מנין הברכות שאחר המזון מן התורה כנראה מדברי הרמב"ן ז"ל שכתבתי בסמוך גם רבינו כתב בספר המצות שלו והמצוה י"ט שצונו לברכו אחר האכילה ולא הזכיר מנין הברכות ולדעתם ז"ל הנך קראי דמייתי בגמרא ללמד על כל ברכה וברכה אסמכתא בעלמא נינהו. וכתב רש"י ז"ל כולל שתי ברכות כאחת שברכת הארץ ובנין ירושלים דומות. וכתב ה"ר מנוח וכולל בבונה ירושלים שאומר שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה וירושלים עירך שתבנה אותה במהרה בימינו ואם רצו לברך ארבע ברכות ב"ה יכול לעכב מפני ביטול מלאכתו וש"מ שאסור לברך בשעת עשיית מלאכה והכי איתא בירושלמי א"ר מונא זאת אומרת שאסור לעשות מלאכה (עד) בשעה שיברך עכ"ל. והגהות מיימון כתבו בפ"א גבי הא דאמרי' אבייי עני ליה בקול רם כי היכי דלישמעו פועלים דהאי טעמא לא שייך לדידן כי אדעתא דהכי משכירים פועלים שיהיו קורין ומתפללים כשאר כל אדם:

## הלכה ג

**ברכת הארץ וכו'**. פרק שלשה שאכלו (ברכות דף מ"ט) ר' אבא אומר צריך שיאמר בה הודאה תחלה וסוף ופירש רש"י בתחלה וסוף נודך ה' אלהינו ועל כולם ה' אלהינו אנו מודים לך:

**ומה שכתב וחותם בה וכו'**. בפרק שלשה שאכלו מקשה למאן דאמר דאין חותמים בשתים מדמברכינן על הארץ ועל המזון ומשני דכולה חדא חתימה היא דה"ק ארץ דעבדא מזון:

**וכל שלא אמר וכו'**. (שם דף מ"ח:) תניא רבי אליעזר אומר כל שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה בברכת הארץ ומלכות בית דוד בבונה ירושלים לא יצא י"ח נחום הזקן אומר צריך שיזכיר בה ברית רבי יוסי אומר צריך שיזכיר בה תורה פלימו אומר צריך

שיקדים ברית לתורה שזו ניתנה בשלש בריתות וזו ניתנה בי"ג בריתות. ופרש"י בי"ג בריתות בפרשת מילה שניתנה לאברהם הם כתובים:

**וכתב** ה"ר יונה ז"ל דמאי דבעי למימרא ארץ טובה ורחבה לפי שארץ ישראל נשתבחה בזה הלשון והא דבעי להזכיר ברית משום שבזכותו ירשו הארץ וכן בזכות התורה כדכתיב למען תחיון ובאתם וירשתם וכתיב ויתן להם ארצות גוים וגו' בעבור ישמרו חקיו:

## הלכה ד

**ברכה שלישית וכו'**. שם (מ"ט) אמר רב ששת פתח ברחם על ישראל חותם במושיע ישראל פתח ברחם על ירושלים חותם בבונה ירושלים ורב נחמן אמר אפילו פתח ברחם על ישראל חותם בבונה ירושלים כלומר דרחמי ישראל היינו בנין ירושלים ושפיר הוי חתימה מעין פתיחה ופסקו הרי"ף והרא"ש ז"ל כרב נחמן:

**ומה שכתב רבינו או נחמנו וכו'**. הוא ממה שאמרו שם (מ"ח ב) בברייתא בשבת מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה וכתב הרי"ף מתחיל בנחמה שאומר נחמנו וכו' וחותם מנחם עמו ישראל בבנין ירושלים. ואע"ג דאמרינן בגמרא שאין חותמין מושיע ישראל ובונה ירושלים לפי שאין חותמין בשתים ל"ק שאילו היה אומר מנחם עמו ישראל ובונה ירושלים ה"ל חותם בשתים אבל כיון שאומר מנחם עמו ישראל בבנין ירושלים דבר אחד הוא שינחמנו על ידי הבנין:

**וכתב** הרא"ש שיש מתרצים כן ושה"ר יונה היה אומר שגם זה חשוב לשתים כמו שמצינו בהביננו וישמחו צדיקים בבנין עירך שהוא מעין שתי ברכות על הצדיקים ולירושלים אבל החותם מנחם ציון בבנין ירושלים לא הוי כחותם בשתים דירושלים וציון חדא הוא. ולי נראה דלא קשיא מההיא דהביננו לומר דחשיבא כשתים שאע"פ שאפשר שירמוז לשתי ברכות מ"מ פשטא דמילתא לא הויא אלא כעין ברכה אחת.

**ומ"ש וכל מי שלא אמר מלכות בית דוד וכו'**. ג"ז שם בברייתא כתבתיה בסמוך ר' אליעזר אומר כל שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה בברכת הארץ ומלכות בית דוד בבונה ירושלים לא יצא ידי חובתו:

## הלכה ה

**בשבתות וי"ט וכו'**. ברייתא שם ובשבת מתחיל בנחמה ואומר קדושת היום באמצע ופירש הרי"ף ז"ל כמ"ש בסמוך.

**ומ"ש שאומר רצה והחליצנו וכו' וכן מ"ש שבי"ט אומר יעלה ויבא. וכן בר"ח ובחש"מ וכו'**. פרק במה מדליקין (שבת כ"ד) איבעיא להו מהו להזכיר של חנוכה בברכת המזון

אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא אינו מזכיר ואם בא להזכיר מזכיר בהודאה רב הונא בר יהודה איקלע לבי רבא סבר לאדכורי בבונה ירושלים א"ל כתפלה מה תפלה בהודאה אף ברכת המזון בהודאה איבעיא להו מהו להזכיר של ר"ח בבהמ"ז את"ל חנוכה דרבנן לא צריך ר"ח דאורייתא צריך או דילמא כיון דלא אסור בעשיית מלאכה לא מדכרינן רב אמר מזכיר ור' חנינא אמר אינו מזכיר אמר רבי זירא נקוט דרב בידך דתני ר' אושעיא ימים שיש בהם קרבן מוסף כגון ר"ח וחוה"מ יש בהם הזכרה בברכת המזון וימים שאין בהם קרבן מוסף כגון שני וחמישי של תעניות ושל מעמדות אין בהם הזכרה בברכת המזון כלומר בערבית של ליל כניסת התעניות וכ"ש בליל יציאתו שכבר עבר היום. ואף ע"ג דאמרינן דחנוכה אינו מזכיר ועוד שאמר את"ל חנוכה דרבנן אינו מזכיר כתב רבינו שמזכיר מדאשכחן הנך אמוראי שהיו מזכירין ולא היו חולקים אלא באי זה מקום יזכיר וחנוכה ופורים דינן שוה ועדיף נמי פורים שהוא מכתבי הקדש. והרא"ש ז"ל כתב ותימא הוא שלא הביא הגמרא ברייתא דתני ר' אושעיא לפשוט דאין מזכיר חנוכה ב ל ל ל ל

## הלכה ז

**ברכה רביעית וכו'**. בפ' שלשה שאכלו (ברכות מ"ט) אמר רבה בר בר חנה הטוב והמטיב צריכה מלכות ואסיקנא דהיינו לומר שצריכה ג' מלכיות חדא שפותח בא"י אמ"ה ועוד תרתי אבינו מלכנו וכו' המלך הטוב והמטיב כלומר שמן הדין היה שלא להזכיר בה מלכות כלל כיון דסמוכה לברכה ראשונה כדאשכחן בכל ברכה הסמוכה לחבירתה אלא שלפי שהזכיר בבונה ירושלים מלכות בית דוד צריך גם כן להזכיר מלכות שמים ולא תקנוה בברכה עצמה שלא להשוות מלכותא דארעא עם מלכותא דרקיעא אלא תקנוה בהטוב והמטיב וכיון שתקנו בה מלכות דבונה ירושלים תקנו גם כן מלכות כנגד ברכת הארץ:

**וכתב** ה"ר יונה ז"ל שהטעם שאף על פי שהוא מטבע ארוך אין חותמין בה בברוך לפי שכל השמות האלו שמות התאר הם שאנו אומרים שהוא מלך ומטיב וגומל וכל מה שאומר אצל הבורא משמות התאר ענין אחד הוא ואף על פי שאומר הוא יגמלנו הוא ענין אחד שגם זה תאר הוא שאנו אומרים שהוא גומל עלינו בכל יום. עוד נוכל לתרץ שמתחלה כשתקנו הטוב והמטיב לא תקנו בה כל זה הנוסח אלא הוסיפו בה כל אלו הדברים. ומפני איתרע ביה מילתא פתח ובריך הטוב והמטיב אל אמת וכו' ומסיים בה בגמרא גודר פרצות בישראל הוא יגדור הפרצה הזאת בישראל. וסובר רבינו דהא לישנא אינו מענין הברכה אלא בקשת רחמים על האבל והכל לפי מה שירצה לבקש רחמים

עליו הכל כפי צחות לשונו. ודע שבגמרא גרסינן שופט בצדק לוקח נפשות במשפט ורבינו לא כתב לוקח נפשות במשפט לפי שהרי"ף לא כתבו ובה"ג כתב דלא אמרינן ליה משום דכיון דאמרינן בפרק במה בהמה (שבת נ"ה:) יש מיתה בלא חטא היאך נאמר לוקח נפשות בצדק. וה"ר יונה והרא"ש ז"ל כתבו שאין למוחקו דאע"פ דיש מיתה בלא חטא כל דרכיו משפט:

## הלכה י

(**ט-י**) **בבית חתנים וכו'**. פ"ק דכתובות (דף ז' ח') ת"ר מברכין ברכת חתנים בבית חתנים בעשרה כל ז' אמר רב יהודה והוא שבאו פנים חדשות רב אשי איקלע לבי רב כהנא יומא קמא בריך כולהו כלומר כל ז' ברכות מכאן ואילך אי איכא פנים חדשות בריך כולהו ואי לא אפושי שמחה בעלמא הוא מברך שהשמחה במעונו ואשר ברא:

**ומ"ש עד כמה מברכין ברכה זו וכו'**. מימרות דרב הונא שם (דף ז') ותניא נמי מברכין לבתולה שבעה ולאלמנה יום אחד ואוקמוה בגמרא דהכי קאמר ליכא בתולה דבצרה מז' וליכא אלמנה דבצרה מיום א' כלומר דאלמנה שנשאת לבחור ואלמון שנשא בתולה מברכין ז'. ומפרש רבינו דכל הנך מברכין היינו בשעת סעודה. ופנים חדשות היינו בני אדם שלא עמדו שם בברכת הנישואין ולא שמעו הברכות ולפיכך מברכין בשבילם בסעודה ראשונה ז' ברכות אבל אם עמדו שם בשעת נישואין ושמעו ז' ברכות אין מברכין ז' ברכות ואפי' בסעודה ראשונה. והרמ"ך כתב לפי סוגיית ההלכה ברכות חתנים בסעודה נתקנו וכיון שכן אין נכון שיפטור ברכות נשואין ברכות סעודה. ומנהגנו לברך ברכת חתנים בתוך הסעודה אע"פ שהיה כל הקהל בשעת נישואין ושמעו ברכת חתנים עכ"ל. וכ"כ הרא"ש אהא דאמרינן רב אשי איקלע לבי רב כהנא יומא קמא בריך כולהו י"מ סעודה קמייתא ומיהו אם לא אכל עד הלילה מברכין דלא גרע מפנים חדשות כיון דאכתי לא אכלו בני החופה עכ"ל וכ"כ הטור וכן פשט המנהג:

**ומ"ש וחתנים מן המנין**. שם (דף ח') מימרא דר' יצחק אמר ר' יוחנן אך מ"ש ואין מברכין ברכה זו לא עבדים ולא קטנים [נראה פשוט דהא אפילו צרופי לא מצרפינן עבד וקטן בדבר הצריך עשרה כדאיתא ברכות (מ"ז) כ"ש שהם לא יברכו]:

## הלכה יא

**ואלו הם ז' ברכות כו'**. כך הם סדורות בגמרא שם (ז' ח') ורש"י והר"ן ז"ל האריכו בפירושן ולא ראיתי לכותבן שלא להאריך:

## הלכה יב

**שכח ולא הזכיר וכו'**. פרק שלשה שאכלו (ברכות מ"ט) יתיב רבי זירא אחורי דרב גידל ויתיב רב גידל קמיה דרב הונא ויתיב וקאמר טעה ולא הזכיר של שבת אומר ברוך שנתן שבתות וכו' טעה ולא הזכיר של י"ט אומר ברוך שנתן י"ט וכו' טעה ולא הזכיר של ר"ח אומר ברוך שנתן ר"ח לעמו ישראל לזכרון ולא ידענא אי אמר בה שמחה אי לא אמר בה שמחה אי חתים בה אי לא חתים בה וסובר רבינו דכיון דמספקא ליה לא מדכרינן בה שמחה ולא חתמינן בה. וזה דעת הרי"ף. ונראה מדברי רבינו דבאינך חותם בהם בשם ומלכות וכן דעת רוב המפרשים. וכן משמע מדמספקא ליה בר"ח אלמא דבאינך פשיטא ליה דחתים. ובתר הכי אמר רב מנשיא בר תחליפא לא שנו אלא שלא פתח בהטוב והמטיב אבל פתח בהטוב והמטיב חוזר לראש אמר רב אידי בר אבין אמר רב עמרם אמר רב נחמן אמר שמואל טעה ולא הזכיר של ר"ח בתפלה מחזירין אותו בברכת המזון אין מחזירין אותו ומפרש רבינו חוזר לראש לתחלת ברכת המזון:

**וכתב** הראב"ד טעה בזה וכו' וחוזר לתחלת בונה ירושלים עכ"ל. ורש"י כתב כרבינו דחוזר לתחלת ברכת המזון כדאמרינן עקר רגליו חוזר לראש התם הוא דאיכא עקירת רגלים אבל הכא סיום ברכה הוא עקירת הרגלים עכ"ל, ומ"ש אבל הכא סיום ברכה וכו' כלומר דהתחלת הטוב והמטיב היינו גמר ברכת המזון כמו שעקירת רגלים הוא גמר תפלה והטעם דברכת הטוב והמטיב אינה עיקר ברכת המזון דהא ביבנה תקנוה. וכתב הרא"ש ז"ל דלא מסתבר ליה דעת הראב"ד דשאני התם דשלש ברכות אחרונות חשובות כברכה אחת וכל שלא סיים תחנונים חוזר לרצה וכן ברכת המזון חשובות כולן כברכה אחת וצריך לחזור לראש ומדכתב רבינו חוזר לראש שהוא ברכת הזן ולא כתב חוזר לראש ברכת המזון יש לדקדק שאינם צריכין לחזור ולזמן וכמו שכתב הטור.

**ומ"ש וכן בחולו של מועד**. כלומר שדין חולו של מועד שוה לדין ראש חדש דשניהם ימים שיש בהם קרבן מוסף ואינן י"ט:

## הלכה יג

**ומ"ש ובחנוכה ובפורים שכח ולא הזכיר הענין בברכת המזון אינו חוזר**. כלומר אפילו נזכר קודם שיתחיל ברכת שלישית אינו אומר שום דבר. והטעם שהרי אמרו בגמרא שבת (כ"ד) גבי חנוכה אינו מזכיר בברכת המזון ואם בא להזכיר מזכיר בהודאה ואע"פ שאנו מזכירין הבו דלא לוסיף עלה:

### הלכה יד

**מי שאכל ושכח וכו'**. משנה בברכות ס"פ אלו דברים עד אימתי הוא מברך עד כדי שיתעכל מזון שבמעיו (שם נ"ג:) וכמה שיעור עיכול א"ר יוחנן כל זמן שאינו רעב מחמת אותה אכילה:

**וכתב** ה"ר יונה ז"ל שמשעה שמתחיל להיות רעב אע"פ שלא גמר להתעכל כמו שנתעכל לגמרי דיינינן ליה. וכתב הרא"ש וכן לענין שתיית יין ואכילת פירות אם אינו צמא או רעב ותאב לאותם פירות יברך עכ"ל. ותימה לי מילתא אם אכל פירות ונתעכלו שהוא רעב אע"פ שאינו מתאוה לאותן פירות למה לא יברך:

**וכן אם נעלם ממנו וכו' חוזר ומברך**. משום דברכת המזון דאורייתא ואתא רבינו למימר שאעפ"כ אם נתעכל כל המזון שבמעיו אינו חוזר ומברך:

## פרק ג

### הלכה א

**חמשה מינין הן וכו'**. משנה פרק כל שעה (פסחים ל"ה) אלו דברים שאדם יוצא בהם ידי חובתו בפסח בחטים ושעורין וכוסמין ושבולת שועל ושיפון ובגמרא תנא כוסמין מין חיטין שבולת שועל ושיפון מין שעורים:

**ומ"ש וחמשה מינין האלו וכו'**. הוא מדתנן (נדרים נ"ה) פרק הנודר מן הירק הנודר מן התבואה אסור בפול המצרי יבש דברי ר"מ וחכמים אומרים אינו אסור אלא בה' מינין בלבד [משנתנו לא כך היא שנויה וצ"ע]:

**ומ"ש ואחר שדשין וכו'**. בפרק כל שעה (פסחים ל"ה:) ובפ' שלשה שאכלו (ברכות מ"ז) אמרינן מ"ש כשהקדימו בשבלים לכשהקדימו בכרי ואמרו האי אידגן והאי לא אידגן כלומר דכי הקדימו בכרי אידגן. ובסוף משנה דנדרים שכתבתי בסמוך (דף נ"ה) תנן ר"מ אומר הנודר מן הדגן אינו אסור אלא בה' מינין אבל הנודר מן התבואה אסור בכל ומותר בפירות האילן ובירק ומשמע דרבנן מודו ליה בנודר מן הדגן ולא פליגי עליה אלא בנודר מן התבואה ובהדיא תנן בפ"ק דחלה וחכמים אומרים הנודר מן הדגן אינו אסור אלא בחמשת המינים והפת הנעשה מהם וכו':

### הלכה ב

**האוכל פת וכו'**. כך פשוט פרק כיצד מברכין (ברכות ל"ה ל"ח) שעל הפת הוא אומר המוציא ובגמרא איפליגו אי אומר מוציא או המוציא ואסיקנא והלכתא המוציא:

**אכל דגן שלוק**. ברייתא שם (דף ל"ז) הכוסס את החטה מברך עליה בפה"א ומפרש רבינו דהיינו אפי' בשלם כיון שהם שלימים שלא הוסרה קליפתן ולא חלקו אותו וז"ש אכל דגן שלוק כלומר דלא מיקרי מבושל כיון שלא הוסרה קליפתו ולא חולק ואמר כמו שהוא כלומר כמו שמביאין אותו מהגורן וכ"כ ה"ר יונה. וכיון שמברכין בורא פה"א מברכין לאחריו בנ"ר. ואע"ג דקתני הכוסס את האורז מברך בפה"א ומשמע דהיינו דוקא אכלו חי שאני התם שדרכו לבשלו שלם ומ"מ צריך עיון למה לא כתב רבינו דין כוסס את האורז:

**אכל קמח וכו'**. (שם ל"ו) קימחא דחיטי רב יהודה אמר בפה"א ורב נחמן אמר שהכל נ"ב. וכתב הרי"ף דפסקו רבוותא כר"נ דלא רגילי אינשי לספויי קימחא. וגרסינן תו בגמרא א"ר זירא אמר רב מתנא אמר שמואל אקרא חייא וקימחא דשערי מברך שהכל ולכן סתם רבינו וכתב אכל קמח דמשמע קמח מאיזה קמח מה' מינין מברך לפניו שהכל נ"ב וכו':

## הלכה ג

**קמח של אחד מחמשת המינין וכו'**. ג"ז שם (דף ל"ח) שתיתא רב אמר שהכל ושמואל אמר במ"מ אמר רב חסדא ולא פליגי הא בעבה הא ברכה:

## הלכה ד

**קמח של אחד מחמשת המינין שבישלו וכו'**. ג"ז שם (ל"ו) חביץ קדירה וכן דייסא רב יהודה אמר שהכל רב כהנא אמר במ"מ בדייסא גרידא כ"ע לא פליגי דבמ"מ כי פליגי בדייסא כעין חביץ קדרה רב יהודה אמר שהכל דובשא עיקר רב כהנא אמר במ"מ סמידא עיקר אמר רב יוסף כוותיה דרב כהנא מסתברא דרב ושמואל דאמרי תרווייהו כל שיש בו מחמשת המינין מברך עליהן במ"מ. וכתב הרי"ף וכן הלכתא.

**ומ"ש וכן הדגן וכו'**. ברייתא (שם דף ל"ז) אלו הן מעשה קדרה חילקא טרגיס סלת זריז ועַרסן ופירש"י במ"ק מפרש להו חילקי חיטי דמתברי באסיתא חד לתרי טרגיס חד לתלת זריז חד לארבע עַרסן חד לחמש:

**וכן כל תבשיל וכו' אם עירב בו קמח**. מתבאר מתוך מימרא דרב כהנא שכתבתי בסמוך ומשמע שהוא הדין לעירב בו את הפת:

## הלכה ה

**וזה כלל בברכות וכו'**. משנה שם (דף מ"ד:):

## הלכה ו

**ומ"ש כיצד היא הטפלה המעורבת עם העיקר וכו'**. שם (דף ל"ט) אמר רב אשי כי הוינא בי רב כהנא אמר לן תבשילא דסילקא דלא מפשו קימחא בפה"א דליפתא דמפשו קימחא טפי במ"מ והדר אמר אידי ואידי בפה"א והאי דשדו ביה קימחא לדבוקי בעלמא עבדי: **ומ"ש אבל אם עירב כדי ליתן טעם בתערובות הרי הוא עיקר**. הוא מדאמרינן בפ' משילין (ביצה לח:) מידי דעביד לטעמא לא בטיל:

**ומ"ש לפיכך מיני דבש וכו'**. נראה מדברי רבינו שאם לא היו נותנין החלב חיטה כדי לדבק אלא כדי לאכול החלב חיטה בדבש היה מברך במ"מ ולפי זה ה"ה לכל הדברים המרוקחים בדבש שמרקחים אותם כדי לאכלם בדבש שמברכין על הדבר המרוקח שהוא עיקר והדבש טפלה וכדברי החולקים על הטור בסימן ר"ד. ואיכא למידק שהרי כתב שאם עירב כדי ליתן טעם בתערובות הרי הוא עיקר והדבש כיון שהוא בא ליתן טעם בתערובות הוא עיקר ועליו יש לברך. ואפשר שכיון שהדברים המתרקחים הם נתנים לתוך הדבש אינם מתבטלים לגבי דידיה שלא באו לדבק לבד וכיוצא בהם דס"ד דבש תשמיש לדבר המרוקח ודמי לפירות ששלקום במים שהם נכשרים לאכילה על ידי המים ומברכין עליהם ברכתן הראויה להם ולא ברכת המים ה"נ דכוותה:

## הלכה ז

**כיצד היא הטפלה שאינה מעורבת וכו'**. משנה (שם דף מ"ד) הביאו לפניו מליח בתחלה ופת עמו מברך על המליח ופוטר את הפת מפני שהפת טפילה לו:

## הלכה ח

**הפת שפתת אותה וכו'**. לשון זה הוקשה לרוב חכמי זמננו דמשמע דקשיא רבינו דידיה אדידיה שבתחלה כתב דבחד לטיבותא דליהוי בהו דהיינו יש בהם כזית אע"פ שנשתנה צורתה או לא נשתנה צורתה אע"פ שאין בהם כזית מברך המוציא והדר קתני דבחדא לריעותא דליהוי בהו דהיינו אין בהם כזית אע"פ שלא נשתנה צורתה או שנשתנה צורתה אע"פ שיש בהם כזית מברך במ"מ. והרב מהרר"י ן' שושן כתב וז"ל בישל פתיתין או לשן במרק אם הם כזית אפילו נשתנה צורת הפת המוציא, אם הם פחות מכזית וצורת פת בהם גם בזה יברך המוציא, אם אין בהם כזית ונשתנה צורת הפת יברך במ"מ, אם אין בהם כזית אבל עברה צורת הפת שזהו איבוד יותר מנשתנה הנזכר מברך במ"מ. ואמר רבינו בחלוקה הרביעית בבישול לפי שלישה במרק ישנה ולא יעביר ולכן שינה דרכו שאמר תחלה בישול ולישה במרק עכ"ל הריב"ש וגם כי הוא מתיישב קצת בלשון רבינו לא מצאתי לו בגמרא על מה שיסמוך. וה"ר יהושע מבני בניו של רבינו כתב אומרו בסוף

או שעברה צורת הפת פירושו אם עברה צורת הפת ועם זה יסכים למה שאמר בתחלה וה"ק אם אין בפרורין כזית אם עברה צורת הפת מברך במ"מ, ומצינו בכתוב או במקום אם או נודע כי שור נגח הוא או נודע אליו חטאתו וזה מסכים להלכה דגרסינן (שם ל"ז:) אמר רב יוסף האי חביצא אי אית ביה כזית מברך המוציא ואי לא במ"מ רב ששת אמר אפילו פרוסות שאין בהם כזית אמר רבא והוא דאיכא עלייהו תוריתא דנהמא עכ"ל:

**ומצאתי** שכתב הרב המובהק מהרר"י פאסי ז"ל שגדולי ספרד היו אומרים שטעות הוא שנפל בספרים בסוף לשונו והכי הל"ל ואם אין בהם כזית ועברה צורת הפת בבישול, ומ"מ הנראה לו ז"ל ליישב הלשון הוא שיש לחלק בין שינוי להעברה ששינוי הוא שינוי מה אבל העברה העברת כל הצורה מכל וכל הוא, וזהו נראה שדקדק בלשונו ברישא כתב אם יש בפתיתין כזית או שניכר שהם פת ולא נשתנה צורתה שר"ל שאם יש בפתיתין כזית אע"פ שיש שינוי מה או שאין בהם כזית אלא שאין בהם שינוי כלל וניכר שהם פת ולזה כפל לשונו שניכר שהם פת ולא נשתנה צורתה ר"ל שניכר היטב ולא נשתנה כלל מברך המוציא אבל אם אין בהם כזית אע"פ שלא עברה מכל וכל אלא שנשתנה או אע"פ שיש בהם כזית אם עברה מכל וכל בבישול ר"ל שבחלוקת הבישול שייך העברה שבלישה במרק לא שייך כי אם שינוי אמנם בבישול שייך שינוי לבד כשהבישול חלש אמנם כשהוא חזק שייך העברת הצורה מכל וכל ואז אפילו שיהיה בפתיתין כזית מברך במ"מ ולא המוציא ונמצא לפי דרך זה שהשוה הרמב"ם בישול למרק בצד וחילק ביניהם מצד השוה בשינוי המשותף ביניהם וחלקם בהעברה הנמצאת בבישול ולא בלישה במרק ובזה המיצוע יש מקום להרמב"ם להמלט מכל מה שהקשו עליו התוספות ושאר המפרשים ר"ל ממה שהקשו על רש"י ז"ל ששניהם רש"י והרמב"ם דבר אחד להם והחילוק הזה אפשר שגם רש"י יפרש אותו עכ"ל. והעיד ז"ל שלשון זה נשאל בפומבי רבתי של חכמים ושל סופרים ובכללם הנשר הגדול מהרר"י אברבנאל ז"ל בהיותו לומד בישיבת הרב הגדול מהרר"י אבוהב ז"ל ושהרב מהרר"י פאסי ז"ל הגיד לפניהם יישוב זה ויכשר בעיניהם מכל אשר הוגד שם והוא הוא דרך מהר"ר יהודה ן' שושן ז"ל וגם זה דעת מורי הרב הגדול מהר"י בי רב ז"ל שכתב וז"ל בתוספות הקשו דמשמע בירושלמי דפרוסות קיימות הם בכזית וכו' והרבה ליישב אלו הסוגיות שבגמרא דידן והירושלמי ועשה ג' חלוקות האחד אם יש בפתיתין כזית אע"פ שיהיה בו אי זה שינוי מברך המוציא ואם ניכר שהוא פת ואין בו שינוי כלל אע"פ שהיה פחות מכזית [מברך] המוציא אבל אם יש בו אי זה שינוי ואין בהם כזית או אפילו יהיה בהם כזית אם עברה מהם צורת הפת לגמרי מברך במ"מ דדוקא בשיש בו קצת שינוי אם יש בפתיתין

כזית מברך המוציא אבל אם עברה צורתם לגמרי אפילו יהיה בו כזית מברך בורא מיני מזונות עכ"ל:

**ולי** נראה לומר דהכי פירושו הפת שפתת אותה פיתין ובשלה או לשה והתחיל לפרש למאי דסליק מיניה דהיינו אם לשה וכתב שבחדא לטיבותא דליהוי ביה דהיינו שיהא בפתיתין כזית אע"פ שנשתנה צורת הפת או שניכר שהן פת אע"פ שאין בהם כזית מברך המוציא והדר מפרש מאי דפתח ביה דהיינו אם בישלה וכתב דבחדא לריעותא דליהוי בה דהיינו אין בו כזית אע"פ שניכר שהוא פת או שעברה צורת הפת בבישול אע"פ שיש בו כזית מברך במ"מ. ולמד רבינו בבא דלשה במרק ממ"ש בסמוך (ברכות ל"ז) אמר רב יוסף האי חביצא וכו' וכרב האי ורב נתן בעל הערוך שפירשו דחביץ היינו שלש הפירורין במרק בלי בישול ואמר רב ששת אפי' פירורין שאין בהם כזית מברך המוציא ופירש רבא דבריו דהיינו בדאיכא עליה תוריתא דנהמא ופסק הרי"ף והלכתא כרב ששת ורבא הרי שאע"פ שאין בהם כזית כיון דאיכא עליה תוריתא דנהמא מברך המוציא ובאית בהו כזית לא פליג רב ששת ארב יוסף דמברך עליהם המוציא אע"ג דלית עלייהו תוריתא דנהמא דהא לאוסופי אדרב יוסף אתא ולא לגרועי ותוריתא דנהמא דקאמר רבא לא קאי אלא אאין בפירורין כזית. ובבא שנייה למדה רבינו מדתניא התם (שם ל"ז) הכוסס את החטה מברך עלי' בפה"א טחנה אפאה ובישלה בזמן שהפרוסות קיימות מברך המוציא ושלש ברכות ואם אין הפרוסות קיימות מברך במ"מ וברכה אחת מעין שלש. וכתב רבינו יונה דמפרש בירושלמי דפרוסות קיימות היינו שיש בהם כזית ואין הפרוסות קיימות היינו אין בהם כזית וסובר רבינו דאף ע"ג דיש בהם כזית בעינן נמי דליהוי בהו תוריתא דנהמא לברך עליהם המוציא דלא עדיפי כשהן מבושלות אע"ג דאית בהו כזית מכשהם עשויות חביץ ואינם מבושלות אע"ג דלית בהו כזית וכיון דהתם בעינן תוריתא דנהמא ה"נ בעינן תוריתא דנהמא בהדי כזית כנ"ל:

## הלכה ט

**עיסה שנאפת וכו'**. שם (דף ל"ח) א"ל אביי לרב יוסף האי כובא דארעא מאי מברכין עלויה א"ל מי סברת נהמא הוא גובלא בעלמא הוא ומברכין עליה בורא מ"מ מר זוטרא קבע סעודתיה עלויה ובריך עליה המוציא וג' ברכות ומפרש רבינו דכובא דארעא היינו עיסה שנאפת בקרקע:

**וכן עיסה שלשה וכו'**. שם (דף מ"ב) רב יהודה הוה עסיק לבריה בי רב יהודה בר חיננא אייתי לקמייהו פת הבאה בכסנין כי אתא שמעינהו דקא מברכי המוציא א"ל מאי ציצי דקא שמענא דילמא המוציא קא מברכיתו א"ל אין דתניא ר' מונא אומר משום ר' יהודה

פת הבאה בכסנין מברך עליה המוציא ואמר שמואל הלכה כר' מונא א"ל אין הלכה איתמר ואסיקנא דאי קבע סעודתיה עילויה מברך המוציא ומפרש שם בגמרא שאע"פ שזה לא קבע סעודתיה עליו כיון שאכל שיעור שאחרים קובעים אכילתן בכך טעון ברכת המזון. ומפרש רבינו דפת הבאה בכסנין היינו עיסה שלשה בדבש וכו' או שעירב מיני תבלין וכו'. והיה נראה לומר דהיינו דוקא בשלא נתן מים אלא מעט אבל אם נתן מים הרבה אע"פ שנתן ג"כ שאר משקין כיון דמיעוטא נינהו בטלים הם לגבי מים ויש לאותה עיסה דין פת גמור לכל דבר והכי דייק לישניה שכתב שלשה בדבש דאם לא כן הל"ל עיסה שנתן לתוכה דבש וכו' אלא דמדכתב או שעירב בה מיני תבלין איכא למידק איפכא דהא תערובת תבלין דבר מועט הוא ואפ"ה מוציאו מתורת לחם לענין המוציא ותדע דהא עיסה שנילושה במי פירות תנן דחייבת בחלה ואפ"ה אינו מברך עליה המוציא כל שלא קבע עליה הילכך ע"כ דלאו במידי דמיקרי לחם תליא מילתא אלא לא קבעו חכמים לברך המוציא ושלש ברכות אפי' בכזית אלא בלחם שדרך בני אדם לקבוע עליו דהיינו עיסה שנילושה במים לבד בלי שום תערובות אבל כל שיש בה שום תערובות ממי פירות או מתבלין כיון שאין דרך בני אדם לקבוע סעודתן עליו לא חייבוהו לברך המוציא ושלש ברכות אא"כ אכל שיעור שדרך בני אדם לקבוע עליו והוא שיהיה טעם התערובות ניכר בעיסה דומיא דעירב בה מיני תבלין שטעמם ניכר בעיסה וזה נראה עיקר:

## הלכה י

**אורז שבישלו וכו'**. ג"ז שם (דף ל"ז) טחנו לאורז אפאו ובישלו אע"פ שהפרוסות קיימות מברך בתחלה במ"מ ולבסוף ברכה אחת מעין שלש והתניא לבסוף ולא כלום ואסיקנא תני בהדי קמייתא ולבסוף אינו מברך עליו ולא כלום וכתב הרי"ף וקי"ל דכל ולבסוף ולא כלום מברך בנ"ר עכ"ל:

**וכתב** עוד הרי"ף וה"מ בדאיתיה לאורז בעיניה אבל ע"י תערובות לא דקי"ל בהא כרב ושמואל (שם ל"ז) דאמרי תרוייהו כל שיש בו מחמשת המינין מברכין עליו במ"מ דליכא מאן דפליג עלייהו וכתב עליו הרא"ש ז"ל דהיינו כשהרוב מין אחר דבכה"ג בחמשת המינין אפילו רובו ממין אחר מברך עליו במ"מ:

**ומ"ש רבינו אבל פת דוחן וכו'**. כ"כ הרי"ף ז"ל וטעמו לפי שדרך הגמרא להזכיר אורז ודוחן בהדי הדדי ובהאי ברייתא לא הזכיר דוחן אלמא דדוקא באורז מברך במ"מ אבל לא אדוחן ואע"ג דתניא התם (שם דף ל"ז) הביאו לפניו פת אורז ופת דוחן מברך עליו תחלה וסוף כמעשה קדרה דמשמע דפת אורז שוה לפת דוחן י"ל דברייתא לאו לענין

נוסח ברכות איתניא אלא לענין שצריך לברך תחלה וסוף כשם שמעשה קדרה צריך לברך תחלה וסוף ומיהו הא כדאיתא והא כדאיתא דאורז בתחלה במ"מ כמפורש באידך ברייתא ודוחן שהנ"ב. וה"ר יונה כתב דהיינו טעמא משום דא"ר יוחנן בן נורי אורז מין דגן הוא ואע"ג דלא קי"ל כוותיה מ"מ כיון דאשכחן דאיכא מאן דס"ל דאורז מין דגן הוא ולא ס"ל הכי בדוחן אלמא דאין דינם שוה ודוקא באורז מברך במ"מ אבל לא בדוחן עכ"ל. ומ"מ למדנו מדאותבה בגמרא לרב ושמואל דאמרי כל שהוא מחמשת המינין מברך עליו במ"מ דמשמע הא אורז אין מברך עליו במ"מ מהך ברייתא דהביאו לפניו פת אורז ופת דוחן למדנו שדין פת אורז ודין האורז המבושל שוה ומינה דפת קטנית וקטנית מבושלים דינם שוה וכמ"ש רבינו. ודע שדעת ה"ר יונה והרא"ש ז"ל לומר דאורז ודוחן דינם שוה ומברך על שניהם במ"מ ובנ"ר. והוסיף עוד רבינו יונה ז"ל שה"ה לשאר הדברים שאנו רואים דמיזן זיין כגון פניז"ו בלעז שמברך עליהם בורא מיני מזונות ובורא נפשות:

## הלכה יא

**כל שמברכין וכו' עד חוץ מן האורז**. מתבאר בפרק כיצד מברכין ממשמעות הסוגיות. והרא"ש ז"ל כתב פרק הנזכר ירושלמי כל שאומר אחריו שלש ברכות אומר לפניו המוציא כל שאין אומרים אחריו שלש ברכות א"א לפניו המוציא. ולרבינו שכתב חוץ מן האורז י"ל דסבר דפליג אגמרא דידן ונתן טעם לדבריו דאין למדין מן הכללות:

## הלכה יב

**במה ד"א בשאכל מכזית ולמעלה וכו'**. נתבאר בראש הלכות אלו. והא דאמרינן בפחות מכשיעור מברך לפניו ולא לאחריו אע"ג דבריש כיצד מברכין (ברכות דף ל"ה) ילפינן ברכה לפניו מק"ו מברכה דאחריו וא"כ כיון שאינו מברך לבסוף לא הוי"ל לברך בתחלה כבר כתבתי בראש הלכות אלו דלאו ק"ו גמור הוא אלא מדרבנן הוא שצריך לברך לפניו כדי שלא יהנה מן העולם הזה בלא ברכה כ"כ התוספות והרא"ש ז"ל. ואכתי קשיא לי מה ראו חכמים להחמיר בברכה שלפניו שהיא מדרבנן יותר מברכה אחרונה שהיא מדאורייתא. ונ"ל שלכך אמרו דבתחלה יברך אפילו על כל שהוא שמא ימלך ויאכל כשיעור ונמצא שהיה צריך ברכה לפניו ואין בידו לתקן אבל לאחריו אוקמוה אדינא שאם אכל כשיעור יברך ואם לאו לא יברך. ומ"ש רבינו דשיעורא דמשקין ברביעית טעמו מדאשכחן בעלמא לענין אכילת איסורין דחייב בשתיית משקין אסורין ברביעית דומיא דאוכלין בכזית:

### הלכה יג

**וזו היא ברכה אחת מעין שלש וכו'**. מימרא דרב דימי בסוף פרק כיצד מברכין (ברכות דף מ"ד):

**ומ"ש ובשבתות וכו'**. כתב רבינו יונה בפרק הנזכר דהכי איתא בירושלמי וכ"כ ה"ר מנוח וכתב שרבינו משולם לא היה מזכירו וכתב ה"ר מנוח דאפשר דדוקא בימי רבותינו שהיו קובעין על היין אבל אנו שאין אנו קובעין לא מדכרינן ואין זה כדאי לבטל דברי הירושלמי:

## פרק ד

### הלכה א

**כל המברך וכו'**. מתבאר מתוך מה שאכתוב בסמוך. ודעת רבינו כדעת רשב"ם בפרק ערבי פסחים (פסחים ק"א:) דברכה מעין ג' טעונה ברכה במקומו והביאו שם בתוספות ראיות לדבריו אבל הרי"ף כתב דדוקא מיני דגן טעונין ברכה במקומם וכן דעת הרא"ש ז"ל:

**אכל כשהוא מהלך וכו'**. ברכות (דף נ"א:) ס"פ שלשה שאכלו א"ר אבהו ואמרי לה במתניתא תנא האוכל ומהלך מברך מעומד וכשהוא אוכל מעומד מברך מיושב וכשהוא מיסב ואוכל יושב ומברך והלכתא בכולהו יושב ומברך:

**שכח לברך וכו'**. משנה סוף פרק אלו דברים מי שאכל ושכח ולא בירך בש"א יחזור למקומו ויברך ובה"א יברך במקום שנזכר עד אימתי הוא מברך עד כדי שיתעכל המזון שבמעיו וכבר כתבתי סוף פרק ב' כמה שיעור עיכול ובגמרא (שם נ"ג:) אמר רב זביד מחלוקת בשכח אבל במזיד ד"ה יחזור למקומו ויברך:

**ומ"ש ואם בירך וכו'**. פשוט הוא דקנסא הוא דקנסוה במזיד לחזור למקומו שאכל אבל בדיעבד יצא:

**ומ"ש וכן אם בירך כשהוא עומד וכו'**:

### הלכה ב

**מי שנסתפק לו אם בירך וכו' אינו חוזר ומברך מפני שאינה מן התורה**. כך הוא הגירסא הנכונה לאפוקי מהטור שכתב בסימן קס"ז בשם רבינו שחוזר ומברך ונחלק עליו. ולענין ברכת המזון הוא שכתב רבינו בסוף פ"ב שחוזר ומברך לפי שהיא מן התורה:

**שכח לברך המוציא וכו'**. בפ"ג שאכלו (שם דף נ"א) בעו מיניה מרב חסדא מי שאכל ושכח ולא בירך מהו שיחזור ויברך א"ל מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום

אחר כדי שיהא ריחו נודף אמר רבינא הילכך אפילו גמר סעודתו יחזור ויברך ודחי ליה דכיון דאידחי אידחי. והאי בעיא ע"כ בברכת המוציא היא דאילו בברכת המזון משנה שלימה היא בפרק אלו דברים:

## הלכה ג

**היה אוכל בבית זה וכו'**. ברייתא ריש ערבי פסחים (פסחים ק"א:) שינוי מקום צריך לברך ודעת רבינו דמיתניא בין בדברים הטעונים ברכה במקומם בין בדברים שאין טעונין ברכה במקומם וכמו שאבאר בסמוך:

**ומ"ש או שהיה אוכל וכו'**. תוספתא דברכות כתבוה התוספות בפרק הנזכר ב"ה שהיה מיסב ואוכל קראו חבירו לדבר עמו אין צריך לברך למפרע הפליג צריך ברכה למפרע וכשהוא חוזר צריך לברך לכתחילה. ונ"ל שרבינו מפרש דהא דתניא שאם הפליג צריך לברך למפרע היינו לומר שאם פירש והרחיק ממקום סעודתו צריך לברך למפרע אבל אם לא הפליג כלומר שלא הרחיק הרבה ממקום סעודתו אלא מפינה לפינה אינו צריך לברך וזהו שכתב או שהיה אוכל וקראו חבירו לדבר עמו ויצא לו לפתח ביתו וחזר הואיל ושינה מקומו צריך לברך למפרע וכו' כלומר דמאחר שיצא מפתח ביתו ה"ל כהפליג דהיינו שינה מקומו וצריך לברך אבל אם דבר עמו בתוך הבית אע"פ ששינה מקומו מפינה לפינה אינו צריך לברך וכדקתני רישא דברייתא קראו חבירו לדבר עמו אין צריך לברך למפרע:

**וכתב** הראב"ד הפליג בזה וכו' שאינה עקירה כלל עכ"ל. ואין כאן מקום לתמוה דכיון שיצא מביתו הוי שינוי מקום וצריך לברך:

**ויש** לדקדק למה כתב רבינו היה אוכל בבית זה ופסק סעודתו והלך לבית אחר או שהיה אוכל וקראו חבירו וכו' הרי בכלל בבא דחברים שהיו יושבים [הוא. וי"ל דמבבא דחברים שהיו יושבין] לא שמעינן אלא כשהם יוצאין טעונים ברכה למפרע וכו' אבל היכא דיצאו בלא ברכה ואח"כ חזרו לא משתמע מינה אם צריכין לברך למפרע כשיחזרו למקומם אם לאו ולכן כתב שאם היה אוכל בבית זה והלך לבית אחר ופסק סעודתו או שהיה אוכל וקראו חבירו וכו' וחזר הואיל ושינה מקומו צריך לברך למפרע, ואעפ"י שכתב בבא זו הוצרך לכתוב בבא דחברים שהיו יושבים לאכול ויצאו לקראת חתן וכו' להשמיענו שאם הניחו שם זקן או חולה א"צ לברך לא כשהם יוצאים ולא כשהם חוזרים. ואין לדקדק אמאי נקט רבינו ברישא לישנא דהיה אוכל בבית זה דמשמע דמיירי בבעל הבית ובבא דסיפא נקט לישנא דחברים שהיו יושבים לאכול דההיא דחברים שהיו יושבים לאכול הכי הוי לישנא דברייתא בפרק ע"פ וההיא דהיה אוכל בבית זה וכו'

הוי לישנא דברייתא דיומא דמיתניא בלשון יחיד דיבר עם חבירו והפליג וכן לישנא דתוספתא דברכות נמי הוי בלשון יחיד ורבינו כתב בלשון השנוי בברייתות או קרוב לו ולענין דינא לא שאני לן בין יחיד לרבים דבין יחיד בין רבים אם רוצה לשנות מקומו מברך כשהוא יוצא למפרע וכשהוא חוזר מברך לכתחילה ואם לא בירך כשיצא צריך לברך כשיחזור ואם הניחו שם זקן או חולה בין שהיו יוצאים רבים בין שהוא יחיד א"צ לחזור ולברך. ואפשר עוד דברישא נקט לשון יחיד כי היכי דלא ליצטרך לפלוגי בין הניח שם מקצת חברים ללא הניח. וגם נראה דאין לדקדק בזקן או חולה דנקט דלישנא דברייתא נקט ולפי האמת בהניחו שם מקצת החברים סגי אפילו אינן לא זקן ולא חולה והיינו דבברייתא שאכתוב בסמוך מפליג ר' יהודה בין הניחו שם מקצת חברים ללא הניחו ולא אדכר זקן או חולה הילכך ע"כ לומר דברייתא דקתני הניחו שם זקן או חולה לאו דוקא אלא אורחא דמילתא נקט אם כולם בחורים ובריאים אין דרך ליעקר קצתם לקראת חתן וכלה ולישאר קצתם אבל אין ה"נ שאע"פ שכולם בחורים ובריאים אם נעקרו קצתם ונשארו קצתם אינם טעונים ברכה לא כשהם יוצאין ולא כשהן חוזרין דכיון דנשארו קצתם שם לא נעקר קביעותם:

## הלכה ה

(ד-ה) **חברים שהיו יושבים וכו'**. שם (פסחים ק"א:) יתיב רב חסדא וקאמר משמיה דנפשיה הא דאמרת שינוי מקום צריך לברך לא אמרן אלא בדברים שאין טעונים ברכה לאחריהם במקומן אבל דברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם אין צריך לברך מאי טעמא לקיבעא קמא הדר ורב ששת אמר אחד זה ואחד זה צריך לברך. מיתיבי חברים שהיו מסובים ועקרו רגליהם לצאת לקראת חתן או לקראת כלה כשהם יוצאים אין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחילה בד"א בזמן שהניחו שם זקן או חולה אבל אם לא הניחו שם זקן או חולה כשהם יוצאים טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרים טעונין ברכה לכתחילה קשיא לרב חסדא אמר רב נחמן בר יצחק מאן תנא עקירות רבי יהודה דתניא חברים שהיו מסובין ועקרו רגליהם ללילך לבית הכנסת או לבית המדרש כשהן יוצאין אין טעונין ברכה למפרע וכשהם חוזרים אין טעונין ברכה לכתחילה אמר ר' יהודה בד"א בזמן שהניחו שם מקצת חברים אבל אם לא הניחו שם מקצת חברים כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחילה. וכתב הרי"ף וקאמרי רבוותא הלכתא כרב ששת דת"כ ואף על גב דשני רב נחמן לא סמכינן אשינויא. וכתב עליו הרא"ש ז"ל ולא ידענא למה כתב הרי"ף לא סמכינן אשינויא דרב נחמן אין שינויא בגמרא מבורר יותר מזה דכיון דמצא ברייתא דעקירות רבי יהודה

ופליג את"ק וא"כ ברייתא קמייתא דפריך מינה לרב חסדא יחידאה היא ואמאי פסיק כיחידאה עכ"ל. ואני אומר דכיון דאשכחן בפרק זה בורר (סנהדרין כ"ד כ"ה) דאיפלגו ריב"ל ור' יוחנן דלריב"ל כל מקום שאמר ר' יהודה בד"א אינו אלא לפרש דברי חכמים ור' יוחנן קאמר שהוא לחלוק וכתבו התוספות והר"ן פרק בני העיר דריב"ל ור"י הלכה כריב"ל וכיון שכן לפום קושטא ליכא פלוגתא בין ר' יהודה ות"ק וקשיא לרב חסדא אלא דשני רב נחמן דאפשר לרב חסדא למימר דס"ל דבמה ד"א לחלוק והוא דאמר כת"ק וההיא ברייתא כרבי יהודה ומכיון דקי"ל דבמה ד"א לפרש ממילא קם לה הלכה כרב ששת ושינויא דרב נחמן לא סמכינן עלה. ודע שבגמרות שלנו גרסינן תניא כוותיה דרב חסדא חברים שהיו מסובין לשתות יין ועקרו רגליהם וחזרו אינן צריכים לברך וכתב הרא"ש ועוד דת"כ דרב חסדא, וי"ס שכתוב בהם ת"כ דרבי יוחנן וכן כתוב במגילת סתרים דרבינו נסים גאון ולא נהירא לי גירסא זו עכ"ל הרא"ש. ונ"ל דאפילו אי גרסינן ת"כ דרב חסדא ל"ק להרי"ף דאיכא למימר מדלא אותבוה מינה לרב ששת אלמא דלא קשיא ליה מההיא ברייתא דיחידאה היא ורב ששת כת"ק א"נ דהוה קים ליה לגמרא דלא מיתניא בי רבי חייא ורבי אושעיא ולפיכך לא היתה כדאי לאותובי מינה. כך נ"ל לדעת הרי"ף ורבינו ז"ל כהרי"ף ז"ל, וז"ש וכן אם היו מסובין לשתייה או לאכול פירות כלומר דאין חילוק בין מידי דסעודה ליין ופירות בכולהו שינוי מקום צריך לברך. אבל נשאר לדקדק בלשון רבינו דוכן משמע דלאשמועינן חידושא אתא ואיפכא הוא דהא בפירות אפילו רב חסדא מודה דצריך לחזור ולברך ובמידי דסעודה דהיינו דברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם הוא דפליג. ויש לומר דאכילה דלעיל הייתי מפרש מידי דאין טעונין ברכה לאחריהם במקומם ואתא לאשמועינן דה"ה לשתיית יין ואכילת פירות שבעת המינין שהם טעונין ברכה לאחריהם במקומן כמ"ש בראש פרק זה דצריך לחזור ולברך ולא אמרינן לקבעיה קמא הדר:

**ומ"ש והמשנה מקומו וכו'**. שם (פסחים ק"א:) יתיב רב חסדא וקאמר משמיה דרב הונא הא דאמרת שינוי מקום צריך לברך לא אמרן אלא מבית מבית אבל ממקום למקום לא ותניא כוותיה:

**אכל במזרחה וכו'**. ירושלמי סוף פרק כיצד מברכין:

**וכתב** הראב"ד והוא שלא היה דעתו מתחילה לכך עכ"ל. כוונת הראב"ד ז"ל לפרש הירושלמי דהיינו כשבעת שבירך בתחלה היה דעתו לגמור סעודתו במזרחה של תאנה ואח"כ נמלך לגמור סעודתו במערבה ולא שנמלך לאכול יותר ממה שהיה בדעתו לאכול כדברי ה"ר בעל מ"ע ז"ל אבל אם כשבירך בתחילה היה בדעתו לגמור סעודתו במערבה

לית לן לאחשובי לגמרי כמבית לבית וא"צ לחזור ולברך ורבינו העתיק לשון הירושלמי כמנהגו ואע"ג דמזוית לזוית לא הוי שינוי מקום שאני התם שכתלי הבתים מקיפים לשתי הזויות הילכך חשיב כמקום אחד משא"כ באכל במזרחה של תאנה ובא למערבה שהתאנה כמקום שאין בה מחיצות הוא ולפי זה במקום שאין בו מחיצות אפילו שינוי מקום כל דהו הוי שינוי דתאנה דנקט אורחא דמילתא נקט ולאו דוקא נקט. ומיהו אפשר דבמקום שאין בו מחיצות כל שרואה מקומו הראשון לא הוי שינוי מקום ומזרח תאנה ומערבה שאני דכיון דתאנה מפסקת ה"ל שני מקומות וזה נראה יותר:

## הלכה ו

**בירך על הפת וכו'**. משנה פרק כיצד מברכין (ברכות דף מ"ב) בירך על הפת פטר את הפרפרת על הפרפרת לא פטר את הפת ב"ש אומרים אף לא מעשה קדרה ובגמרא איבעיא להו ב"ש ארישא פליגי דקאמר ת"ק בירך על הפת פטר את הפרפרת וכ"ש מעשה קדרה כלומר דהיינו לאכול למזון ממש ואתו ב"ש למימר ל"מ פרפרת דלא פטר להו פת אלא אפילו מעשה קדרה נמי לא פטר או דילמא אסיפא פליגי דקתני בירך על הפרפרת לא פטר את הפת פת הוא דלא פטר אבל מ"ק פטרא ואתו ב"ש למימר אפילו מ"ק נמי לא פטר תיקו. ולפי זה נראה לפסוק דבירך על הפת פטר את הפרפרת וכ"ש מעשה קדרה בירך על הפרפרת לא פטר את הפת אבל מעשה קדרה פטר. ורבינו שפסק בירך על התבשיל לא פטר מ"ק טעמו דכיון דאסיקנא בתיקו הא איפשר דב"ש ארישא הוא דפליגי וכלישנא קמא וסיפא דנקט פת לאו דוקא דהוא הדין דלא פטר מ"ק אלא איידי דתנא רישא פת תנא סיפא נמי פת אבל בירך על מ"ק פטר את הפרפרת דהא משמע דמ"ק עדיף מפרפרת. ויש לתמוה דכיון דספק ברכות להקל ה"ל למתפס מתניתין כפשטא דבירך על הפרפרת לא פטר את הפת פת הוא דלא פטר הא מ"ק פטר. וי"ל דכיון דבגמרא בעי אליבא דב"ש היינו כדי למשמע מינה פירושא דת"ק וה"פ ארישא קאי וא"כ אמרינן דפת דנקט בסיפא לאו דוקא דהוא הדין למ"ק אלא איידי דרישא נקט פת או אסיפא קאי ופת דנקט בסיפא דוקא הוא. אלא דאכתי קשה דהוה ליה למפסק להקל וזה נראה שהוא דרך הרשב"א ז"ל שכתב דהוי"ל ספק בברכות דרבנן ולהקל. לכן נראה לי דכיון דבעי גמרא אליבא דב"ש משמע דס"ל לגמרא דהלכה כב"ש וכי אמרינן דקאי ב"ש אסיפא סברי דפרפרת לא פטר אפילו מ"ק פסק רבינו כן. ומיהו אכתי קשיא דא"כ למה פסק בירך על הפת פטר את הפרפרת הא אי קיימי ב"ש ארישא פת לא פטר אפילו מ"ק. וי"ל דבהא לא ה"מ למפסק הכי משום דקי"ל כר' חייא דאמר בפרק כיצד מברכין (ברכות מ"א:) פת פוטרת כל מיני מאכל. ואח"כ מצאתי בתשובה לרבינו יהושע מבני

בניו של הרמב"ם ז"ל שכתב ששאלוהו שהיה חילוף הנוסחאות בדבר והשיב הנכון בירך על התבשיל פטר מ"ק ולכן תגיהו הנוסחאות כך עכ"ל:

**ויש** לדקדק מה ענין דינין אלו כאן גבי שינוי מקום צריך לברך, לעיל בפרק ג' הוא מקומם גבי מברך על העיקר ופוטר את הטפלה. וי"ל דהתם שאני שאינו חפץ באכילת פת כלל מחמת עצמו אלא להעביר היזק הדג מליח אבל הכא חפץ הוא באכילת כל אחד מהם מחמת עצמו הילכך אינו ענין לשם. ומה שכתבו כאן גבי שינוי מקום צריך לברך לומר לך לפעמים אפילו בלא שינוי מקום צריך לברך שאם בירך על הפרפרת צריך לברך על הפת ואם בירך על התבשיל צריך לברך על מעשה קדירה:

**וא"ת** במאי עסקינן אי בשברכותיהם שוות אמאי אין פוטרים זה את זה ואי בשאין ברכותיהן שוות היכי אפשר לומר במקצתם דפוטרים זה את זה ועוד שהרב ז"ל כתב דפרפרת היינו תבשיל ופירות וכיון דאין ברכתן וברכת הפת שוה פשיטא דאין פוטרות את הפת דהיאך הוה אפשר לומר דברכת בפה"א או העץ יפטור ברכת הפת וכן היאך אפשר דברכת מ"ק שהיא במ"מ יפטור ברכת תבשיל ופירות או איפכא וי"ל דכיון דתנן על הכל אם אמר שהכל נ"ב יצא וה"נ אפשר לומר שאם בירך על הפת בורא פרי האדמה יצא דהא פרי האדמה הוא ואפשר דאפילו בירך בורא פרי העץ יצא וכמ"ד עץ שאכל ממנו אדם הראשון חטה היה. וכן י"ל דברכת במ"מ פוטר ברכת תבשיל ופירות מיהו ה"מ כשבירך על הדבר עצמו ברכה שאינה מיוחדת לו כגון שבירך על הפת עצמו שהכל נ"ב יצא אבל אם בירך על הפרפרת שהנ"ב לא פטר את הפת וע"פ זה תקיש בשאר ברכות על הדרך שכתבתי. ועי"ל שאע"פ שאין ברכותיהן שוות אפשר שיפטרו זה את זה כמו שמצינו בפת שהוא פוטר כל מיני מאכל אע"פ שאילו היה מברך על השאר מיני מאכל ברכת הפת לא היו נפטרים בכך הכי אמרינן בברכת מעשה קדרה לגבי פרפרת או פרפרת לגבי מ"ק:

**כתב** הרמ"ך בירך על מ"ק פטר את התבשיל וכו'. לא הבנתי למה פסק בהפך ממה שמפורש בהלכה כי לדעת ת"ק פרפרת דהיינו התבשיל כמו שפירש הוא פטר מ"ק אבל מ"ק לא חזינן שיפטור פרפרת ואם פסק כב"ש אין מעשה קדרה פוטר פרפרת ולא פרפרת מעשה קדרה. ועוד תימה שהוא פירש פרפרת תבשיל ופירות ואם כדבריו כן הוא הא אין ברכותיהן שוות עם מ"ק ופרפרת שהוא פת הבאה בכסנין עכ"ל. וכבר ישבתי דעת רבינו:

## הלכה ז

**גמר בלבו וכו'**. זהו נמלך שאמרו שקובע ברכה לעצמו כלומר לפניו דוקא והכי דייק לשון רבינו שכתב חוזר ומברך ולא כתב מברך למפרע, ובפרק ע"פ (פסחים ק"ג:) אמרינן דאמימר בריך אכל כסא וכסא משום דאמר נמלך אנא, ובפרק כל הבשר (חולין ק"ז:) א"ר זירא א"ר השמש מברך על כל כוס וכוס לפי שבכל כוס הוא נמלך ואינו מברך על כל פרוסה ופרוסה ור' יוחנן אמר מברך על כל פרוסה ופרוסה ואמר רב פפא דלא פליגי הא דאיכא אדם חשוב הא דליכא אדם חשוב ופירש"י אי איכא אדם חשוב שבטוח השמש שיתנו לו לחם כל הצורך למדנו מכאן שאין חילוק בין אכילה לשתיה כל שהוא נמלך בעי ברכה לפניו:

**וכתב** הראב"ד ז"ל לא אמרו לענין אכילה וכו' בנמנום עכ"ל. דעתו ז"ל דלא אמרינן טעמא דנמלך אלא בשתייה אבל לא באכילה ויש ראיה לדבריו מדאמרינן בפ' כיצד מברכין (ברכות מ"ב:) דאמר ליה רב הונא בר נתן לרב פפא לא ס"ל מר גמר אסור מלאכול א"ל סילק איתמר כלומר מותר לאכול עד שיסלקו האוכל מעל השלחן ואמרינן תו בגמרא דרבי זירא ורבה איקלעו לבי ר"ג לבתר דסליקו תכא מקמייהו שדרו להו דיסתנא מבי ר"ג רבה אכל רבי זירא לא אכל א"ל רבי זירא לרבה לא ס"ל מר סילק אסור לאכול א"ל אנן אתכא דר"ג סמכינן כלומר ואין סילוקנו סילוק דאדעתא דידיה סמכינן אמר רב הרגיל בשמן שמן מעכבו. ואסיקנא ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי הא דאמר רב חייא בר אשי אמר רב תיכף לנט"י ברכה ופירש"י אין קיום הסעודה תלוי לא בגמר ולא בסילוק אלא במים אחרונים שכל זמן שלא נטל מים אחרונים מותר לאכול ומשנטל אסור וכ"כ הרי"ף וא"כ הא בהדיא דלהפסק אכילה בעינן מים אחרונים והא דאמר רבי יוחנן דמברך על כל פרוסה ופרוסה י"ל שמש שאני שאין לו קביעות אבל מי שיושב לאכול אע"פ שגמר בלבו מלאכול אינו צריך לחזור ולברך. ומ"ש או בשינה וכו'. נראה שלמד כן ממתני' דסוף פסחים (דף ק"כ) ישנו מקצתם יאכלו כולם לא יאכלו רבי יוסי אומר נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו. ולייישב זה י"ל דרבינו לא גריס ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא ה"ג ולית הלכתא אלא כי הא דאמר רב חייא וכו' וקאי אמאי דאמר רב אשי הרגיל בשמן שמן מעכבו כלומר מלומר ברכה ואסיקנא דאין שמן מעכבו אלא נט"י היא שמעכבת כדאמר רב חייא תיכף לנטילת ידים ברכה וכיון דאהא דאמרינן סילק איתמר אמרינן אנן אתכא דר"ג סמכינן שמעינן שאין הדבר תלוי בגמר סעודתו או אפילו בסילק השלחן מלפניו אלא הכל תלוי בגמר הדעת שאם גמר בלבו שלא לאכול אסור כלומר עד שיברך לפניו וכל שלא גמר בדעתו שלא לאכול אוכל והולך כנ"ל. ויש

הכרח לגירסא זו דאילו לרש"י והרי"ף היכי אסיקנא עד שיטול ידיו אוכל והולך הא אפילו לא נטל ידיו כיון שאמרו הב לן ונבריך איתסר להו למשתי כדאמרינן בפרק ע"פ ולא אשכחן דרש"י והרי"ף ליפלגו בין אכילה לשתייה:

## הלכה ח

**היו שותים וכו'**. בפרק ע"פ (דף ק"ג) רב ברונא ורב חננאל תלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא קאי עלייהו רב ייבא סבא אמרו ליה הב לן ונבריך לסוף אמרו ליה הב לן ונשתי אמרו ליה הכי אמר רב כיון דאמריתו הב לן ונבריך איתסר לכו למישתי מ"ט דאסחיתו לדעתייכו. וגרסינן תו התם (שם דף ק"ד) רב חנניא בר שלמיא ותלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא וקאי עלוייהו רב המנונא סבא אמרו ליה זיל חזי אי קדיש יומא אמר לכו לא צריכיתו שבתא קבעה נפשה דאמר רב כשם שהשבת קובעת למעשר כך קובעת לקידוש סבור מינה כי היכי דקבעה לקידוש כך קובעת להבדלה אמר להו רב עמרם הכי אמר רב לקידוש קובעת ולא להבדלה עכ"ל הגמרא:

**וכתב** הראב"ד ז"ל ערבובי דברים יש כאן וכו' ואסור למישתי בלא ברכה עכ"ל. דעתו ז"ל דכי אמרינן שבת קובעת לקידוש היינו בלא שיאמרו בואו ונקדש וממילא דכי אמרינן אינה קובעת להבדלה היינו בשלא אמרו בואו ונבדיל אבל אם אמרו בואו ונבדיל ס"ל להראב"ד דהוי היסח הדעת משתייה כמו הב לן ונבריך. ודעת רבינו דכי אמרי' שבת קובעת לקידוש היינו כשאמרו בואו ונקדש וממילא דכי אמרינן אינה קובעת להבדלה היינו אפילו אמרו בואו ונבדיל. וא"ת היאך אפשר לפרש כן והא אסיקנא בריש ע"פ פורס מפה ומקדש וכתבו רבינו פכ"ט מהלכות שבת וא"כ אפילו לא אמר בואו ונקדש נאסר לשתות י"ל דהתם כשהחשיך כבר והכא אכתי לא החשיך ואמר להו דשבת קובעת עצמה לקידוש דמכיון שאמרו הב ונקדש איתסר להו למישתי אע"ג דאכתי לא קדש היום כשם שקובעת עצמה למעשר מספק חשכה וכן מבואר בדברי הרי"ף והר"ן ז"ל דהא דאמרינן כשם ששבת קובעת למעשר כך קובעת לקידוש בספק חשיכה היא והא דסבור דלהבדלה קובעת היינו למימרא שאסור לשתות עוד כיון שאמרו הב לן ונבדיל אבל לא לענין שיבדיל מבע"י דומיא דקידוש. והא דנאסר להם לשתות פירש"י בפרק כסוי הדם דהיינו עד שיברכו וכן פסקו הרי"ף והרא"ש ז"ל אבל דעת רבינו שאסור להם לשתות אפילו בברכה ואם רוצים לשתות אע"פ שאינן רשאים צריכין ברכה. ונ"ל דרבינו שכתב נאסר לשתות לאו דוקא אלא לשון הגמרא הוא שהעתיק וה"ה דאסור לאכול ולרבותא נקט לשתות דלא מיבעיא לאכול שהוא קבע דאסור אלא אפילו לשתות שאינו כ"כ קבע ונימא דמצטרף לסעודה דממילתא דעראי לא אסח דעתיה קמ"ל, ואע"פ שלעיל בסמוך

גבי גמר בלבו מלאכול או מלשתות ואח"כ נמלך כתב חוזר ומברך דמשמע שרשאי הוא לאכול או לשתות ובלבד שיברך כי אמרו הב לן ונבריך חמיר טפי דהוי כאילו כבר התחילו לברך:

**ודע** שבפרק ע"פ (שם ק"ג:) אמרינן דרב אשי אמר דלית הלכתא כתלמידי דרב דאמר כיון דאמריתו הב לן ונבריך וכו' ואע"ג דרב אשי בתרא הוא פסקו הרי"ף והפוסקים כתלמידי דרב משום דרבים פליגי עליה ומר זוטרא דבתרא הוא ס"ל נמי התם כתלמידי דרב הילכך הכי נקטינן וכן דעת רבינו:

## הלכה ט

**היו מסובין וכו'**. ברייתא ריש ע"פ (שם דף ק"א) ופרק הרואה (ברכות נ"ט:) שינוי יין אין צריך לברך ואמר רב יוסף בר אבא אמר רב אע"פ שאמרו שינוי יין א"צ לברך אבל מברך הטוב והמטיב ואוקימנא לה בפרק הרואה בדאיתא בני חבורה דשתו בהדיה ומשום הכי מברך הטוב והמטיב שאילו היה לבדו לא היה מברך הטוב והמטיב משום דהטוב והמטיב היינו הטוב לי והמטיב לאחריני ולכן כתב רבינו דין זה גבי היו מסובין שהוא לשון רבים כלומר דאילו יחיד אינו מברך הטוב והמטיב. ורבינו מפרש דשינוי יין היינו שינוי מין אבל כששניהם ממין אחד אינו מברך הטוב והמטיב. ואמרינן בירושלמי סוף פרק כיצד מברכין יין חדש וישן צריך לברך. ומשמע לרבינו דלאו דוקא חדש תחלה ואח"כ ישן שאין הדבר תלוי אלא כשיהיו שני מינים. וכתבו הגהות אבל מדברי רש"י משמע דוקא כשהשני משובח מהראשון וכן פירש רשב"ם. וכתבו התוספות שכן כתב בעל ה"ג וכן משמע בירושלמי דלפי שהישן טוב מן החדש צריך לברך מיהו עובדא דבתר הכי פליג דקאמר על כל חבית וחבית מברך הטוב והמטיב משמע בכל ענין אפילו מטבא לבישא, ומיהו יש לדחות שהיה מברך לפי שלא היה מכירו אבל אם ידוע שהשני גרוע לא. ונראה דאפילו השני גרוע מברך דעל רבוי יינות מברך ובלבד שלא יהא האחרון גרוע יותר מדאי שאין יכולים לשתותו אלא מדוחק וכן דעת ר"ת:

## הלכה י

**אין מברכין וכו'**. נראה דהיינו מדאמרינן בירושלמי פרק כיצד מברכין אהן דנסיב עגולא והוא לא אתיא בידיה צריך לברוכי עליה זמן תניינות כלומר והוא מי שתופס עגולא וכבר בירך עליו קודם שבא לידו צריך הוא עכשיו לחזור ולברך:

**נטל אוכל וכו' עד מפני שלכך נתכוין מתחלה**. ירושלמי פרק כיצד מברכין וכתבוהו ה"ר יונה והרא"ש והטור וכתבו דהא דקאמר שצריך לומר בשכמל"ו י"א לאחר שאמר

אלהינו מלך העולם אבל אם לא אמר אלא בא"י בלבד יסיים ויאמר למדני חוקיך כדי שיהא כקורא פסוק ולא יהא מזכיר שם שמים לבטלה:

## הלכה יא

**דברים הבאים וכו' עד טעונין ברכה לפניהם ולאחריהם**. פרק כיצד מברכין (ברכות מ"א:) אמר רב פפא הלכתא דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה אין טעונין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם ושלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה טעונין ברכה לפניהם ואין טעונין ברכה לאחריהם לאחר הסעודה טעונין ברכה בין לפניהם בין לאחריהם. ופירש"י דברים הבאים מחמת הסעודה ללפת בהם את הפת בין מזון בין פירות כיון שהביאוהו ללפתן אינו מברך לא לפניו ולא לאחריו. שלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה כגון דייסא וכן כרוב ותרדין שלא הביאו אותם מתחלה ללפת בהן את הפת ואוכל אותם בפני עצמן מברך לפניהם שאינן מצטרפין עם הפת ואינו מברך לאחריהם שמצטרפין עם מה שאכל וברכת המזון פוטרת את הכל. דברים הרגילים לבא לאחר הסעודה כגון פירות אפילו הביאן בתוך הסעודה שלא מחמת ליפתן טעונין ברכה בין לפניהם דלאו טפלה נינהו ובין לאחריהם דאין ברכת המזון פוטרתן דלאו מזוני נינהו. והתוספות פירשו דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה כלומר דברים הרגילים לאוכלן עם הפת כגון בשר ודגים וכל מיני קדרה והביאן בתוך הסעודה אין טעונין ברכה לפניהם ולאחריהם אפילו אכלן בתוך הסעודה בפני עצמן בלא פת דכיון דמשום פת הן באין הפת פוטרתן אבל דברים שאין דרכן לבא בתוך הסעודה כגון תמרים ורמונים ושאר כל פירות שאין רגילים ללפת בהן את הפת טעונין ברכה לפניהם דכיון דלאו משום ליפתן אתו אין הפת פוטרתן, לאחר סעודה גרסינן ותו לא ולא גרסינן דברים הבאים בסיפא וה"פ אם הביאו דברים שהזכרנו אחר הסעודה פירוש לאחר שמשכו ידיהם מן הפת שוב אין הפת פוטרתן והוי כמו שאכלן בלא שום סעודה ובין דברים הרגילים לבא מחמת הסעודה ובין דברים שאין רגילים לבא מחמת הסעודה טעונין ברכה לפניהם ולאחריהם דאכל דברים דלעיל קאי ועכשיו אין לנו דין זה דאין אנו מושכין ידינו מן הפת עד לאחר ברכת המזון עכ"ל. ורבינו נראה לכאורה דכרש"י סבירא ליה שכתב בסיפא דברים הבאים. ויש לדחות שכבר אפשר דכתוספות ס"ל ודברים הבאים דקתני היינו כל דברים הבאים ולכן אני אומר שאין בדברי רבינו הכרע:

## הלכה יב

**בשבתות ובימים טובים וכו'**. משנה שם (ברכות מ"ב) בירך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון ובגמרא אמר רבה בר מרי אריב"ל לא שנו אלא בשבתות ובימים

טובים ובשעה שאדם יוצא מבית המרחץ ובשעת הקזת הדם הואיל ואדם קובע סעודתו על היין אבל בשאר ימות השנה ברך על היין שלפני המזון לא פטר את היין שלאחר המזון כך היא גירסת הרי"ף והיא גירסת רבינו יונה והרא"ש לא היה כתוב בספרו אלא ל"ש אלא בשבתות וי"ט אבל בשאר ימות השנה וכו' וכתבו שע"פ הגאונים הוגה במקצת ספרים שעת הקזה ושעה שיוצא מבית המרחץ משום דבנדרים משמע שאז גם כן היו קובעים סעודתן על היין:

**בא להם יין וכו'**. משנה שם בא להם יין בתוך המזון כל אחד ואחד מברך לעצמו ובגמרא (שם מ"ג) יהבינן טעמא לפי שאין בית הבליעה פנוי פירוש אין לב המסובין אלא לבלוע. ובירושלמי אמרינן דטעמא שמא יקדים קנה לושט ויסתכן:

**ומ"ש ואינו פוטר וכו'**. שם (מ"ב:) בעיא ואפליגו אמוראי בפשיטותא ופסק הרי"ף כמ"ד דאינו פוטר והרא"ש כתב רב אמר פוטר רב כהנא אמר אינו פוטר רב נחמן אמר פוטר רב ששת אמר אינו פוטר רב הונא ורב יהודה וכולהו תלמידי דרב אמרי אינו פוטר וכן הלכה אע"ג דקי"ל הלכה כרב באיסורי מסתמא כיון שכל תלמידיו נחלקו עליו שמעו מרב שחזר בו וקי"ל רב נחמן ורב ששת הלכה כרב ששת באיסורי עכ"ל. והטעם שאינו פוטר משום דיין שבתוך המזון הוא לשרות המאכל ושלאחר המזון הוא לשתות ולשתות עדיף ואין יין דלשרות פוטרתו, וכל לאחר הסעודה או לאחר גמר הסעודה או לאחר המזון המוזכר בפרק זה עניינו אחר שגמרו סעודתן ועדיין לא ברכו ברכת המזון דאילו אחר ברכת המזון אין לך דבר שאינו צריך ברכה לפניו ולאחריו שהרי אינו מצטרף עם המזון שלפניו וכן כתב הרי"ף ופשוט הוא:

## פרק ה

### הלכה א

**נשים ועבדים וקטנים וכו'**. משנה פרק מי שמתו (ברכות כ':):

**ומ"ש וספק יש וכו'**. גם זה שם בעיא ולא אפשיטא.

**ומ"ש אבל הקטנים וכו'**. הוא מדין חינוך המוזכר בסוף לולב הגזול וכוונת לשון רבינו כך היא בנשים מספקא לן אם היא מדאורייתא או דרבנן אבל הקטנים ודאי היא דרבנן ופירש"י דאורייתא דכתיב ואכלת ושבעת וה"ל מ"ע שאין הזמן גרמא או דרבנן דכתיב על הארץ הטובה אשר נתן לך והיא לא נתנה לנקבות להתחלק ואי משום בנות צלפחד חלק אביהם הוא דנטלו שהיה מיוצאי מצרים:

## הלכה ב

**שלשה שאכלו וכו'**. משנה ר"פ שלשה שאכלו (ברכות דף מ"ה):

**ואיזו היא ברכת הזימון וכו'**. ג"ז משנה שם (מ"ט:) כיצד מזמנין בשלשה אומר נברך בשלשה והוא אומר ברכו ובגמרא אמר שמואל לעולם אל יוציא אדם עצמו מן הכלל והא דתנן בשלשה והוא אומר ברכו ה"ק אף ברכו ומ"מ נברך עדיף:

**ומ"ש והוא חוזר ומברך**. שם (מ"ו:) להיכן הוא חוזר רב זביד משמיה דאביי אמר חוזר לראש ורבנן אמרי למקום שפסק והלכתא למקום שפסק ופירשו התוספות דקאי אהא דאמרינן המברך אומר נברך שאכלנו משלו והמסובין עונין ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו להיכן הוא חוזר המברך לאחר שיענו המסובין חוזר לראש שהמברך חוזר ואומר נברך שאכלנו משלו ובטובו חיינו ורבנן אמרי למקום שפסק שאומר ברוך שאכלנו משלו וכן הלכתא וזה דעת רבינו.

**ומה שכתב והן עונין אמן**. לאו למימרא שאם שמעו כל הברכות מתחלה ועד סוף ולא ענו אמן שלא יצאו אלא לומר שמצוה עליהם לענות אמן כדי שיטלו שכר כמברך וכמ"ש בפ"א מהלכות אלו:

## הלכה ד

**היו האוכלין וכו'**. ג"ז משנה שם (מ"ט:) בעשרה אומר נברך לאלהינו אחד עשרה ואחד עשרה רבוא בק' הוא אומר נברך לה' אלהינו באלף אומר נברך לה' אלהינו אלהי ישראל ברבוא אומר נברך לה' אלהינו אלהי ישראל אלהי צבאות יושב הכרובים, ובגמרא הא גופא קשיא אמרת אחד עשרה ואחד עשרה רבוא אלמא כי הדדי נינהו והדר קתני במאה אומר באלף אומר ברבוא אומר אמר רב יוסף לא קשיא הא רבי יוסי הגלילי הא ר"ע אמר רבא הלכה כר' עקיבא דאמר אחד עשרה ואחד עשרה רבוא:

## הלכה ה

**הסועד בבית חתנים וכו'**. פ"ק דכתובות (דף ח') רב אשי איקלע לבי רב כהנא יומא קמא בריך כולהו מכאן ואילך אי איכא פנים חדשות בריך כולהו ואי לא אפושי שמחה בעלמא הוא מברך שהשמחה במעונו ואשר ברא מז' ועד תלתין בין אמר להו כלומר לקרואים מחמת הלולא קראתי אתכם בין לא אמר להו מחמת הלולא מברך שהשמחה במעונו מכאן ואילך א"ל מחמת הלולא מברך שהשמחה וכו' ואי לא לא וכי אמר להו מחמת הלולא עד אימת אמר רב פפי משמיה דרבא עד י"ב ירחי שתא ומעיקרא מאימת כלומר מעיקרא מאימת התחלת שמחת החופה מכי רמו שערי באסינתא כלומר משהתחילו לשרות שעורים בעריבת מים להטיל שכר לצורכי חופה, ורמו שערי באסינתא לאו דוקא

דה"ה ענין אחר מצרכי סעודת החופה וז"ש רבינו משיתחילו להתעסק בצרכי סעודת נישואין:

## הלכה ו

**הכל חייבין בברכת הזימון וכו'**. בריש ערכין (דף ג':) תניא הכל חייבין בזימון כהנים לוים וישראלים ופריך פשיטא לא צריכא דאכלי קדשים סד"א ואכלו אותם אשר כופר בהם אמר רחמנא והא כפרה הוא קמ"ל ואכלת ושבעת אמר רחמנא והא איתנהו הכל מצטרפין לזימון כהנים לוים וישראלים פשיטא לא צריכא דאכלי כהנים תרומה או קדשים וזר אכיל חולין סד"א הואיל ואי בעי זר למיכל בהדי כהן לא מצי אכיל לא ליצטרף קמ"ל דכיון דכהן מצי אכיל בהדי זר מצטרף:

## הלכה ז

**נשים ועבדים וכו'**. משנה (ברכות דף מ"ה) נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהן.

**ומ"ש אבל מזמנין לעצמן וכו'**. ברייתא שם בראש הפרק נשים מזמנות לעצמן ועבדים מזמנים לעצמן נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין ומפרש בגמרא טעמא משום פריצותא דעבדים בנשים או בקטנים והטעם שלא הזכיר הברייתא וקטנים מזמנין לעצמן לפי שהקטנים אינן חייבים בשום מצוה אלא על אביהן מוטל לחנכן וכיון שהיא חברת קטנים אינם מצווים בזימון.

**ומה שכתב ובלבד שלא יזמנו בשם**, מדאמרינן כל דבר שבקדושה לא יהא בפחות מעשרה גדולים ובני חורין כמו שנתבאר בפרק שמיני מהלכות תפלה:

**אנדרוגינוס מזמן למינו וכו'**. כר' יוסי דאמר בסוף פרק הערל (יבמות דף פ') בריה בפני עצמו הוא וכיון שכן אינו מצטרף לא עם אנשים ולא עם נשים כיון שהוא גרוע מהם:

**והטומטום אינו מזמן כלל**. כלומר דטומטום לפעמים הוא נקרע ונמצא זכר ולפעמים נקרע ונמצא נקבה ואם המברכים אנשים אינו מצטרף עמהם שמא הוא אשה ואם הם נשים גם כן לא יצטרף עמהם דשמא ימצא זכר ואם הם טומטומים לא יצטרף עמהם דשמא יקרעו הם וימצאו זכרים והוא ימצא נקבה או אפכא:

**קטן היודע למי מברכין וכו'**. פרק שלשה שאכלו (ברכות מ"ז מ"ח) שקלינן וטרינן טובא בדין צירוף דקטן ואסיקנא ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי הא דאמר רב נחמן קטן היודע למי מברכין מזמנין עליו. וכתב הרי"ף דכיון דקרי ליה קטן אפילו בן עשר ובן תשע כשהוא יודע למי מברכין מזמנין עליו וזה דעת רבינו ומדאמר סתם מזמנין עליו משמע דבכל ענין מצטרף בין לשלשה בין לעשרה:

**והעכו"ם אין מזמנין עליו**. משנה שם (דף מ"ה):

## הלכה ח

**אין מזמנין אלא על מי שאכל וכו'**. משנה שם דמי שאכל פחות מכזית אין מזמנין עליו. **ומ"ש שבעה שאכלו פת וכו'**. שם (דף מ"ח) אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב ט' שאכלו דגן ואחד אכל ירק מצטרפין אמר רבי זירא בעאי מיניה מרב יהודה ח' מהו ז' מהו אמר לי ל"ש ששה ודאי לא מיבעיא לי א"ל רבי ירמיה שפיר עבדת דלא איבעי לך התם טעמא מאי משום דאיכא רובא ה"נ איכא רובא ואיהו סבר בעינן רובא דמינכר ופירש"י ר' זירא שהיה קובל ומתחרט על שלא שאל על הששה סבר דילמא רובא דמינכר שפיר בעינן דליכול דגן ואי בעאי מיניה ששה לא היה מתיר וכיון דלרבי זירא מספקא ליה הכי נקטינן וכן פסק הרי"ף. וכתב עוד הרי"ף וקאמרי רבנן דוקא לאצטרופי לבי עשרה אבל לבי תלתא אינו מצטרף עד שיאכל כזית דגן. וגרסי' תו בגמרא אמר רב חנא בר יהודה משמיה דרבא אפילו לא טבל עמהם אלא בציר ולא אכל עמהם אלא גרוגרת אחת מצטרף ולהוציא את הרבים י"ח אינו מוציא עד שיאכל כזית דגן. ויש לדקדק בלשון רבינו למה כתב בתחלה אין מזמנין אלא על מי שיאכל כזית פת ולמעלה מאחר שכתב בסוף אבל בג' צריך שיאכלו וכו', וצ"ל דה"פ בתחלה כתב דאין מזמנין אלא על מי שאכל כזית פת ואח"כ ביאר דלזמן בעשרה אפשר לזמן אפילו על שלשה שלא אכלו פת ולא נאמר דאין מזמנין אלא על מי שאכל כזית פת אלא בזימון של שלשה:

## הלכה ט

**שנים שאכלו וכו'**. שם (דף מ"ז) רב ושמואל הוו יתבי בסעודה אתא רב שימי בר חייא הוה מסרהב ואכיל כלומר ממהר לאכול כדי להצטרף לזימון ויזמנו עליו א"ל רב מאי דעתיך לאצטרופי בהדן אנן אכלינן לן א"ל שמואל אילו אייתי לי ארדיליא וגוזליא לאבא מי לא אכלינן. ופרש"י שמואל חביבן עליו ארדיליא בקינוח סעודה והם כמהין ופטריות ולרב היו חביבין גוזלות ושמואל היה קורא לרב אבא כדי לכבדו. ומשמע דכן הלכה דהא רב נמי לא פליג וא"כ כל היכא דאי מייתו להו מידי מצו למיכל מיניה מצטרף בהדייהו. ומ"מ כתבו התוספות שאם אמר הב לן ונבריך שהסיחו דעתם מלאכול אין השלישי מצטרף עמהם:

**וחכם גדול וכו'**. גם זה שם והלכתא גדול מברך ואף על גב דאתא לבסוף. וכתבו התוספות שהגדול יכול ליתן רשות לקטן כדא"ל רבי לרב משי ידך:

## הלכה י

**שלשה שאכלו וכו'**. משנה שם (דף נ') שלשה שאכלו כאחד אינן רשאים ליחלק וכן ארבעה וכן חמשה ששה נחלקים עד עשרה ועשרה אינן נחלקין עד שיהיו עשרים:

## הלכה יא

**שלשה בני אדם וכו'**. שם אמר רב הונא ג' בני אדם שבאו מג' חבורות אינן רשאין ליחלק אמר רב חסדא והוא שבאו משלש חבורות של שלשה שלשה בני אדם אמר רבא ולא אמרן אלא דלא אקדימו הנך ואזמון עלייהו בדוכתייהו אבל אזמון עלייהו בדוכתייהו פרח זימון מינייהו:

**וכתב** הראב"ד ז"ל לא זימן ממש וכו' לא נועדו יחד תחלה עכ"ל. כלומר שמלשון רבינו שכתב וזימן משמע שמפרש לא אמרן שאינן רשאין ליחלק אלא בשלא זימנו עם בני חבורתם דלא פקע זימון מינייהו אבל אם כבר זימנו בחבורתם פקע זימון מינייהו ואינן מזמנין ומקשה הראב"ד דהא ודאי פשיטא ולמה לרבא לאשמועינן אלא הכי פירושו כשרצה כל אחד מאלו לצאת וזימנו עליו ע"כ שהוא לא היה רוצה להפסיק שהיה רוצה לאכול עוד ונצטרפו שלשה אלו יחד סד"א אף על פי שזימנו עליהם בני חבורתם כיון שחזרו לאכול יחד צריכין לחזור ולזמן קמ"ל דכיון דאכילה זו היא גמר סעודה ראשונה ואלו השלשה לא נועדו יחד מתחלה אינם צריכין לחזור ולזמן. ודעת רבינו נראה שהוא כפירוש הראב"ד ומ"ש וזימן עניינו שנצטרף עמהם לזימון שרצו לפסוק אבל הוא לא היה דעתו לפסוק וע"כ אית לן לפרש דשלשה אלו גמרו סעודתן יחד וכדברי הראב"ד ז"ל שאם לא כן היאך שייך למימר בהו אינן רשאים ליחלק הא ודאי אין זימון אלא במקום ברכה וכיון שכל אחד צריך לחזור למקום שאכל ולברך היכי שייך למימר בהו אינן רשאין ליחלק ואין לומר דהכא במאי עסקינן כשחבורות רואות זו את זו ואם כן ה"ל כולהו כחבורה אחת ופשיטא דאי לא אזמון עלייהו שאין רשאים ליחלק כנ"ל:

**שלשה שישבו וכו'**. שם מימרא דר' אבא אמר שמואל:

## הלכה יב

**שתי חבורות שהיו אוכלין וכו'**. משנה שם.

**ומ"ש ואם יש שמש וכו'**. שם תנא אם יש שמש ביניהם שמש מצרפן.

**וכתב רבינו והוא שישמעו וכו'** וכן כתבו התו' ונ"ל שלמדו כן מדאמרינן בההיא פירקא (דף נ') אמר רבא כי אכלינן ריפתא בי ריש גלותא מברכין תלת תלת וליברכו עשרה עשרה שמע ר"ג ואיקפד וניפקו בברכתא דר"ג איידי דאוושי כ"ע לא שמעי כלומר שהיו שם מסובין רבים ולא היה קול מברך נשמע בביאור. וכתב רבינו דין זה כשהם שתי

חבורות דאז הוא אורחא דמילתא שאין קול המברך נשמע אבל ה"ה לחבורה אחת כל היכא שאין קול המברך נשמע אין מצטרפין ונ"ל שאם קול מברך נשמע בברכת זימון אף כי לא נשמע בברכת המזון מצטרפין.

**ומ"ש רבינו והוא שישמעו שתיהן כל דברי המברך** צ"ל דאברכת זימון קאי דברי המברך דאילו ברכת המזון אם רצה כל אחד לברך לעצמו ש"ד:

## הלכה יג

**שלשה שאכלו ויצא אחד מהן וכו'**. שם (מ"ה:) אמר רב דימי בר יוסף אמר רב שלשה שאכלו כאחד ויצא אחד מהם לשוק קוראין לו ומזמנין עליו אמר אביי והוא דקרי ליה ועני אמר מר זוטרא ולא אמרן אלא בג' אבל בעשרה עד דניתי ומסיק בגמרא דכיון דבעי לאדכורי ש"ש בציר מעשרה לאו אורח ארעא. וא"ת לדעת רבינו דגבי אוכל ירק אם מצטרף מחמרינן טפי בג' מבעשרה אמאי הכא מחמרינן בעשרה טפי מבשלשה י"ל הכא שאני דכיון דבעי לאדכורי ש"ש צריך שישב עמהם דליהוו בעשרה אבל לענין הצטרפות בג' שהם מועטים בעינן דכולם יאכלו דגן אבל בעשרה כיון דרובא דמינכר אכלו דגן הוה ליה כאילו כולם אכלו:

## הלכה יד

**שלשה שאכלו כאחד וקדם אחד מהם וכו'**. גם זה שם (דף נ') מימרא דרבה תוספאה:

## הלכה טו

**שנים שאכלו כאחד וכו'**. ברייתא שם (מ"ה:) שנים שאכלו כאחד מצוה ליחלק בד"א בששניהם סופרים אבל אחד סופר ואחד בור סופר מברך ובור יוצא. וכתב רבינו והשני עונה אמן משום דכשעונה אמן חשוב כמברך עצמו ושומע ואינו עונה לא חשוב כמברך עצמו כמ"ש בפ"א מה' אלו:

**ובן מברך לאביו וכו' עד מברכין לו**. ברייתא פרק לולב הגזול (סוכה דף ל"ח) וטעמא דאמרו תבא לו מארה משום דכיון דאשתו ובניו מברכין לו מפני שלא למד הוא. ובפ' מי שמתו (ברכות כ') אוקימינא לה כגון שלא אכל אביו אלא שיעורא דרבנן הילכך אתי דרבנן ומפיק [דרבנן]:

**וכתב** הראב"ד אין הדברים כתקנן וכו' ואיתא בירושלמי עכ"ל. טעמו שהוא ז"ל סובר דלא קיימא לן כההיא אוקימתא דמי שמתו משום דההיא אוקימתא הוא לרב עוירא אבל לדידן דקיימא לן דכזית וכביצה דאורייתא כי תניא בן מברך לאביו ל"ש לן בין אכל כזית לאכל כדי שבעו והביא ראיה דקיימא לן כזית וכביצה דאורייתא שהרי מוציאין את הרבים י"ח כלומר מדאמרי' בפ' שלשה שאכלו (ברכות מ"ה) ולהוציא את הרבים

י"ח עד שיאכל כזית דגן ומשמע ליה שאם אכל כזית דגן מוציא את הרבים אפילו שבעו דהא סתמא קתני להוציא את הרבים וא"כ מאי שכתב רבינו דבעינן שלא יאכל טפי מכזית ליתא ומשום דקשיא ליה א"כ ברייתא דקתני בן מברך לאביו היכי מיתוקמא הא אפי' לא אכל אלא כזית מיחייב מדאורייתא והיכי אתי בן דמיחייב מדרבנן ומפיק אב דמיחייב מדאורייתא לכך כתב ובריייתא דקתני וכו' כלומר לא מיתוקמא כשהוא יוצא בברכתם אלא הן מקרין אותו והוא עונה אחריהם ויוצא בברכת עצמו דומיא דמתני' דהתם לגבי הלל דאשה עבד וקטן מקרין אותו והוא עונה אחריהם מה שהם אומרים ואיתניא עלה הך ברייתא:

**ודעת** רבינו דקי"ל כאוקימתא דפרק מי שמתו וכרב עוירא דהא לא אשכחן מאן דפליג עליה וכ"כ בראש הלכות אלו דמן התורה אינו חייב לברך אלא א"כ אכל כדי שבעו וההיא דאמרי בפ' שלשה שאכלו ולהוציא את הרבים ידי חובתם עד שיאכל כזית דגן ה"פ להוציא את הרבים אינו מוציא בשאר אוכלים אפילו מי שאכל שיעורא דרבנן אא"כ אכל כזית דגן דאז מצי לאפוקי למי שאכל שיעורא דרבנן וההוא דבן מברך וכו' לאו כגוונא דמתניתין מיתנייא אלא כשהן מברכין והוא עונה אחריהם אמן וכן דעת רש"י והתוספות והר"ן ז"ל ומתוך דברי נתבארה תשובת רבינו לחכמי לוניל ששאלוהו יורנו מורנו והלא הלכה רווחת היא שלהוציא את הרבים י"ח אין מוציא עד שיאכל כזית דגן ואיהו דאורייתא מוציא ינאי וחבריו שאכלו כדי שבען ולגרמיה הוא דעבד שמעון בן שטח שהוציא באחד מן הז' [מינים] עכ"ל:

**תשובה** תימה גדול יש בדבריכם והלא דבר זה בפירוש הוא בפ' מי שמתו א"ל רבינא לרבא נשים חייבות בברכת המזון דאורייתא או דרבנן וכו' וזה אין בו ספק והך דאמר עד שיאכל כזית לאפוקי מי שאכל שאר אוכלין וזה ענין אחר הוא אם זה שאכל כזית דגן מוציא מי שאכל כל שובעו או אם אינו מוציא אלא מי שנתחייב מדרבנן כמו שנתבאר בפרק מי שמתו אותן הדברים ברורים ובנויים על עקרי הברכות עכ"ל:

**ביאור** דבריו תימה גדול יש בדבריכם כלומר איך אתם מכחישין דברי דבן ואשה ועבד לא מפקי אלא למי שאכל שיעורא דרבנן והלא דבר זה בפירוש הוא בפרק מי שמתו וכו' כלומר ואין לדחות דבר מפורש בלא מחלוקת מפני דבר אחר שיכול להתפרש בלא מחלוקת כי זה שאמר להוציא אחרים עד שיאכל כזית דגן שהבאתם ראיה ממנו לאו למימרא דבכזית דגן מצי מפיק למי שאכל כל שובעו אלא לאפוקי שאר אוכלין איתמר דהכי איתא בפרק שלשה שאכלו ינאי מלכא ומלכתא כריכו ריפתא אתא שמעון בן שטח יהבו ליה כסא לברוכי אמר היכי אבריך ברוך שאכל ינאי וחביריו משלו שתייה להההוא

כסא יהבו ליה כסא אחרינא ובריך אמר ר' יוחנן שמעון בן שטח לגרמיה הוא דעבד דלעולם אינו מוציא את הרבים י"ח עד שיאכל כזית דגן ופירש"י לגרמיה הוא דעבד אין אדם מודה לו עכ"ל. והדבר ברור דהתם מפני שלא אכל דגן ובא להוציא אחרים בשתיית כוס יין הוא שאמרו לגרמיה הוא דעבד ולא נחת השתא ללמדנו כמה שיעור הדבר שצריך שיאכל כדי להוציא את הרבים י"ח. ומה שהזכירו כזית היינו לומר שמי שאכל כזית דגן אפשר שיוציא אחרים י"ח אם לא אכלו כדי שבען אבל מי שלא אכל דגן אע"פ שאכל שאר אוכלין א"א להוציא אחרים אע"פ שהם לא אכלו כדי שבעם וז"ש ומה ענין אחר הוא כלומר ואינו מענין ההוא דפרק מי שמתו דאילו לענין השיעור שצריך שיאכל כדי שיוכל להוציא אחרים י"ח אם באכילתו כזית מוציא מי שאכל כדי שובעו או אם אינו מוציא אלא מי שלא נתחייב אלא מדרבנן זה לא נתבאר אלא בפרק מי שמתו שאמרו שאינו חייב בכזית אלא מדרבנן. ומה שאמר אותם הדברים ברורים ובנויים על עקרי הברכות כלומר אם תקשה לדברי למה הזכירו כזית ה"ל לסתום ולומר להוציא את הרבים י"ח עד שיאכל דגן אשיבך שאותם דברים ברורים שהם בנויים על עיקרי הברכות שנתבארו בפרק מי שמתו ולפיכך לא חשש ליזהר מלהזכיר כזית:

**ודע** שכתבו רש"י והתוספות בפרק שלשה שאכלו שדעת בה"ג כדעת רבינו ודחו דבריו משום דהא ינאי וחבריו אכלו כדי שבען ואפקינהו שמעון בן שטח ואע"ג דלגרמיה הוא דעבד טעמא משום דלא אכל כזית הא אכל כזית ה"נ עכ"ל. ובמה שכתב רבינו בתשובה זו נתיישבה דחייה זו:

**ויש** לדקדק בלשון רבינו שכתב בתחילה שנים שאכלו כל אחד וכו' ואם היה אחד מהם יודע וכו' ויוצא י"ח משמע דבכל גוונא יוצא י"ח דאפילו מי שלא אכל כדי שובעו מוציא את מי שאכל כדי שובעו מדסתים לה סתומי ואח"כ כתב בד"א שיצאו י"ח וכו' ולפיכך מוציאין אותן קטן או עבד או אשה י"ח אבל אם אכל ושבע שהוא חייב בברכת המזון מן התורה בין אשה בין קטן אין מוציאין אותם דמשמע שלא כתב חילוק בין אכל כדי שובעו ללא אכל כדי שובעו אלא בעבד אשה וקטן אבל בישראל גדול אפילו לא אכל כדי שובעו מוציא אחרים י"ח שאכלו כדי שבען דאל"כ למה לו להזכיר עבד אשה וקטן בחילוק בין אכלו כדי שבען ללא אכלו כדי שבען אלא בכזית ויש לתמוה דמ"ש הא מהא. ואין לומר דמה שאמר תחלה סתם יוצא י"ח הוא משום דענה אמן אחר כל ברכה וה"ל כמברך עצמו והלכך אפילו אכל כדי שובעו יוצא בברכתו של זה שלא אכל כדי שבעו מאחר שענה אמן אבל ההיא דבן מברך לאביו וכו' כשלא ענה אמן דא"כ לפלוג וליתני בדידה וע"ק דלערבינהו וליתנינהו, והיה אפשר לומר שדעתו כדעת רש"י והתוספות

והרא"ש שאפילו לא אכל כדי שבעו מוציא מי שאכל כדי שבעו משום דמן הדין היה שאפילו לא אכל כלל יפטור אחרים שאכלו דכל ישראל ערבים זה לזה אלא שחכמים הצריכוהו שלא יברך ברכת הנהנין אלא א"כ נהנה אבל קטן ועבד ואשה אינם בכלל ערבות ולפיכך אינן מוציאין אלא למי שחיובו דרבנן.

**ומ"ש אין מוציאין אותו מי"ח אלא החייב באותו דבר מן התורה כמותו** איש גדול אע"פ שלא אכל חייב בדבר כמותו מיקרי מטעמא דאמרן אלא שמדבריו בתשובה שכתבתי בסמוך לא משמע הכי אלא דאפילו איש גדול אינו מוציא אחרים שאכלו כדי שבעו אלא א"כ אכל גם הוא כדי שבעו הילכך עכצ"ל דלא שאני ליה בין עבד קטן ואשה לאיש גדול ונקטה בהני וה"ה לגדול וסמך אכלל דכייל כל שחייב בדבר מן התורה אין מוציא אותו מי"ח אלא החייב בדבר כמותו ונקט הכי דמשום דמלתא פסיקתא היא דלעולם אין מוציאין אלא למי שלא אכל כדי שבעו אפילו אכלו הם כדי שבען:

### הלכה יז

**הנכנס אצל אחרים וכו'**. ריש פרק שלשה שאכלו (ברכות דף מ"ה) בא ומצאן כשהם מברכין מהו אומר אחריהם רב זביד אמר ברוך ומבורך רב פפא אמר עונה אמן ולא פליגי אשכחינהו דקאמרי נברך אומר ברוך ומבורך. אשכחינהו דקאמרו ברוך עונה אמן:

## פרק ו

### הלכה א

**כל האוכל וכו'**. משנה פרק אין דורשין (חגיגה י"ח) נוטלין ידים לחולין ולמעשר. ובגמרא חולין ומעשר מי בעו נטילת ידים ורמינהי התרומה והבכורים טעונין נטילת ידים משא"כ במעשר וכ"ש בחולין ואסיקנא לא קשיא כאן באכילה דנהמא כאן באכילה דפירי. וסובר רבינו דכיון דהזכירו נהמא דוקא לפת שמברכין עליו המוציא הוא דבעינן נטילת ידים אבל כל מיני דגן שמברכין עליהם במ"מ אין צריך נטילת ידים אם אין טיבולן במשקה.

**ומה שכתב שצריך נטילת ידים גם כן בסוף**. פשוט בפרק כל הבשר (חולין דף ק"ה):

**אף על פי שאין ידיו וכו'**. פ"ק דשבת (דף י"ג:) מייתי מתניתין דתנן בסוף זבים אלו פוסלין את התרומה האוכל אוכל ראשון וכו' והידים ופירש"י והידים סתמן קודם נטילתן וכן מבואר במשנה פ"ז דטהרות:

**וכן כל דבר שטיבולו במשקה וכו'**. פרק ע"פ (פסחים קט"ו) מימרא דרבי אלעזר אמר ר' אושעיא ופי' שטיבולו במשקה ענייננו שהוא בלול בא' מז' משקין שהם המים והיין והחלב ושמן זית ודבש דבורים וטל ודם ופירש"י אע"ג דקי"ל הנוטל ידיו לפירות הרי זה

מגסי הרוח כיון דאיכא משקין וקי"ל כל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה ה"ל הנך משקין כמו נהמא וצריך ליטול כמו בנהמא. והתוספות כתבו דהך נטילה לאו משום קדושה ונקיות כמו בנהמא אלא משום שלא יטמא משקין להיות תחלה ויהא אסור לשתותן ולפסול גופו כדמשמע בפ"ב דחולין:

## הלכה ב

**כל הנוטל ידיו וכו'**. בפרק כל הבשר (חולין דף ק"ו) אמר רב אידי בר אבין אמר ר' יצחק נטילת ידים לחולין מפני סרך תרומה ועוד משום מצוה מאי מצוה אמר אביי מצוה לשמוע דברי חכמים רבא אמר מצוה לשמוע דברי ר' אלעזר בן ערך דכתיב וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים אמר ר' אלעזר בן ערך מכאן סמכו חכמים לנטילת ידים מן התורה אמר ליה רבא לרב נחמן מאי משמע דכתיב וידיו לא שטף הא טבילה בעי ה"ק ואחר שלא שטף טמא. ופירש"י מפני סרך תרומה שירגילו אוכלי תרומה ליטול ידיו הונהגה בחולין. מצוה לשמוע דברי חכמים שתקנוה רבא אמר דאורייתא היא מצוה כר' אלעזר בן ערך עכ"ל. ואע"ג דכל היכא דפליגי אביי ורבא נקטינן כרבא מ"מ כתב רבינו שזו מצות חכמים וכו' משום דס"ל ז"ל כמו שכתבו התוספות מצוה לשמוע דברי ר' אלעזר בן ערך פי' דאסמיך ליה קרא דלאו דרשה גמורה היא וגם רש"י כתב דאסמכתא בעלמא היא וא"כ בין לאביי בין לרבא טעמא משום דמצוה לשמוע דברי חכמים:

**ומה שאמר בין לק"ש בין לתפלה: ומים אחרונים אין מברכין עליהם**. כך כתב ה"ר יונה בפרק אלו דברים בשם רבני צרפת ורב עמרם גאון:

**כתב** הראב"ד אני שמעתי וכו' וכן חברתי בחבורי ועיקר עכ"ל:

**והנה** התוספות בפרק כל הבשר כתבו שבה"ג סובר שאינן טעונין ברכה דברי ה"ג הם ודברי קבלה ורב עמרם כתב שאין מברכין עליהם לא בלשון נטילה ולא בלשון רחיצה ולא בלשון שטיפה ונתן סימן לדבר בשמתא נר"ש.

**ומה שכתב שאינן אלא מפני הסכנה** היינו שמא יסמא עיניו כמ"ש בסמוך.

**ומה שכתב ולפיכך צריך להזהר** כדאמרינן חמירא סכנתא מאיסורא:

## הלכה ג

**נטילת ידים וכו'**. ברייתא פרק כל הבשר (חולין דף ק"ה) ואמרינן התם בגמרא דה"מ בין תבשיל של בשר לתבשיל של בשר או בין תבשיל של גבינה לתבשיל של גבינה אבל בין תבשיל של בשר לשל גבינה חובה נינהו. וכתב סמ"ג ובנטילה שעושין בין גבינה לבשר אין טעונין ברכה שאין זה אכילה אלא כעין ניקור חלב ומליחת בשר:

**וכל הנוטל ידיו וכו'**. (שם ק"ו) אמר רבי אלעזר אמר רבי הושעיא לא אמרו נ"י לפירות אלא משום נקיות סבור מינה חובה הוא דליכא הא מצוה איכא אמר ליה רבא לא חובה ולא מצוה אלא רשות ופליגא דרב נחמן דאמר רב נחמן הנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח. ופסק רבינו כרב נחמן דבתרא הוא ואע"ג דרבא אמר רשות לאו אליבא דנפשיה אמרה אלא לפרושי מילתיה דרבי אלעזר ולענין דינא אפשר דכרב נחמן ס"ל. ועוד דאוקמינן בפרק אין דורשין (חגיגה י"ח:) הא דתנן התרומה והבכורים טעונין נטילת ידים מה שאין כן במעשר וכ"ש בחולין באכילה דפירות דאמר רב נחמן הנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח אלמא דכוותיה קי"ל:

**כל פת שהמלח בו צריך נטילת ידים באחרונה**: **כתב** הראב"ד עשה זה וכו' קלקל עלינו את הלשון עכ"ל. ואני אומר שאם נוסחת ספרנו אמיתית קשה מנ"ל לרבינו דפת שהמלח בו טעון מים אחרונים ועוד קשה למה לא הזכיר דין כל מלחא המוזכר בפרק כל הבשר (חולין ק"ה) ובסוף פ"ק דעירובין (דף י"ז) א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי כל מלחא מאי א"ל לא מיבעיא ופירש"י כל מלחא מדד מלח כמו וימודו בעומר וכלו בעומרא מאי צריך ליטול אחריו או לא ועוד מה היתה השגת הראב"ד שכתב עשה זה כנגד כו' כייל מיכל והשיג עליו קלקל עלינו את הלשון שאין דין שכתב רבינו דומה לכייל מיכל כלל אלא אם נאמר שעלה על דעתו של הראב"ד שרבינו היה מפרש כייל מיכל מלשון אכילה כלומר אכל פת שהמלח בו וזה דוחק וזר ואם באנו לשבש הספרים ולגרוס כל את המלח צריך נטילת ידים באחרונה וכמו שנזכר בפרק כל הבשר ובסוף פ"ק דעירובין וכן מצאתי בספר מוגה שכתוב בו כל את המלח קשה א"כ מה היתה כוונת הראב"ד כשהשיגו. ואפשר לומר שמשיגו שה"ל לכתוב מדד את המלח ולא כל את המלח שהוא לשון בלתי מובן לכל וזו אינה השגה דלישנא דגמרא נקט וגם לישנא דקרא הוא וכל בשליש:

**ומ"ש או מלח שטבעו וכו'**. משום דאיכא למימר בא"י הוא דמשתכח מלח סדומית שסדום קרובה להם אבל בשאר ארצות לא חיישינן ובעלי הגמרא שהיו בבבל משמע דהוו חיישי להכי לכך כתב או מלח שטבעו כמלח סדומית:

**ובמחנה פטורים וכו'**. משנה ספ"ק דעירובין ארבעה דברים פטרו במחנה מביאין עצים מכל מקום ופטורין מרחיצת ידים ומדמאי ומלערב ובגמרא אמר אביי לא שנו אלא מים ראשונים אבל אחרונים חובה:

## הלכה ד

**עד היכן היא נטילת ידים וכו'**. ברייתא פרק כל הבשר (חולין ק"ו) ת"ר נטילת ידים לחולין עד לפרק לקידוש ידים ורגלים במקדש עד לפרק אמר רב עד כאן לחולין עד

כאן לתרומה ושמואל אמר ע"כ בין לחולין בין לתרומה לחומרא ורב ששת אמר ע"כ בין לחולין בין לתרומה לקולא ואמר בר הדיא דרבי אמי ור' מיישא בר בריה דריב"ל כשמואל ס"ל ופירש"י לחולין עד הפרק השני שבאמצע האצבעות לתרומה עד הפרק השלישי שהוא בגב היד לקידוש ידים ורגלים מן הכיור עד הפרק העליון שהוא חבור היד והזרוע ע"כ לחולין מראה היה בידו כמו שפי'. ולפי זה עד סוף האצבעות סגי לחולין לדעת שמואל שמחמיר יותר מכולם. אבל הרי"ף גורס בברייתא לחולין עד לפקק וכתב ואסיקנא עד לפרק בין לחולין בין לתרומה ופי' רבינו יונה דבהכי פליגי אמוראי שרב גורס עד לפקק ומ"ה קאמר דלחולין עד הקשרים שבסוף האצבעות שבולטים כשאדם כופף באצבעותיו ולתרומה ולקידוש ידים עד הפרק דהיינו סוף היד ורב ששת מיקל יותר דלתרומה נמי סגי עד הקשרים שבסוף האצבעות כמו לחולין ושמואל גריס בכולהו לפרק ומ"ה קאמר דל"ש בין לחולין בין לתרומה בכולהו עד סוף היד והא דלא ערבינהו בברייתא משום דחדא חדא שמעינהו וגרסינהו, ורבינו כתב סתם עד הפרק ואין בדבריו הכרע אלא שיש לנו לומר דמסתמא כשיטת הרי"ף רביה אמרה דסבר עד הפרק היינו סוף היד מקום חיבורה עם הזרוע:

**וכמה שיעור המים וכו'**. הכי משמע בריש מסכת ידים ובפרק כל הבשר (חולין דף ק"ז א"ל ר"ש לאמימר קפדיתו אשיעורא כלומר שיהא במים רביעית א"ל אין:

**וכל שחוצץ בטבילה וכו'**. ברייתא פרק כל הבשר (חולין ק"ו) וכבר ביאר רבינו דברים החוצצים בטבילה פ"ב הלכות מקואות עיין עליו:

**וכל העולה למדת מקוה וכו'**. בפי"א מהלכות מקואות כתב שדברים העולים למדת מקוה הם השלג והברד והכפור והגליד והמלח וטיט הנרוק וכתב עוד שם שאפילו הביא שלג בתחלה והניחו בשוקת וריסקו שם הרי זה מקוה שלם וכשר וכל זה שנוי בפ"ז דמקואות. וכתב רבינו עוד שם כלי שהיה בו רביעית מים כשרים לנטילת ידים ונתן לתוכו מעט מים פסולים לנטילת ידים הרי אלו כשרים נטל מן הכלי כשיעור שנתן ונשארה רביעית בלבד כשהיתה הרי זו פסולה מפני שהמים הפסולים השלימו שיעור הרביעית וטעמו מדגרסי' בפ"ב דזבחים (דף כ"ב) אמר ר"ל כל המשלים למי מקוה משלים למי כיור למי רביעית אינו משלים למעוטי מאי אמר רב פפא למעוטי נתן סאה ונטל סאה:

## הלכה ה

**כל הצריך נטילת ידים וכו'**. ומדאמרינן בפרק כל הבשר (חולין דף ק"ו) בחמי טבריא במקומם כ"ע לא פליגי וכמ"ש בסמוך אלמא טבילה מהניא בהו וכן בפ"ק דידים תנן דמים שנפסלו משתיית הכלב בקרקעות כשרים והיינו ודאי מדין טבילה ובפרק אין

דורשין (חגיגה י"ח) תנן נוטלין לידים לחולין לתרומה ולקדש מטבילין וכיון דמדין טבילה אתי עלה פשיטא דבעינן דליהוי בהו שיעור מקוה וזהו שאמר **רבינו ואם הטבילן במים שאין בהם שיעור מקוה** ובפ"ק דמקואות הביא רבינו תוספתא דתני כל מקום שאדם טובל ידים וכלים טובלין אין אדם טובל אין ידים וכלים טובלין: **כתב** סמ"ג המטביל ידיו אין צריך שטיפה שתי פעמים ולא ניגוב ולא להגביה ידיו כדתניא בפרק שני דידים וכתב מהר"י ן' חביב ז"ל שלזה נתכוון רבינו במ"ש כל הצריך נטילת ידים והטבילם אינו צריך דבר אחר:

**ודע** דהא דמצריך רבינו שיעור היינו במים שאינם נובעים שאינן מטהרים אלא באשבורן ולכך לא הזכיר כאן אלא מקוה אבל מי מעין אפילו כל שהוא מטבילין בהם גוף שכולו עולה בהם לדעת רבינו בפרק ט' מהלכות מקואות וכ"ש שמטבילין בהם את הידים כל שיש במים כדי לכסותם.

**ומ"ש רבינו שאין המים שאובין וכו'**: **כתב** הראב"ד זה אינו מחוור וכו' אם יש בהם ארבעים סאה בקרקע עכ"ל. דין זה שכתב הראב"ד בבעלי קריין הוא במשנה רפ"ח דמקואות ומכל מקום אין משם הכרח לומר דה"ה לנטילת ידים כיון דבשאר טמאין אין טובלין בהם. והא דפסל רבינו מים שאובין שבקרקע להטביל בהם את הידים ה"מ כשלא המשיכום אבל אם המשיכום ש"ד דהא אפילו לטבול בהם כל הגוף יש מחכמי המערב מורים להכשיר וכמ"ש רבינו בהלכות מקואות פ"ד ואף על פי שכתב שלא ראה מי שעשה מעשה בזה היינו להטביל בהם טבילת כל הגוף אבל להטביל ידים בהם לכולי עלמא כשר:

## הלכה ו

**כל הנוטל וכו'**. כל זה יתבאר בסמוך:

**וכתב** רבינו יונה בפרק אלו דברים שאף על פי שהוא מטביל ידיו יברך על נטילת ידים כיון שטבולו זה מכח חיוב נטילה נעשה אותה אבל להטביל לא יברך שאין טבילה בכלל נטילה ועל הטבילה לא נצטווה מעיקר חיובו. וכתב הרשב"א שכן עיקר ושכך מצא בתשובת הגאונים:

## הלכה ז

**מים שנשתנו וכו'**. פ"ק דמסכת ידים נפל לתוך ידיו קומוס וקנקנתום ונשתנו מראיהן פסולין וסובר רבינו דהוא הדין אם נשתנו מחמת מקומן דמאי שנא:

**וכן אם נתגלו וכו'**. פרק שני דע"ז (דף ל"ה) תנו רבנן מים שנתגלו לא ישפכם לר"ה וכו' ולא ירחץ בהם פניו ידיו ורגליו אחרים אומרים מקום שיש סירטא אסור מקום שאין

סירטא מותר. ופסק רבינו כת"ק וס"ל ז"ל דכיון דלא ירחץ בהם ממילא פסולין לנטילת ידים ואפילו אם רחץ לא עלתה לו נטילה. ומיהו גלוי האוסר אותן נתבאר בדברי רבינו בהלכות רוצח ושמירת נפש וכתב הטור על דברי רבינו ואיפשר דהאידנא שאין חוששין לגלוי כשרים אף לנטילה ודברים נכונים הם:

## הלכה ח

**כל מים שנעשה בהם מלאכה נעשו שופכין וכו'**. פ"ק דידים עשה בהם מלאכה או ששרה בהם פתו פסולים. ומפרש רבינו דל"ש בכלים ול"ש בקרקעות נפסלו לפי ששמם מכלל השופכים מדלא מפליג בין כלים לקרקעות כדמפליג בנפסלו משתיית הכלב וכמ"ש בסמוך והיינו במים שאינן נובעים אבל במים נובעים או במי מקוה נראה מדברי רבינו דלא נפסלו בכך מדכתב מים שאובין שהדיח בהם כלים וכו' משמע דדוקא בשאובים הוא דפסל:

**הדיח בהם וכו'**. משנה שם פ"ק דידים כלשון רבינו:

**מים שהנחתום וכו'**. ג"ז שם פ"ק דידים מים שהנחתום מטביל בהם את הגלוסקים פסול שהוא מדיח ידיו בהם כשרים ומפרש רבינו שהוא מדיח ידיו שהוא חופן מהם. ומשמע מדברי רבינו בפירוש המשנה דהיינו כשלא נשתנו המים אבל אם נשתנו פסולים כמו שקדם ופשוט הוא:

## הלכה ט

**וכל מים שנפסלו וכו'**. ג"ז שם המים שנפסלו משתיית הבהמה בכלים פסולים ובקרקעות כשרים וכתב הרי"ף פרק אלו דברים י"א מים מלוחים שאין כלב יכול ללוק מהם ויש אומרים מים עכורים שקרובים להיות כטיט הנרוק וכתב הרא"ש בפרק כל הבשר דפירושא קמא עיקר אבל מדברי רבינו נראה שסובר דפירוש בתרא עיקר:

**חמי טבריא במקומן וכו'**. בפרק כל הבשר (חולין דף ק"ו) חמי טבריא חזקיה אמר אין נוטלים מהם לידים ור"י אומר כל גופו טובל בהם ידיו לא כל שכן אמר רב פפא במקומן כ"ע לא פליגי דשרי למישקל מינייהו במנא כ"ע לא פליגי דאסור כי פליגי דפסקינהו בבת בירתא כלומר חריץ קצר והמים פונים שם ואין שם שיעור מקוה אבל מחוברים למקוה חזקיה סבר גזרינן בת בירתא אטו מנא ור"י סבר לא גזרינן וכתב הרי"ף פרק אלו דברים והלכתא כחזקיה דרביה דר"י הוא. ודע דבגמרא אמרינן כתנאי מים שנפסלו משתיית בהמה בכלים פסולים בקרקעות כשרים רשב"א אומר אף בקרקע טובל בהם כל גופו אבל לא פניו ידיו ורגליו השתא כל גופו טובל בהם ידיו ורגליו לא כל שכן אלא לאו דפסקינהו בבת בירתא דמר סבר גזרינן בת בירתא אטו מנא ומ"ס לא גזרינן ומאחר

דקיימא לן כחזקיה דגזרינן בבת בירתא כרשב"א נמי קיימא לן דפסקינהו בבת בירתא פסולים לנטילת ידים ואם כן קשה למה לא כתב רבינו כן בפירוש גבי מים שנפסלו משתיית הכלב. ואפשר לומר דכיון דסתם לן תנא דידים כת"ק הוה ליה סתם במתניתין ומחלוקת בברייתא וכסתם מתניתין קיימא לן. ואם תאמר אם כן נימא דהלכתא כר"י דקאי כת"ק דסתם לן כוותיה וי"ל אף על גב דבגמרא אמרינן כתנאי לאו למימרא דלגמרי הוי כתנאי דהא אפשר לדחות ולומר דחזקיה דאמר אפילו כת"ק דע"כ לא גזר חזקיה אלא בחמי טבריא שאין פיסולן ניכר שהרי זכים הם ואין טעמם רע ופיסולם הוי מפני שתחלת ברייתן לא היו ראויים לשתיה מחמת חומם ואף על פי שעכשיו נתקררו עודם עומדים בפסולם ולכך אתי למימר דל"ש בת בירתא מכלי אבל בשאר מימות שנפסלו משתיית הכלב שפיסולם ניכר אם בטעמם אם במראיהם לא גזרינן והא דלא קאמר הגמרא הכי משום דלא משכח תשובה לר"י דליתי כרשב"א שתק ומוקי לה כתנאי אבל לענין פסק הלכה כיון דאפשר לאוקמא לחזקיה ככ"ע כוותיה נקטינן:

**ומה שכתב רבינו דפסולים למים אחרונים מפני שאינן ראויים לשתייה** לכאורה היה נראה שאין הכוונה המים שנוטל אחר אכילה דמהי תיתי אלא הכוונה מים שניים הבאים לטהר את המים הראשונים וה"ה לכל מים הפסולים שפוסלים בין בראשונים בין בשניים וכך כתב רבינו בפ"ה מהלכות מקואות אבל קשה למה לא כתב כן בתחילת הזכירו פסול המים ועוד דבהדיא כתב בהקדמת מסכת ידים במשנה דלחולין אינו צריך מים שניים ולא כתב בהלכות אלו אלא דיני אוכל פת חולין ובהלכות מקואות כתב דיני אוכל תרומה וכן נראה מדבריו שם ואם כן צריך לומר דמים אחרונים שכתב כאן היינו מים שאחר הסעודה. אבל קשה היאך אשכחן פסול במים שאחר הסעודה ואפשר דלעולם אמים שניים דראשונים קרי אחרונים דאף על גב דלחולין אינו צריך מים שניים מכל מקום צריך להטיל רביעית מים על ידיו ואם הטיל חצי רביעית ממים כשרים לא יטיל חצי רביעית אחרון ממים פסולים ומצינו בלשון המשנה דקרי לשניים אחרון דתנן בפרק שני דמסכת ידים שאין המים האחרונים מטהרים אלא המים שעל גב היד:

## הלכה י

**יש לנוטל וכו'**. משנה פרק שני דידים נטל ידו אחת משטיפה אחת טהורה לשתי ידיו משטיפה אחת רבי מאיר מטמא עד שיטול מרביעית כלומר שאינן טהורות אבל צריך עוד שיטול מים שניים לטהר את אלו ושיהיה במים השניים ההם רביעית סובר רבינו דהיינו לרבי מאיר אבל רבנן פליגי עליה וסברי דנטל לשתי ידיו משטיפה אחת טהור

והלכה כוותייהו וכן כתב בפירוש המשנה ועוד דההיא מתניתין לתרומה מיתניא דאילו לחולין א"צ מים שניים לדעת רבינו כמו שאבאר בסמוך:

**נוטלין ארבעה וכו'**. משנה שם (פ"ב דידים) נוטלים ארבעה וחמשה זה בצד זה או זה על גב זה ובלבד שירפו שיבאו בהם המים.

**ומה שכתב ויהיה באותה השטיפה וכו'**, מדאמרינן בפרק כל הבשר (חולין דף ק"ז) אמר ליה רב ששת לאמימר קפדיתו אמנא אחזותא ואשיעורא אמר ליה אמנא ואחזותא קפדינן אשיעורא לא קפדינן דתניא מרביעית נוטלין לידים לאחד ואפילו לשנים ולא היא שאני התם דאתו משיירי טהרה. וכתב רבינו בפירוש המשנה בריש מסכת ידים דה"פ דהיינו דוקא במים שניים אבל במים ראשונים לא יהיו פחות מרביעית לכל אחד וסבת מה שהקלנו במים שניים והיותם ראויים בפחות מרביעית לפי שהרי כבר נטהרו במים ראשונים והוא אומרם בסבת זה שאני התם דאתו משיירי טהרה ואין אנו צריכין אלא מה שימשח כל היד בלבד הרי בהדיא שצריך רביעית לכל אחד ואחד. ומדברי רבינו שלא הזכיר בהלכות אלו מים שניים נראה שסובר דלפת חולין אין צריך מים שניים שכיון שנטל ידיו מרביעית אפילו בשטיפה אחת טהורות וכן נראה עוד מדבריו בפרק י"א מהלכות מקואות ומהקדמת פירושו למסכת ידים:

## הלכה יא

**אין נוטלין מים וכו'**. משנה פרק קמא דידים אין נותנין מים לידים לא בדפנות הכלים ולא בשולי המחץ ולא במגופת החבית ומשנה זו נשנית גם כן בפרק חמישי דפרה וכתב שם רבינו וכבר ביארנו בפרק שני מכלים שמחץ ר"ל הכלי השוקע מאליו בתוכו קערורית והוא אשר נקרא שולי המחץ. ובפרק שני דכלים שנינו חבית דפונה בשולי המחץ וכתב רבינו מחץ הוא כלי גדול מחרס ולו קצה דומה לו כדמיון בית יד והוא שולי מחץ ושוליים הם הקצוות וזאת החבית היא קטנה חקוקה בקצה האחד של מחץ להכניס היד בו בעת הגבהת המחץ ולזה לא תטמא לה שלא נעשה לקבלה עכ"ל. וכפי זה נראה שאפילו מקבל רביעית אין נוטלין בו לידים לפי שלא נעשה לקבלה וסמ"ג כתב דטעמייהו לפי שאין מחזיקין רביעית אלא אם כן סומכים אותם בשום דבר שאין יושבין אלא מסומכין וכן כתבו הגהות בשם הרמ"ך ובסמוך אכתוב שזה מחלוקת רש"י והתוספות:

**ומה שכתב רבינו ולא בחרסים: ואם תיקן המגופה וכו'**. פרק כל הבשר (חולין דף ק"ז) אמר רבא מגופת חבית שתיקנה נוטלים ממנה לידים חמת וכפישה שתיקנן נוטלים מהם לידים שק וקופה אע"פ שמקבלים אין נוטלים מהם לידים, ופירש"י מגופת חבית שתיקנה חקקה לקבל רביעית אף על גב דמעיקרא לאו לאשתמושי בגווה עבידא ואין

חללה עשוי לתוכו. והתוספות כתבו נראה דבלא חקיקה היא רביעית אלא שמשופעת ואינה יושבת אלא מסומכת ואין בית קיבול שלה חשוב כיון שאם בא להושיבה בלא סמיכה היו המים נשפכים ולא היה נשאר בה רביעית ותיקנה היינו שמרחיבה מלמטה עד שיושבת שלא מסומכת. ובשק וקופה פירש"י אין מלאכתן למים דרובן אין מקבלין מים עכ"ל. וחמת וכפישה הם מיני נודות של עור ותיקון דידהו אפשר דהיינו שיתפור אותן בענין שלא יהיו נקובין כלל. ומספר מצות גדול משמע שעשה להם בית מושב:

**ולא יתן לחבירו וכו'**. משנה פרק קמא דידים ולא יתן לחבירו בחפניו מפני שאין נותנין לידים אלא בכלים וכתב שם רבינו לא יתן לחבירו בחפניו שלא ימלא ידיו וישפוך על ידי חבירו אשר רוצה לטהר ידיו:

**וכלים שנשברו וכו'**. פרק כל הבשר אמר רבא כלי שניקב בכונס משקה אין נוטלין ממנו לידים ואם כן כי תנן ולא בדפנות הכלים היינו אע"פ שעדיין מקבל טומאה ואפילו הכי אין נוטלין בהם דאי לאו הכי רבא מתניתין אתא לאשמועינן. ויש לדקדק על דברי רבינו אמאי לא נקט כלישנא דרבא דאמר כלי שניקב בכונס משקה. ונראה לי שהטעם מפני ששיעור זה הוא לכלי המיוחד למשקין אבל אם הוא מיוחד לאוכלים אינו עולה מטומאתו עד שניקב במוציא זית ואם הוא גיסטרא שהוא כלי העשוי לקבל המשקים הדולפים אע"פ שלא ניקב אלא במוציא משקה טהור כדאיתא בסוף פרק המצניע (שבת דף צ"ה:) וכמו שכתב רבינו (בפרק י"ט מהלכות כלים) ורבא אורחא דמילתא נקט דבכלי המיוחד למשקין רגילים ליטול לידים ורבינו רצה לכלול דין כל הכלים בדבור אחד ולכן כתב סתם שאם נשברו שבירה המטהרת אותם מידי טומאתם כל אחד כפי דינו אין נותנים בהם לידים וסמך על מה שכתב בהלכות כלים דין כל כלי וכלי באיזה נקב עולה מטומאתו כנ"ל:

**ואפשר** עוד שדעתו לומר דכונס משקה דנקט רבא אורחא דמילתא נקט שדרך ליטול לידים בכלי חרס ומינה נילף שאם בא ליטול בכלי שטף נקוב שיעור הנקב כשיעור ליטהר מידי טומאה ומפני כך סתם וכתב דבנשבר שבירה המטהרתו מידי טומאה תליא מילתא כל כלי וכלי כדינו. וכתב סמ"ג שאם ניקב נקב קטן פחות מכונס משקה ומחזיק רביעית למטה מן הנקב ובאים המים דרך הנקב על ידיו טהורות אפס הנוטל מן המים העוברים חוץ לנקב ונופלים דרך שפת הכלי פסולות כיון שבאו על הנקב דמן הנקב ואילך אין תורת כלי עליו אלא למטה מן הנקב יש תורת כלי עליו כיון שלא ניקב בכונס משקה עד כאן לשונו. ומשמע מדבריו שאם ניקב בכונס משקה אפילו שנוטל דרך הנקב לא נטהרו ידיו דאין תורת כלי עליו כלל אפילו מן הנקב ולמטה. אבל הרא"ש כתב בפרק

כל הבשר וכלי שניקב ומחזיק רביעית למטה מן הנקב מותר ליטול דרך הנקב אבל לא דרך פיו דלמעלה מן הנקב לא חשיב כלל וכן כתב בספר התרומה ומשמע דבכל נקב אמרו אפילו הוא יותר מכונס משקה. ובתרומת הדשן נסתפק בדברי רבינו אם הם דוקא בניקב בכונס משקה בשוליו שאינו מחזיק רביעית למטה מן הנקב אבל אם מחזיק רביעית מן הנקב ולמטה כשר או (אי) אפילו בכה"ג נמי פסול. ונראה דמאי דמספקא לתרומת הדשן פשיטא ליה לטור דלדעת רבינו אינו נפסל בניקב בכונס משקה אלא אם כן אינו מחזיק רביעית מן הנקב ולמטה אבל אם מחזיק רביעית מן הנקב ולמטה כשר ולישנא דרבינו הכי דייק שכתב כלי שנשבר ולא כתב כלי שניקב דכיון דאינו מחזיק רביעית מן הנקב ולמטה הרי הוא כאילו נשבר דמטעם זה הוא עולה מטומאתו בכך. וכן מצאתי להרשב"א שכתב בתורת הבית וזה לשונו כלי שניקב נקב גדול עד שהוא מכניס משקים כשאדם מושיבו על המים הרי זה פסול במה דברים אמורים בזמן שניקב בשולי הכלי עד שאינו מקבל רביעית מן הנקב ולמטה אבל אם מקבל רביעית מן הנקב ולמטה כשר במה דברים אמורים בכלי שאין שבירה זו מעלה אותו מטומאתו אבל כלי שניקב או נשבר שבר המעלה אותו מטומאתו פסול לפי שאין זה כלי אלא שבר כלי עכ"ל. נראה דמשכחת לה כלי העולה מטומאתו בניקב פחות מכונס משקה כגון שהוא גיסטרא וכדאמרינן בסוף פרק המצניע שהוא עולה מטומאתו בניקב במוציא משקה וכתבו רבינו בפרק י"ט מהלכות כלים ומדברי רבינו שם נראה שהוא סובר כדברי הרשב"א דבסתם כלים דניקבו בכונס משקה מעלה אותן מטומאתם דוקא כשאין מחזיקין רביעית מן הנקב ולמטה אבל אם הם מחזיקין רביעית עדיין שם כלי עליהן שאפילו שבר כלי אם הוא מחזיק רביעית כתב שהוא מטמא בפרק שני ובפרק שלישי דמסכת כלים ואע"פ שכתב בפרק זה אין נוטלין לידים בדפנות הכלים ולא בשולי המחץ ולא בחרסים ולא במגופת החבית לאו משום שבר כלי פסל להו אלא מפני שאינן מקבלין שלא מסומכין דומיא דמגופת חבית דנקט בהדייהו. ואע"פ שכתב ואם תיקן המגופה לנטילה נוטלים ממנה לידים הוא הדין דמהני תיקון לאידך אלא לישנא דרבא נקט דאמגופה אמרה בפרק כל הבשר דאם תיקנה נוטלין ממנה לידים ורבא חדא מנייהו נקט והוא הדין לאינך אי נמי לרבותא נקט מגופה אע"פ שאין חללה עשוי לקבלה מהניא בה תיקון וכל שכן לדפנות כלים ודומיהם:

## הלכה יב

**בכל הכלים נוטלים לידים ואפילו בכלי גללים וכלי אדמה וכו'**. משנה פרק קמא דמסכת ידים בכל הכלים נוטלין לידים אפילו בכלי גללים בכלי אבנים בכלי אדמה

כלומר אע"פ שכלי גללים אינן מקבלין טומאה וכן כלי אדמה והם כלי חרס שלא הוסקו בכבשן וגם הם אין מקבלין טומאה נוטלין מהן לידים:

**ומה שכתב והוא שיהיו שלמים**, כבר נתבאר והוצרך לכתוב כאן רבינו זה משום דלא תימא כי חיישינן לשבירה דכלי היינו בכלים המקבלים טומאה דכיון דמעיקרא מקבלי והשתא לא מקבלי בטלו מתורת כלי אבל כלי גללים וכלי אדמה כיון דמעיקרא נמי לא מקבלי טומאה השתא נמי כי ניקבו לא בטל מהם תורת כלי קמ"ל דלא מפלגינן כיון דגמרא לא מפליג בינייהו:

**כלי שאינו מחזיק רביעית או אין בו רביעית וכו'**. בפרק כל הבשר (חולין דף ק"ז) אמר רבא כלי שאין בו רביעית אין נוטלין ממנו לידים איני והא אמר רבא כלי שאין מחזיק רביעית אין נוטלין ממנו לידים הא מחזיק אע"ג דלית ביה לא קשיא הא לחד הא לתרי דתניא מי רביעית נוטלין לידים לאחד ואף לשנים שמעינן מהא דלחד תרתי בעינן שיחזיק רביעית ושיהיה בו רביעית:

## הלכה יג

**הכל כשרים וכו'**. סוף פרק קמא דמסכת ידים הכל כשרים ליתן לידים אפילו חש"ו מניח חבית בין ברכיו ונוטל ומטה החבית על צדה ונוטל והקוף נוטל לידים ר' יוסי פוסל בשנים אלו. ופירש רבינו הקוף בלשון ערב קד"ר אמר ר' יוסי שהוא פסול בששפך המים על היד וכן אינו ראוי אצלו שיטה הכלי וישפכו המים ממנו על הידים ויהיה האדם עצמו אשר הטה אותם עד שישפכו המים על ידו ואין הלכה כר' יוסי:

**וכתב** הראב"ד והלא אמרו בגמרא דחולין וכו' אבל הקוף ולא כלום עכ"ל:

**וי"ל** שדעת רבינו לומר דהא ודאי כת"ק קי"ל ומ"ש בגמרא דבעינן דליתו מכח גברא לאו למעוטי כי אתו מכח קוף אלא למעוטי כי אתו מנפשייהו בלא כח שום בעלי חיים ואפשר דקוף לאו דוקא אלא ה"ה לכל ב"ח אלא דאורחא דמילתא נקט ואפילו תימא קוף דוקא לא אתא למעוטי אלא כי אתו מנפשייהו בלא כח אדם ובלא כח הקוף. וטעמא דר"י דפסל במטה חבית על צדה משום דבעינן כח אדם וליכא שהרי כשהוא מטה את החבית ומניחה כך מוטה על צדה המים יוצאים מאיליהם ות"ק מכשיר משום דכיון שהאדם הטה את החבית אפילו הלך וישב לו אח"כ והחבית שופכת מים כל היום כולו מחמת הטייתו כח גברא הוא ולא דמו לשוקת דהתם כיון ששפך הדלי בשוקת כבר פסק כח אדם וכך הם דברי רבינו שמשון בפרק קמא ועוד דכיון דאיכא כח כלי לא דמי לדין השוקת שכתב רבינו בסמוך דהתם ליכא כלי כמ"ש. ויש הוכחה למה שכתבתי דכח אדם לאו דוקא שכתב רבינו לעיל בפרק זה כל הנוטל ידיו צריך ליזהר בד' דברים

וכו' שיהיו המים באים מכח נותן וכן לקמן בסמוך בדין השוקת כתב שהרי אין כאן נותן על ידיו הרי שלא הקפיד על כח אדם אלא על כח נותן יהיה אדם או זולתו ואע"פ שבסוף דבריו בדין השוקת כתב עד שנמצאו המים שטפו על ידיו מכח נתינת אדם נמשך אחר לשון הגמרא וכבר גילה דעתו דכח אדם לאו דוקא. ועוד דכשהזכיר כח אדם היינו כשיהיו ידיו קרובות לשפיכת הדלי דהתם קושטא דמילתא היא שבאו עליו מכח אדם אבל ברישא דלא עלתה לו נטילה נזהר מלכתוב שהרי אין כאן כח אדם דהוה משמע דכח אדם דוקא בעינן וכתב שהרי אין כאן נותן על ידיו והא דנקט השוקת שדולה אדם רבותא קאמר אפילו שאדם הוא הדולה לא עלתה לו נטילה וכבר ביאר הטעם מפני שאין כאן נותן על ידיו הא אילו הוה נותן אע"פ שאינו אדם עלתה לו נטילה ובסוף הלכות מקואות כתב גם כן שאין נוטלים לידים אלא מכח נותן וכן פעמים ושלש באותו פרק הזכיר כח נותן ולא הזכיר כח אדם. וכתב ה"ר יונה בפרק אלו דברים שכן דעת רב יהודאי גאון דהלכה כת"ק וכן פסק הרשב"א בפרק כל הבשר ובת"ה:

## הלכה יד

**השוקת שדולה וכו'**. בפרק כל הבשר (חולין ק"ז) אמר רב פפא האי אריתא דדלאי אין נוטלין ממנו לידים דלא אתו מכח גברא ואי מקרב לגבי דולא דקא אתו מכח גברא נוטלין ממנו לידים ואי בזיע דולא בכונס משקה מילף לייפי ומטביל בה את הידים. ופירש"י האי אריתא צינור ששופכין לו מים מן היאור בדלי והוא מוליך מים לשדות אין נוטלין ממנו לידים לתת ידיו לתוכו ויקלחו המים לתוכן דלא מכח גברא אתו שכבר עבר כח השופך ואין כאן לא נטילה ולא טבילה נטילה דלאו מכח גברא קא אתו טבילה נמי בצינור ליתא שאין כאן שיעור מקוה ואי מקרב לגבי דולא כשהדולא שופך זה נותן ידיו סמוך למקום שפיכה והמים מקלחים מכח השפיכה לתוך ידיו ש"ד ואי בזיע דולא בכונס משקה והשופך שופך דרך פיו לצינור והנקב מקלח מאחוריו ליאור מילף לייף הצינור עם היאור ע"י כלי ומטבילין בצינור את הידים דלאו טבילה חמורה היא ודיה בחיבור זה. והרי"ף כתב מימרא זו פרק אלו דברים והוא גורס ואי בזיע דולא בכונס משקה אין נוטלין ממנו לידים דלאו כלי הוא וכתב עליו הרא"ש ולפי זה ג"כ אין מטבילין בו דלא חשיב חיבור בהכי כי היכי דלא חשיב חיבור לענין טבילת כל הגוף ונראה שכך היתה גירסת רבינו ולא הוצרך לכתוב שאם ניקב בכונס משקה אין נוטלין ממנו לידים לפי שסמך על מ"ש כלים שנשברו שבירה המטהרת אותם וכו':

## הלכה טו

**מים שנסתפק לו וכו'**. משנה פרק שני דמסכת ידים ספק עשה בהן מלאכה ספק לא עשה בהן מלאכה ספק יש בהן כשיעור ספק אין בהן כשיעור ספק טמאים ספק טהורים ספיקן טהור מפני שאמרו ספק הידים ליטמא ולטמא ולטהר טהור:

**ומ"ש רבינו ספק נטל ידיו וכו'**. כן פי' הוא ז"ל על משנה י"א דפ"ד דמסכת טהרות. ואפשר שסובר שזהו מ"ש בפרק במה אשה (שבת ס"ב:) אבל משא ולא משא לית לן בה אע"פ שרש"י מפרש שם בענין אחר ואע"ג דאסיקנא התם דלאו מילתא היא לאו משום דדינא הכי אלא כדי שלא יבא לידי עניות וכדמשמע מדמוכח לה מדאמר רב פפא אנא משאי מלא חפנאי מיא וכו' וה"ה לשאר ספקות דתנן דטהור דכי היכי דלא ליתי לידי עניות מיהא צריך לחזור וליטול:

**כתב** הראב"ד אם יש לו מים וכו' והוציא עצמך מן הספק עכ"ל. וי"ל שאם היה כן לא הוו שתקי רבנן מלהזכיר כן ואע"ג דאמרינן בפרק אין מעמידין (עבודה זרה דף ל"ז:) לענין ספק טומאה דאמרינן ליה הרי מקוה לפניך קום טבול שאני ידים שאין להם עיקר בדאורייתא:

## הלכה טז

**מים הראשונים צריך שיגביה ידיו וכו'**. פרק קמא דסוטה (דף ד') אמר רב מים ראשונים צריך שיגביה ידיו למעלה אחרונים צריך שישפיל ידיו למטה תנא הנוטל ידיו צריך שיגביה ידיו למעלה שמא יצאו מים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים ודברי רבינו הללו מתבארים במה ששנינו ריש פ' מסכת ידים וכתבו פרק י"א מהלכות מקואות הידים מתטמאות ומתטהרות עד הפרק כיצד נטל את הראשונים עד הפרק ונטל המים השניים חוץ לפרק וחזרו מחוץ הפרק לידיו ידיו טהורות שהמים השניים טהורים נטל את הראשונים והשניים חוץ לפרק וחזרו לידו נטמאת ידו שהמים הראשונים שחוץ לפרק טמאין מחמת ידיו ואין המים השניים מטהרין מים שחוץ לפרק ולפי שחזרו המים שחוץ לפרק לידיו טמאות עכ"ל. ונראה מכאן שאם נטל ידיו בשטיפה אחת אינו צריך להגביה ידיו שהרי אין שם מים טמאים שיחזרו ויטמאו את הידים וגם חוץ ליד לא נטמאו דהא טומאתן אינה אלא עד הפרק כנ"ל ומצאתי סעד לזה שכתב סמ"ג וראיתי בתוספתא שהמטביל ידיו אין צריך להגביה ידיו ולא לנגב ידיו עכ"ל. ובודאי טעמם לפי שאין שם מים טמאות וכמו שכתבתי:

**ועל מ"ש רבינו ומים אחרונים צריך שישפיל ידיו: כתב** הראב"ד והוא יותר טוב שלא תעבור הזוהמא על מקום שלא הגיע תחלה עכ"ל. כלומר עוד טעם אחר יש שראוי

להשפיל ידיו שאם יגביהם אולי תעבור הזוהמא בכל היד במקום שהיה נקי שהוא לא אכל אלא בראשי אצבעותיו זה נראה לי ברור בכוונתו ובעל מ"ע הפליג דעתו לדעת אחרת ואין דעתי נוחה בכך:

**מים ראשונים וכו'**. ברייתא פרק כל הבשר (חולין דף ק"ה) ראשונים נוטלין בין בכלי בין ע"ג קרקע אחרונים אין נוטלין אלא על גבי כלי ואמרי לה אין נוטלין על גבי קרקע איכא ביניהו קינסא. ופירש"י קינסא שפאי עץ וקסמים למ"ד כלי הכא לאו כלי הוא למ"ד אין נוטלין על גבי קרקע ש"ד. ונראה שרבינו פוסק לחומרא ולא ידעתי למה כיון דמידי דרבנן הוא ואפשר דטעמא משום דלישנא קמא לישנא דגמרא ואידך בלשון אמרי לה. א"נ י"ל דמשום דמילתא דסכנתא היא נקט לחומרא דמפרש התם דטעמא דאין נוטלין על גבי קרקע הוי משום רוח רעה:

**מים ראשונים נוטלין וכו'**. ג"ז ברייתא שם מים ראשונים ניטלין בין בחמין בין בצונן אחרונים אין ניטלין אלא בצונן מפני שהחמין מפעפעין את הידים ואין מעבירין את הזוהמא מים ראשונים ניטלין בין בחמין בין בצונן אמר רב יצחק בר יוסף אמר ר' ינאי ל"ש אלא שאין היד סולדת בהם אבל היד סולדת בהם אין נוטלין בהם ואיכא דמתני לה אסיפא אחרונים אין ניטלין אלא בצונן אבל בחמין לא אמר רב יצחק בר יוסף אמר ר' ינאי ל"ש אלא שהיד סולדת בהם אבל אין היד סולדת בהן ניטלין מכלל דראשונים אע"פ שהיד סולדת בהם מותר ופסק רבינו כלישנא בתרא. וכתב רבינו בחמי האור לאפוקי חמי טבריא כמ"ש בסמוך וצריך דקדוק בלשון רבינו למה כתב אבל אם היו פושרין וכו' שממה שכתב והוא שיהיו חמין וכו' שמעינן לה ואפשר דלהתיר ליטול בהם לכתחלה איצטריכא ליה דלא תיסק אדעתין דלכתחלה לא יטול בפושרים כדי שלא יבא ליטול בחמין:

## הלכה יז

**נוטל אדם ידיו וכו'**. ג"ז שם (ק"ו ק"ז) אמר רב נוטל אדם ידיו שחרית ומתנה עליהם כל היום כולו א"ל רבינא לבני פקתא דערבות כגון אתון דלא נפישי לכו מיא משו ידייכו צפרא ואתנו עלווייהו לכולי יומא איכא דאמרי בשעת הדחק אין שלא בשעת הדחק לא ופליגא דרב ואיכא דאמרי אפילו שלא בשעת הדחק נמי והיינו דרב. ופסק רבינו כלישנא דקאמר דאפילו שלא בשעת הדחק שהרי סתם דבריו ולא חילק בין בשעת הדחק לשלא בשעת הדחק וכ"פ ה"ר יונה וכתב לא מפני שהוא לשון אחרון שאינו נקרא לשון אחרון אלא כשהלשון הראשון מביא הגמרא בסתם והלשון אחרון בלשון איכא דאמרי אבל היכא ששניהם מביא אותם בלשון איכא דאמרי לא נקרא לשון אחרון אלא הטעם

הוא מפני שהנטילה מדרבנן ובשל סופרים הלך אחר המיקל. ול"נ עוד טעם אחר שכל מה שאנו יכולים למעט במחלוקת יש לנו למעט ולהכי נקטינן כלישנא דקאמר אפילו שלא בשעת הדחק והיינו דרב ולא תיקשי להאי לישנא ממאי דאמר רבינא לבני פקתא דערבות אתון דלא נפישי לכו מיא וכו' דמשמע טעמא דלא נפישי להו מיא אבל שלא בשעת הדחק לא דאיכא למימר דה"ק אתון דלא נפישי לכו מיא אתם צריכין להתנות דאילו הוה שכיח לכו מיא לא הייתם צריכין ליכנס בטורח זה.

**ומ"ש רבינו והוא שלא יסיח וכו'** פשוט הוא ממתניתין דפרק ששי דמסכת טהרות וכ"כ רש"י ומתנה עליהם לאכילה ובלבד שיזהר מלטנפם ולטמאם:

## הלכה יח

**לט אדם וכו'**. ג"ז שם (ק"ז) איבעיא להו מהו לאכול במפה מי חיישינן דילמא נגע או לא ת"ש דשמואל אשכחיה לרב דקא אכיל במפה א"ל עבדין כדין א"ל דעתי קצרה עלי כלומר אסטניס אני שאע"פ שנטלתי ידי אי אפשי לאכול בידי ואמרינן בתר הכי אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל התירו מפה לאוכלי תרומה ולא התירו מפה לאוכלי טהרות. ופי' רש"י התירו מפה לאוכלי תרומה דכהנים זריזים הם ולא נגעי ולא התירו לאוכלי חוליהן בטהרה לפי שאינן למודין להשמר כמו כהנים:

**וכתב** ה"ר יונה ונראה דכ"ש לשאר בני אדם שאינן אוכלים חוליהם בטהרה ואינן נזהרים כל כך שאין להם לאכול פת וכל דבר שטיבולו במשקה ע"י מפה דגזרינן דילמא נגעי וזאת היתה דעת הראב"ד שכתב והלא לא התירו מפה אלא לאוכלי תרומה בלבד עכ"ל. אבל דעת רבינו דתרומה וחולין שנעשו בטהרה דינם שוה ברוב הדברים ומן הדין היה לגזור בשניהם דילמא נגעי אלא משום דכהנים זריזים הם לא גזרו בתרומה ומ"מ שאר חולין שאינן נאכלים בטהרה לא חמירי כולי האי למגזר בהו ותדע דאל"כ הל"ל התירו מפה לאוכלי תרומה ולא התירו מפה לאוכלי חולין ומדנקט טהרות משמע דלאוכלי טהרות דוקא הוא דלא התירו והא דשמואל אשכחיה לרב וכו' וא"ל עבדין כדין חולין בטהרה הוא דהוה אכיל ומשום הכי א"ל עבדין כדין שרב אוכל חולין בטהרה וכדאיתא בירושלמי פרק קמא דשבת ר' חייא מפקיד לרב אי את יכיל למיכל כולי שתא בטהרה אכול ומשום דחולין בטהרה הוה אכיל א"ל שמואל עבדין כדין ואהדר איהו דעתי קצרה עלי אבל אם לא היה אוכל חולין בטהרה לא הוה אמר ליה שמואל עבדין כדין ולא הוה צריך איהו לאהדורי דעתי קצרה עלי:

**המאכיל לאחרים אינו צריך נטילת ידים וכו'**. (שם ק"ו:) מסקנא דגמרא והלכתא אוכל מחמת מאכיל צריך נטילת ידים מאכיל עצמו אינו צריך נטילת ידים:

**ומ"ש ה"ה לאוכל במגריפה וכו'**. פשוט הוא וכ"כ ה"ר יונה ז"ל בפרק אלו דברים:

### הלכה יט

**אסור להאכיל מי שלא נטל ידיו ואע"פ שהוא נותן לתוך פיו וכו'**. ברייתא שם והשמש שלא נטל ידיו אסור ליתן פרוסה לתוך פיו וסובר רבינו דלרבותא נקט לתוך פיו אע"ג שאינו נוגע וכ"ש שאסור ליתן בידו:

**ואסור לזלזל וכו'**. בפ"ה דעדיות את מי נידו את אלעזר בן חנוך שפקפק בנטילת ידים:

**אפילו אין לו מים וכו'**. למד כן ממעשה דר"ע בבית האסורים בפרק עושין פסין (עירובין כ"א). ומכאן אני אומר שמ"ש רבינו בסמוך לט אדם את ידיו וכו' היינו מי שא"א לו למצוא יותר אבל כל שאפשר לו למצוא מים ואפילו אין לו אלא כדי שתייה לא יאכל בלא נטילה:

### הלכה כ

**וכל האוכל וכו'**. פרק קמא דסוטה (דף ד') מימרא:

**ותכף לנטילת ידים וכו'**. פרק כיצד מברכין (ברכות מ"ב) מימרא דר' חייא בר אשי אמר רב תיכף לנטילת ידים ברכה ופירש"י לנטילת ידים דמים אחרונים ברכת המזון ולא יאכל כלום עד שיברך על מזונו עכ"ל. ומשמע מדברי רבינו ורש"י דלהפסיק בדבור בין מים אחרונים לברכה מותר והטעם שלא פי' תכף לנטילת ידים ברכה שלא יפסיק ביניהם אפילו בדבור משום דלקמן אמרינן אין מסיחין על כוס של ברכה כלומר משמזגו את הכוס אסור לדבר ואם איתא אף קודם שמזג את הכוס אסור דתכף לנטילת ידים ברכה אלא ודאי לא איתמר תכף לנטילת ידים ברכה אלא לענין שלא יאכל וישתה עד שיברך. ונראה שאם אמרו הבו וניטול ידינו מותר לאכול ולשתות ובתנאי שיחזור ויברך בתחלה דלא גרע מגמר בלבו מלאכול שצריך לחזור ולברך כמבואר בדברי רבינו פ"ד מהלכות אלו:

## פרק ז

### הלכה א

**מנהגות רבות וכו'**. בפרק שלשה שאכלו (ברכות מ"ו) אמר ליה ריש גלותא לרב ששת אע"ג דרבנן קשישי אתון פרסאי בצורכי סעודה בקיאי מינייכו בזמן שהם שתי מטות גדול מיסב בראש ושני לו למעלה הימנו ובזמן שהם שלש גדול מיסב באמצע שני לו למעלה הימנו שלישי לו למטה הימנו. אמר ליה וכי בעי לאשתעויי מתריץ תרוצי ויתיב ומשתעי בהדיה אמר ליה שאני פרסאי דמחוי להו במחוג. ופירש"י ז"ל בזמן שהם שתי

מטות רגילים היו לאכול בהסיבה על צדו השמאלית מוטה ורגליו לארץ איש איש על מטה אחת בזמן שהם שנים גדול מיסב בראש כלומר מיסב תחילה על מטתו ושני לו למעלה הימנו מטת השני לצד מראשותיו של גדול ובזמן שהם שלשה גדול מיסב באמצע שני לו למעלה הימנו שלישי לו למטה ממנו לצד מרגלותיו א"ל רב ששת לריש גלותא וכי בעי לאשתעויי מתריץ תרוצי ויתיב ואם רצה הגדול לדבר עם שני לו צריך הוא לזקוף עצמו ממסיבתו לישב זקוף דכל זמן שהוא מוטה אינו יכול לדבר עמו לפי שהשני לו אחורי ראשו של גדול הוא ופני הגדול מסובין לצד אחר וטוב לו שישב שני לו למטה ממנו וישמע דבריו כשהוא מוטה. במחוג מראים בידיהם ובאצבעותיהם ברמיזה. מים ראשונים מהיכן מתחילין א"ל מן הגדול כלומר רב ששת א"ל לר"ג מהיכן מתחילין פרסיים מים ראשונים אמר ליה מן הגדול. ישב הגדול וישמור ידיו עד שנוטלים כולם אמר ליה לאלתר מייתו תכא קמיה. ופירש רש"י לאלתר מייתו תכא קמיה שלחן שלו מביאים מיד לפניו ואוכל ולפני כל אחד ואחד היו מביאין שלחן קטן. אמר רב ששת אנא מתניתא ידענא דתניא כיצד סדר הסיבה בזמן שהם שתי מטות גדול מיסב בראש שני לו למטה ממנו בזמן שהם שלש מטות גדול מיסב בראש שני לו למעלה הימנו שלישי לו למטה הימנו מים ראשונים מתחילין מן הגדול ופירש"י מתחילים מן הגדול ולאלתר מעיילי תכא קמיה עכ"ל. ויש לתמוה על רבינו שכתב סתם שהגדול נוטל ידיו תחלה ולא חילק בין היכא דמייתו תכא קמיה לאלתר להיכא דלא מייתו תכא קמיה לאלתר. ואפשר לומר שסובר רבינו דמאחר דהדר רב ששת למתניתין מים ראשונים מתחילים מן הגדול היינו לומר דלעולם מתחילים מן הגדול ואפילו לא מייתו תכא לאלתר קמיה ואע"ג דאיהו אקשי לר"ג ישב גדול וישמור עד שנוטלים כולם מבדק הוה בדיק לר"ג אבל לפום קושטא כי ישמור ידיו עד שנוטלים כולם לית לן בה והיינו דמתניתין קתני סתם מתחילין מן הגדול ולא מפלגא. ואמאי דתניא שני לו למטה הימנו פירש"י שאם הוצרך גדול לספר עמו לא יהא צריך לזקוף ובזמן שהן שלשה שני לו למעלה ואם בא לספר מספר עם השלישי ואם בא לספר עם השני לו טוב הוא שיזקוף ואל ישפיל את השני לו לפני קטן ממנו שיהא הוא למטה וקטן ממנו למעלה ממנו. ופסק רבינו כרב ששת:

## הלכה ב

**בעל הבית וכו'**. ג"ז שם (דף מ"ו) רבי זירא חלש וכי אתפח עבד ר' אבהו סעודתא לכולהו רבנן כי מטא למשרא א"ל ר' זירא לשרי לן מר א"ל לא סבר לה מר להא דר' יוחנן דאמר ב"ה בוצע שרא להו כי מטא לברוכי א"ל נבריך לן מר א"ל לא סבר לה מר להא דרב הונא דמן בבל דאמר בוצע מברך. ואיהו כמאן ס"ל כי הא דא"ר יוחנן משום רשב"י

בעל הבית בוצע ואורח מברך בעל הבית בוצע כדי שיבצע בעין יפה ואורח מברך כדי שיברך לבע"ה.

**ומ"ש רבינו ואם היו כולם בע"ה וכו'** נ"ל שכתב כן ליישב הני תרי לישני דאר"י משום רשב"י כשיש שם אורח ואידך לישנא דבוצע מברך כשכולן בעלי בית ומסתמא גדול שבהם הוא שבוצע והתוספות גם כן כתבו ליישבם.

**ומ"ש ומשלים הברכה** היינו מדאסיקנא בפרק כיצד מברכין (ברכות ל"ט:) והלכתא כרבה דאמר מברך ואח"כ בוצע ופירש"י גומר כל הברכה ואח"כ מפריס הפרוסה דכליא ברכה אפת שלם:

## הלכה ג

**אין הבוצע וכו'**. פרק כיצד מברכין (ברכות מ') אמר רבא בר שמואל א"ר חייא אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיביאו מלח או ליפתן לפני כל אחד ואחד רבה בר שמואל איקלע לבי ריש גלותא אפיקו ליה ריפתא ובצע להדיא אמרו ליה הדר ביה מר משמעתיה אמר לית דין צריך בשש. ונראה שמפרש רבינו כמו שפירש הערוך שבשש שם הליפתן כי היאכל תפל מבלי מלח תרגומו כמא דלא מתאכיל בשש מדלית מלחא ואמר אין פת זה צריך ליפתן וכיון דאין דעתי לאכול עמו ליפתן איני צריך להמתין עד שיביאו ליפתן:

**ואינו בוצע וכו'**. נראה דהיינו מדאמרינן בפ"ג שאכלו (שם דף מ"ו) בע"ה בוצע כדי שיבצע בעין יפה.

**ומ"ש ולא פרוסה גדולה** הוא מדאמרינן פרק כיצד מברכין (ברכות ל"ט:) ובפרק כל כתבי (שבת קי"ז) ר' זירא הוה בצע אכולה שירותא כלומר בשבת היה בוצע פרוסה גדולה שהיה די לו לכל הסעודה א"ל רבינא לרב אשי והא מתחזי כרעבנותא א"ל כיון דכל יומא לא עביד הכי והאידנא קא עביד לא מתחזי כרעבתנותא. ושנינו במסכת דרך ארץ זוטא פ"ד לא יאחוז פרוסה כביצה בידו בפעם אחת והעושה כן ה"ז רעבתן:

**ואינו בוצע אלא ממקום שנתבשל יפה וכו'**. פרק חלק (סנהדרין דף ק"ב):

## הלכה ד

**מצוה מן המובחר וכו'**. פרק כיצד מברכין (ברכות ל"ט) איתמר הביאו לפניהם פתיתין ושלמים אמר רב הונא מברך על הפתיתים ופוטר את השלמים ור' יוחנן אמר שלימה מצוה מן המובחר אבל פרוסה של חיטין ושלימה מן השעורים ד"ה מברך על הפרוסה של חיטין ופוטר את השלימה של שעורים ואסיקנא דירא שמים יצא ידי שניהם מניח שלימה בתוך הפרוסה ובוצע ופסק רבינו כר' יוחנן לגבי רב הונא דהא הלכה כר"י לגבי רב וכ"ש לגבי רב הונא תלמידו וכן פסקו התוספות. ומפרש רבינו ובוצע משתיהן

ומדכתב מצוה מן המובחר לבצוע ככר שלימה משמע דבאיכא פתיתין מיירי ומדלא חילק בין פתיתין גדולים לקטנים משמע בהדיא דאפילו בפתיתין גדולים ושלמים קטנים מצוה מן המובחר בשלמים וכדברי המפרשים שכתבו דרב הונא ור"י בפתיתין גדולים ושלמים קטנים פליגי והלכה כר"י:

**בשבתות ובי"ט וכו'**. שם ובפרק כל כתבי (שבת קי"ז:) אמר רבי אבא ובשבת חייב לבצוע על שתי ככרות מ"ט לחם משנה כתיב אמר רב אשי חזינא ליה לרב כהנא דנקיט תרתי ובצע חדא אמר לקטו כתיב כלומר דמשמע אחיזה אבל בציעה לא כתיב משנה וכיון דטעמא משום לקטו לחם משנה ודאי דה"ה לימים טובים דהא מן לא היה יורד בימים טובים כן כתב הרי"ף בפרק ע"פ:

## הלכה ה

**הבוצע נותן פרוסה וכו' אלא א"כ היה אבל**. באיכה רבתי:

**וכתב** ה"ר מנוח בשם הגאונים דבשבת פורס כדרכו שאין אבילות בשבת:

**והבוצע הוא פושט ידיו וכו'**. ברייתא פ' שלשה שאכלו (ברכות מ"ז) הבוצע הוא פושט ידו תחלה ואם בא לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו הרשות בידו:

**ואין המסובין רשאים לטעום וכו'**. שם מימרא דרב יהודה בריה דרב שילת משמיה דרב:

**ואין הבוצע וכו'**. שם מימרא דרבה בר בר חנה אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיכלה אמן מפי העונין רב חסדא אמר מפי רוב העונין כך הגירסא בספרים אך הרי"ף ז"ל גורס אין הבוצע רשאי לטעום עד שיכלה אמן מפי רוב המסובין וכו' והיא גירסת רבינו ודא ודא אחת היא:

**ואם רצה הבוצע וכו'**. שם ברייתא כתבתיה בסמוך ואם תאמר כיון דקתני רבינו שאין המסובין רשאים לטעום וכו' מה צורך לכתוב שהבוצע פושט ידו תחילה שכיון שאינן יכולין לטעום עד שיטעום הוא פשיטא שהוא פושט ידו תחלה לטבל בליפתן. ונ"ל דה"ק שאחר שטעמו כל המסובין ברכת המוציא אחר כך כשיתחילו לאכול הבוצע פושט ידו ומכניס ידו בקערה תחילה וכן כתבו בתוס' ופירשו עוד דה"ק אין המסובין רשאים לטעום היינו להקדים ולבצוע מן הפת שבצע המברך אבל אחר שנתן לכל אחד חלקו אין קפידא ועדיין צ"ע למה איחר רבינו דין זה דאם רצה הבוצע ולא סמכו להבוצע פושט ידו תחילה. לכך נ"ל שמה שאמרו בברייתא הבוצע פושט ידו תחלה הוא מ"ש רב יהודה משמיה דרב אין המסובין רשאים לטעום ופירוש דברי רבינו הבוצע הוא פושט ידו קודם המסובין ואין המסובין רשאים לטעום קודם לו וחדא קתני וכיון שהזכיר שהמסובין

תלויים בבוצע כתב ג"כ שהבוצע תלוי במסובין שיכלה אמן מפיהם ואח"כ חזר והשלים דין הראשון שהבוצע פושט ידיו וכתב ואם רצה הבוצע וכו':

## הלכה ו

**שנים ממתינים זה לזה וכו'**. ברייתא שם ופירש רבינו יהונתן ז"ל שנים ממתינין זה לזה כששותה האחד אבל אם הם שלשה אין ממתינין לו דתרי עדיפי:

**גמרו מהם וכו'**. שם (מ"ה:) בראש הפרק מימרא דרבא ור' זירא שלשה שאכלו אחד מפסיק לשנים ואין שנים מפסיקין לאחד ואמרינן התם דרב פפא דפסק לאבא מארי בריה לפנים משורת הדין הוא דעבד ופירש רש"י אחד מפסיק לשנים אם גמרו השנים סעודתן ורוצים השנים לזמן דרך ארץ הוא שהיחיד יהא מפסיק סעודתו עד שיזמנו עליו וימתין עד ברכת הזן וחוזר וגומר סעודתו אבל שנים אין עליהם להפסיק בשביל היחיד וימתין עד שיגמרו ואפשר שזה דעת רבינו. ואפשר שרבינו ז"ל מפרש לענין אם היו שלשה אוכלים בקערה אחת ופסק אחד מהם מלאכול אין השנים מפסיקין אלא אוכלים והולכים אבל אם פסקו השנים מלאכול אינו דרך ארץ שיהא האחד אוכל והולך אלא יפסיק והא דרב פפא פסק לאבא מרי בריה היינו שהיו שלשה אוכלים וכיון שפסק אבא מרי מלאכול משך רב פפא את ידו אע"פ שלא היה חייב עשה כן לפנים משורת הדין כדי להחשיבו:

**אין משיחין בסעודה וכו'**. משנה פ' כיצד מברכין (ברכות מ"ב) בא להם יין בתוך המזון כל אחד ואחד מברך ובגמרא (דף מ"ג) שאלו את בן זומא מפני מה אמרו בא להם יין בתוך המזון כל אחד ואחד מברך לעצמו אמר להם הואיל ואין בית הבליעה פנוי ומפרש רבינו דכיון דאין בית הבליעה פנוי אם יענה אמן אולי יקדים קנה לושט ויחנק:

**ואין מסתכלין בפני האוכל ולא במנתו וכו'**:

## הלכה ז

**והשמש שעומד לפני המסובים וכו'**. בפרק אע"פ (כתובות דף ס"א) אבוה בר איהי ומנימין בר איהי חד ספי מכל מינא ומינא וחד ספי מחד מינא מר משתעי אליהו בהדיה ומר לא משתעי אליהו בהדיה. ופירש"י חד ספי מאכיל את השמש מכל מין ומין וחד ספי ליה ממין אחד בתחלת הסעודה לשובע ומשאר המינין משהו עד שיגמור סעודתו עכ"ל. וממילא משמע שאין השמש אוכל עם המסובים:

**ואם נתנו לו יין וכו'**. פרק כל הבשר (חולין ק"ז:) אמר ר' זירא אמר רב לא יתן אדם פרוסה לתוך פיו של שמש אלא א"כ יודע בו שנטל ידיו והשמש מברך על כל כוס וכוס ואינו מברך על כל פרוסה ופרוסה ורבי יוחנן אמר מברך על כל פרוסה ופרוסה אמר רב פפא

בשלמא דרב ור' יוחנן לא קשיא הא דאיכא אדם חשוב הא דליכא אדם חשוב כלומר דאי איכא אדם חשוב בסעודה בטוח השמש שיתנו לו מכל תבשיל ותבשיל עם פת לאכול אבל יין אולי לא יתנו לו וכל פעם שנותנין לו הוה לי' נמלך. ותימה שרבינו לא חילק בין איכא אדם חשוב לליכא אדם חשוב ואפילו תימא דהא דקאמר דלא פליגי רב ור' יוחנן לא קאמר ליה אלא בדרך בשלמא אבל לפי האמת מפלג פליגי מכל מקום כיון דקיימא לן דהלכה כר' יוחנן לגבי רב היה לו לפסוק דמברך על כל פרוסה. ואפשר לפי שכבר כתב בסמוך שדרך רחמנות הוא ליתן לתוך פיו מכל תבשיל ותבשיל א"כ מסתמא בטוח השמש שיתנו לו מכל תבשיל ותבשיל ולכך אינו צריך לברך דלאו נמלך הוא ודוחק. ואפשר שמכיון שכתב דמברך על כל כוס וכוס מסתמא משמע דהוא הדין ממילא דמברך על כל פרוסה ופרוסה מאחר דלא סיים בה דאינו מברך על כל פרוסה ופרוסה:

## הלכה ח

**יצא אחד מן המסובין וכו'**. פרק אמר להם הממונה (יומא דף ל') ת"ר הלכה בסעודה אדם יוצא להשתין מים נוטל ידו אחת ונכנס דיבר עם חבירו והפליג נוטל שתי ידיו ונכנס וכשהוא נוטל לא יטול מבחוץ ונכנס מפני חשד אלא נכנס ויושב במקומו ונוטל שתי ידיו ומחזיר הטפיח על האורחים אמר רב חסדא לא אמרן אלא לשתות אבל לאכול נוטל מבחוץ ונכנס דמידע ידעי דאנינא דעתיה. פירש"י נוטל ידו אחת אותה ששפשף בה ניצוצות. נוטל שתי ידיו דכיון שהפליג שעה אחת או שתים הסיח דעתו מסעודתו ולא נזהר לשמור ידיו והן עסקניות. ומחזיר הטפיח על האורחים פך שיוצקים ממנו מים על הידים מחזירו על האורחים המסובים והשמש מחזיר עליהם ואומר יש בכם הצריך ליטול ואין זאת אלא להודיע שנטל זה שנכנס את ידיו. לא אמרן אלא לשתות פירש"י וצריך ליטול שמא יתן פרוסה לתוך פיו. מידע ידעי דאנינא דעתיה ולא חשדי ליה. ורבינו נראה שהיה גורס ומחזיר פניו לאורחים וה"פ נכנס ויושב במקומו ונוטל שתי ידיו וכשהוא נוטל מחזיר אחוריו לאורחים כדי שיטול שאין דרך ארץ לרחוץ על השלחן ואחר כך מחזיר פניו לאורחים ודרך ארץ זה שלא ירחוץ על השלחן השמיענו במה ששנה ומחזיר פניו לאורחים. ורבינו יהונתן כתב בסוף פרק אלו דברים וכשהוא נוטל לא יטול מבחוץ שמא יחשדו אותו שלא נטל ידיו אלא נוטל ידיו לפניהם ואין די לו בזה שמא אחד מן החבורה עסק באכילה ולא ראה חזרתו וראה יציאתו וכשיתן אל לבו יחשדנו ולפיכך צריך כשירחוץ שיחזיר פניו לאורחים:

## הלכה ט

**אין מניחין בשר חי וכו'**. בפרק שלשה שאכלו (ברכות נ':) ת"ר ארבעה דברים נאמרו בפת אין מניחין בשר חי על הפת ואין מעבירין כוס מלא על הפת ואין מזרקין את הפת ואין סומכין את הקערה בפת. כלומר אין מניחין בשר חי על הפת משום דממאיס ואין מעבירין כוס מלא על הפת שמא ישפך מהיין על הפת וימאס ואין סומכין את הקערה בפת שמא ישפך המרק על הפת וימאס ואותביה התם ברייתות אהדדי דבחדא תניא כשם שאין מזרקים את הפת כך אין מזרקים את האוכלים ובאידך תניא אע"פ שאין מזרקין את הפת אבל מזרקין את האוכלים ותירצו לא קשיא הא במידי דממאיס הא במידי דלא ממאיס. ופירש"י מידי דממאיס שמתמעך בזריקתו כגון תאנים שבישלו כל צורכם ותותים:

**ומותר למשוך את היין וכו'**. גם זה שם ת"ר ממשיכין יין בצינורות לפני חתן וכלה וזורקין לפניהם קליות ואגוזים בימות החמה אבל לא בימות הגשמים. ופירש"י ממשיכין יין משום סימן טוב ואין כאן משום בזיון והפסד לפי שמקבלין אותו בראש פי הצינור בכלי בימות החמה שאין טיט בדרכים. ודע דמסיים בברייתא אבל לא גלוסקאות לא בימות החמה ולא בימות הגשמים כלומר שאף בימות החמה הם נמאסין בזריקתן והשמיטה רבינו משום דמילתא דפשיטא הוא:

**ואין נוטלין ידיהם וכו'**. שם בסוף פרק שלשה שאכלו.

**ומה שכתב וכן אין מפסידין וכו'**:

## הלכה י

**אסור לאורחים וכו'**. ברייתא פרק גיד הנשה (חולין דף צ"ד) אין האורחים רשאים ליתן ממה שלפניהם לבנו ולבתו של בעל הבית אלא אם נטלו רשות מבעל הבית ומעשה באחד שזימן שלשה אורחים בשני בצורות ולא היה לו להניח לפניהם אלא כשלש ביצים בא בנו של בעל הבית נטל אחד מהן חלקו ונתנו לו וכן שני וכן שלישי בא אביו של תינוק מצאו שעוזק אחד בפיו ושתים בידו חבטו בקרקע ומת כיון שראתה אמו עלתה לגג ונפלה ומתה אף הוא עלה לגג ונפל ומת. וביאור דברי רבינו שאולי אין לו אלא מה שהביא לפניהם ובחשבם שיש לו להביא עוד יתנו מה שלפניהם לבנו של בעל הבית ונמצא בעל הבית מתבייש:

**לא ישלח אדם לחבירו וכו'**. גם זה ברייתא שם לא ישגר אדם לחבירו חבית של יין ושמן צף על פיה ומעשה באחד ששיגר לחבירו חבית של יין ושמן צף על פיה והלך וזימן עליה אורחים ונכנסו מצאה שהיא של יין וחנק את עצמו. ופירש"י ושמן צף על פיה

כסבור שהכל שמן ומזמן עליו אורחים ובטוח שיש לו שמן הרבה לצורכן וחנק את עצמו שלא היה לו מה להאכילם ובוש מהם:

## הלכה יא

**גמרו מלאכול וכו'**. משנה ברכות (דף נ"א) פרק אלו דברים ב"ש אומרים מכבדים את הבית ואחר כך נוטלין לידים וב"ה אומרים נוטלין לידים ואח"כ מכבדין את הבית ובגמרא (דף נ"ב) מאי טעמא משום פירורין וב"ה אומרים אם שמש ת"ח הוא נוטל פירורין שיש בהם כזית ומניח פירורין שאין בהם כזית מסייע ליה לרבי יוחנן דאמר רבי יוחנן פירורין שאין בהם כזית מותר לאבדן ביד אמר רבי יוסי בר חנינא אמר רב הונא בכולי פירקין הלכה כב"ה בר מהא דהלכה כב"ש ורבי אושעיא מתני איפכא ובהא נמי הלכה כב"ה ופירש"י מתני איפכא מפיך בהאי סיפא דב"ש לב"ה ודב"ה לב"ש וקבע בהא נמי הלכה כבית הלל:

**וכתב** ה"ר מנוח בדוכתא אחרינא אמרינן נשווירי בביתא עניותא בביתא. ופירוש נשווירי פירורין שאין בהם כזית:

## הלכה יב

**הביאו לפניהם מים וכו'**. פרק כיצד מברכין (ברכות מ"ב) תנן והוא כלומר המברך ברכת המזון מברך על המוגמר ובגמרא (דף מ"ג) מכלל דאיכא עדיף מיניה ואמאי הואיל ונטל ידיו תחלה באחרונה מסייע ליה לרב דאמר רב חייא בר אשי אמר רב הנוטל ידיו תחלה באחרונה הוא מזומן לברכה וכבר קדם לרבינו בראש הפרק שאם כולם בעלי בית גדול שבהם מברך וסובר רבינו שמה שאמרו שהנוטל ידיו תחלה באחרונה הוא מזומן לברכה היינו מטעם שגדול מברך ואין ראוי לגדול שישב וידיו מזוהמות עד שיטלו וכדאמרינן בפרק שלשה שאכלו (ברכות מ"ו:) שאמר רב ששת לריש גלותא יתיב וידיו מזוהמות עד שנוטלין כולן בתמיהא וכיון דמדינא גדול מברך אפילו כשנתן רשות לקטן ממנו לברך המברך נוטל ידיו תחלה דבמקום גדול קאי וכדאיתא פרק שלשה שאכלו רב ורבי חייא הוו יתבי בסעודתא קמיה דר' אמר ליה רבי לרב קום משי ידך חזייה דקא מרתת אמר ליה [ר"ח] בר פחתי עיין בברכת מזונא קאמר לך ומשמע דרב משא ידיה קודם רבי ומפני שהיה המברך:

**וכתב** הראב"ד איני יודע מהו זה וכו' בין תבין עכ"ל. כלומר דבפרק שלשה שאכלו אמר רב ששת אנא מתניתא ידענא כיצד סדר הסיבה וכו' מים אחרונים בזמן שהם חמשה מתחילין מן הגדול ובזמן שהם מאה מתחילין מן הקטן עד שמגיעים אצל חמשה וחוזרין ומתחילין מן הגדול ולמקום שמים אחרונים חוזרים לשם ברכה חוזרת. ופירש"י בזמן

שהם מאה לאו דוקא דהוא הדין עשרה ולכל יותר מחמשה שגנאי הוא שיסלקו השלחן מלפני הגדול כשיטול ידיו וימתין שם יושב ובטל עד שיטלו כולם לפיכך כשהם יותר מחמשה מתחילין מן הקטן היושב בסוף ואין מסלקין השלחן מלפני הגדול עד שיגיעו המים לחמשה שאצלו וחוזרים ומתחילין מן הגדול ונוטלין שולחן מלפניו. למקום שמים אחרונים חוזרים כשמגיעים לחמשה אם נטל הגדול הוא מברך ואם צוה ליטול קודם לו הוא מברך הנוטל ידיו באחרונה תחלה אותו שנוטל בתחלת החמשה אחרונים קורא תחלה באחרונה וזה דעת הראב"ד וסובר לפסוק כהא מתניתא והוא משיג על רבינו למה לא כתב הא דמתחילין מן הקטן עד שהוא מגיע אצל חמשה וכו'. וי"ל לדעת רבינו דההיא מתניתא איתניא בימיהם כיון שנטל זה ידיו מיד מסלקין השולחן מלפניו כדפירש"י אבל השתא שאין מסלקין השולחן מלפני אותו שנטל ידיו אפילו הם מאה גדול נוטל ידיו תחלה כדי שלא ישב וידיו מזוהמות:

**ואין מכבדין בדבר זה וכו'**. (שם דף מ"ז) תנו רבנן אין מכבדין לא בדרכים ולא בגשרים ולא בידים מזוהמות.

**ומ"ש אלא בפתח הראוי למזוזה**. (שם מ"ז) מימרא דרבי יוחנן:

**ומ"ש ובשעת כניסה**. [בדא"ז] אין מכבדין ביציאה:

## הלכה יג

**מי שבירך ברכת המזון וכו'**. משנה פרק כיצד מברכין (ברכות דף מ"ד) היו יושבין לאכול כל אחד ואחד מברך לעצמו היסבו אחד מברך לכולם בא להם יין בתוך המזון כל אחד ואחד מברך לעצמו לאחר המזון אחד מברך לכולן והוא אומר על המוגמר אע"פ שאין מביאין את המוגמר אלא לאחר הסעודה כלומר לאחר ברכת המזון שאינו מצורכי סעודה אפילו הכי כיון שמברך ברכת המזון מברך גם את זו:

**וכתב** הראב"ד אע"פ שלא בירך וכו' כדאיתא בירושלמי עכ"ל. כלומר דס"ל ז"ל דמיירי שהביאוהו באמצע הסעודה וכבר נתן הגדול רשות לברך והוא מברך על המוגמר ואע"פ שאין מביאין אותו כלומר שאין דרך להביאו אלא לאחר הסעודה ואז היה אחד מברך וכבר עברה מעלתו של זה עכשיו שהביאוהו בתוך הסעודה אותו שנתנו לו רשות לברך ועדיין לא עברה מעלתו מברך על המוגמר. ופשט הירושלמי מסייע להראב"ד דמשמע דמיירי שבא בתוך הסעודה וכמו שפירש ה"ר יונה ז"ל אך רבינו אינו פוסק כירושלמי משום דפשטא דמתניתין ודגמרא דידן משמע דבבא לאחר הסעודה עסקינן ועוד שאין דרך לתת רשות לברך קודם גמר סעודה ולכך לא קי"ל כירושלמי ועוד שהירושלמי יש לפרשו דלא קאי אמתני' דמתני' פשיטא דבמוגמר דאחר הסעודה מיירי אלא לפי

שהזכירו במשנה מוגמר שאחד מברך לכולן ולא חילק בין בא בתוך הסעודה לבא אחר הסעודה דהכי ה"ל למיתני הביאו להם מוגמר בתוך הסעודה כל אחד וא' מברך לעצמו לאחר הסעודה אחד מברך לכלן ומדלא תני הכי אלמא דאפילו בא בתוך הסעודה אחד מברך לכולן ומשני מוגמר כולן מריחין וכיון שכולם נהנין ביחד אחד מברך ופוטר את האחרים בשמיעתן בלא עניית אמן אבל ביין כיון שאין כולם נהנין כל אחד ואחד מברך לעצמו ולכן סובר רבינו דמתניתין כפשטא בלאחר הסעודה:

## הלכה יד

**אם היה שם יין וכו'**. (שם דף מ"ג:) תנו רבנן הביאו לפניהם שמן ויין בית שמאי אומרים אוחז את השמן בימינו ואת היין בשמאלו ומברך על השמן וחוזר ומברך על היין ובית הלל אומרים אוחז את היין בימינו ואת השמן בשמאלו מברך על היין ואח"כ מברך על השמן וטחו בראש השמש ואם שמש תלמיד חכם הוא טחו בכותל מפני שגנאי הוא לתלמיד חכם לצאת לשוק כשהוא מבושם ורבינו מפרש שזהו כוס של ברכה הוא והראב"ד מפרש כרש"י שכתב שזהו יין שלאחר המזון ואין זה כוס של ברכה ולכך כתב אני תמיה וכו' ואמרו שהיין הוא החשוב עכ"ל. ואף על פי שרש"י פירש כדברי הראב"ד אין דבריהם מוכרחים. ומ"ש ומה צורך שיהיה טרוד וכו' אינו טענה דאין טירדא לאחוז דבר של ריח טוב המשמח את הלב. וכתב רבינו אם היה שם יין משום דסבירא ליה דברכת המזון אינה טעונה כוס כמו שיתבאר בסמוך. ופירש"י שמן בימינו לפי שעליו מברך תחלה מברך על השמן בורא שמן ערב. וטחו בראש השמש כדי שלא יצא בידיו מבושמות לשוק שגנאי הוא לתלמיד חכם:

## הלכה טו

**אף על פי שאין ברכת המזון טעונה כוס וכו'**. בסוף פרק שלשה שאכלו (ברכות דף נ"א) תנא עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה אמר רבי יוחנן ואנו אין לנו אלא ארבעה בלבד הדחה שטיפה חי ומלא וכתב הרי"ף חי עד ברכת הארץ ובברכת הארץ נותן לתוכו מים: **ומ"ש רבינו שאין ברכת המזון טעונה כוס**. בפרק ערבי פסחים (פסחים קי"ז:) תנן מזגו לו כוס שלישי אומר עליו ברכת המזון ובגמ' שמע מינה ברכת המזון טעונה כוס אמר ליה רב אסי ארבעה כסי תקינו רבנן דרך חירות הואיל ואיכא כל חד וחד נעביד ביה מצוה וכתבו הרי"ף וכתב עליו הר"ן וכיון שהביא זה הרי"ף בהלכותיו נראה שהוא פוסק דברכת המזון אינה טעונה כוס:

**אין משיחין וכו'**. סוף פרק שלשה שאכלו (ברכות דף נ"א:) אמר רב אסי אין מסיחין על כוס של ברכה. ומפרש רבינו שלא ידברו בעוד שמברך המברך ברכת המזון ורש"י כתב אין משיחין משאחזו עד שיברך:

## פרק ח

### הלכה א

**כל פירות האילן וכו'**. ר"פ כיצד מברכין על הפירות (ברכות דף ל"ה) על פירות האילן הוא אומר בורא פרי העץ חוץ מן היין שעל היין הוא אומר בפה"ג ועל פירות הארץ הוא אומר בורא פרי האדמה חוץ מן הפת שעל הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ. ורבינו לא כתב חוץ מן הפת לפי שכבר נתבארו דיני הפת בפ"ג ופ"ד מהלכות אלו ומסיים באותה משנה ועל הירקות אומר בפה"א רבי יהודה אומר בורא מיני דשאים על דבר שאין גידולו מן הארץ אומר שהכל ובסוף ההוא פירקא (שם דף מ"ד) אמר רבה בר מרי אמר ריב"ל כל שהוא משבעת המינים בתחילה מברך עליו ב"פ העץ ולבסוף ברכה אחת מעין שלש ותנן תו התם השותה מים לצמאו אומר שהכל נהיה בדברו רבי טרפון אומר בנ"ר ואסיקנא דלית הלכתא כרבי טרפון אמר ר' יצחק בר אבדימי משום רבי על הביעא ועל מיני קיפר כלומר מיני בשר מברך שהכל ולבסוף בנ"ר אבל ירקא לא ורבי יצחק אמר אפילו ירקא אבל מיא לא ורב פפא אמר אפילו מיא אמר רב אשי אנא זימנא דכי מדכרנא עבידנא ככולהו. ופסק רבינו כרב פפא ורב אשי דבתראי נינהו וכן כתבו התוס' וז"ל וכך אנו נוהגים כרב אשי דמברכינן בתר מיא ובתר ירקא בנ"ר. ואמאי דתנן השותה מים לצמאו אמרי' בגמרא (שם דף מה) לאפוקי מאי אמר רב אידי בר אבין לאפוקי מאן דחנקתיה אומצא וז"ש רבינו והשותה מים שלא לרוות צמאו אינו טעון ברכה:

### הלכה ב

**הסוחט פירות וכו'**. דין יין מפורש במשנה שכתבתי בסמוך. ודין השמן שם (דף ל"ה:) אמר רב יהודה אמר שמואל שמן זית מברכין עליו בפה"ע היכי דמי אילימא דקא שתי ליה משתא אזוקי מזיק ליה אלא דקא שתי על ידי אניגרון כלומר מי שלקות והב"ע בחושש בגרונו כלומר שצריך לתת לתוך האניגרון שמן הרבה דהוה ליה שמן עיקר ואניגרון טפל. ודין סחיטת שאר פירות אפילו הם סחיטת אחד משבעת המינין שאינו מברך עליהם אלא שהכל מפורש באותו פרק (שם דף ל"ח) דדובשא דתמרי מברך עליו שהכל מאי טעמא זיעה בעלמא הוא כמאן כי האי תנא דבש תמרים ויין תפוחים וחומץ סתוניות ושאר מי פירות של תרומה רבי אליעזר מחייב קרן וחומש ורבי יהושע פוטר

כלומר והלכה כרבי יהושע לגבי רבי אליעזר והיינו טעמא דפטר משום דזיעה בעלמא הוא ואין שם תרומה חל עליו:

**ומ"ש שאם שתה השמן לבדו שמברך שהכל**. תימה דכיון דאזוקי מזיק אין לברך עליו וכן פירש"י וכן כתב הרי"ף ז"ל ואי שתי ליה משתא אזוקי מזיק ליה ולא מברך עליה וכבר תמה עליו הטור בסימן ר"ב. ורבינו מפרש שלא אמרו אי דשתי ליה אזוקי מזיק אלא לאפוקי מה שאמרו שיברך עליו בורא פרי העץ אבל כיון דאע"ג דאזוקי מזיק נהנה הוא מברך [שהכל]:

## הלכה ג

**פירות או ירקות וכו'**. גם זה שם (דף ל"ח) ועל הירקות אומר בפה"א קתני ירקות דומיא דפת מה פת שנשתנה על ידי האור אף ירקות שנשתנו על ידי האור אמר רבנאי משמיה דאביי זאת אומרת שלקות מברכין עליהם בפה"א דרש רב חסדא משום רב שלקות מברך עליהם בפה"א ועולא משמיה דרבי יוחנן אמר שהכל נהיה בדברו. ואני אומר כל שתחלתו בפה"א שלקו שנ"ב וכל שתחלתו שהנ"ב שלקו בפה"א. ופירש"י ואני אומר ליישב דבריהם שאינן חולקין כל ירק הנאכל חי שתחלתו בפה"א שלקו אפקיה ממילתיה לגריעותא ומברך שהכל ולקמן מוקי לה בתומי וכרתי. ופסקו התוספות והרא"ש ז"ל כרב חסדא וכן דעת רבינו ודלא כהרי"ף שפסק דאפילו תומי וכרתי ששלקן מברך עליהם בפה"א:

## הלכה ד

**ירקות שדרכן להשלק וכו'**. גם זה שם (דף ל"ט) אמר רב פפא פשיטא לי מיא דסילקא כסילקא ומיא דליפתא כליפתא ומיא דכולהו שלקי כשלקי בעי רב פפא מיא דשיבתא מאי למתוקי טעמא עבידא או דילמא לעבורי זוהמא עבדי לה ופשיטנא דלמתוקי טעמא עביד ומברכין עליהן בורא פה"א. וכתב הרא"ש ז"ל ולא דמי למי פירות דאינו מברך אלא שהכל לפי שמשקה אין לו טעם הפרי ואפשר שאם בישל הפרי ונכנס טעם הפרי במים מברך בורא פרי העץ. ואפשר שמ"ש

**רבינו והוא ששלקן וכו'** הוא למעט כששולקין איזה ירק לעבורי זוהמא:

**דבש תמרים וכו'**. גם זה שם (ברכות דף ל"ח) מימרא דמר בר רב אשי.

**ומ"ש אבל תמרים וכו'**. גם זה שם והלכתא תמרי ועבדינהו טרימא מברך עלייהו בורא פרי העץ מאי טעמא במילתייהו קיימי כדמעיקרא. וטרימא מפרש רבינו דהיינו שמיעכן ביד וכו' וזהו הנקרא בלשון ערב עשיא"ה:

## הלכה ה

**הקנים המתוקים וכו'**. נראה לי שרבינו חולק על הגאונים בשתיהן וה"ק ואני אומר שאין זה פרי וכיון שכן המוצץ קנים האלו אינו מברך אלא שהכל ואפי' אם היינו מודים שהוא פרי והמוצץ אותם הקנים מברך בורא פרי העץ לפחות בסוקאר היוצא מהן לא יברך אלא שהכל לפי שלא יהיה דבש אלו הקנים וכו', והטור כתב בסי' ר"כ ואפשר להשיב על דבריו שאינו דומה לדבש תמרים שהתמרים הם פרי ונטעי להו אדעתא לאוכלם הילכך כשנשתנו נשתנית ברכתן מידי דהוה אכל הפירות שמברכין על משקין היוצאים מהן שהכל חוץ מהיין והשמן אבל אלו הקנים שאינן ראויים לאכילה ועיקר נטיעתן על דעת הדבש ודאי זה פריין ומברך עליו ב"פ העץ עד כאן לשונו. ואני אומר שאילו היו קנים הללו נמצאים בארצות של הטור לא היה טוען כן שבמקום שנמצאים מוכרים מהם לאלפים ולרבבות למצוץ אותם והרי המים היוצאים מהם כשאר מי פירות:

## הלכה ו

**הקור והוא ראש הדקל וכו'**. פרק כיצד מברכין (ברכות דף ל"ז) קורא רב יהודה אומר בורא פרי האדמה ושמואל אמר שהכל נ"ב ואסיקנא דהלכתא כשמואל ומפרש התם טעמיה משום דלא נטעי אינשי דיקלא אדעתא דקורא:

**קפרס של צלף וכו'**. הוא אילן הנקרא בערבי אלקפר ואביונות הוא הפרי ואסיקנא והלכתא כמר בר רב אשי דזריק את האביונות ואכיל את הקפריסין ומדלגבי ערלה לאו פרי הוא לגבי ברכות נמי לאו פרי הוא ולא מברכין עלויה ב"פ העץ אלא בורא פרי האדמה וכן פסקו הרי"ף והרשב"א:

## הלכה ז

**הפלפלין והזנגביל וכו'**. גם זה שם פלפלת רב ששת אמר שהכל ורבא אומר ולא כלום ואזדא רבא לטעמיה דאמר רבא כס פלפלי ביומא דכפוריא פטור כס זנגבילא ביומא דכפוריא פטור והא אמר רבא האי הימלתא דאתא מבי הנדואה שריא ומברכין עליה בפה"א לא קשיא הא ברטיבתא הא ביבשתא ופסק רבינו כרבא דבתרא הוא:

**וכתב** הרמ"ך תימה דכיון דפלפלין מיקרי עץ וחייב בערלה למה אין מברכין ברטובין ב"פ העץ עכ"ל וי"ל שאע"פ שהוא עץ מאחר דלא נטעי ליה אינשי לאכלן כמות שהן ראוי לשנות ברכתו קצת ואחר כך מצאתי להרשב"א שכ"כ בתשובה:

## הלכה ח

**הפת שעיפשה וכו'**. עד על כולן מברך תחלה שהכל. הכל שנוי בפרק כיצד מברכין (ברכות דף מ') במשנה ובברייתא:

**וכל המברכין לפניו שהכל וכו'**. כבר כתבתי בראש פרק זה מהיכא נפקא.
**ומ"ש וכל הטעון ברכה וכו'**. משנה בנדה פרק בא סימן (סי' נ"א):

## הלכה ט

**שמרים שנתן עליהם מים וכו'**. ברייתא ומימרא דרבה פרק המוכר פירות (בתרא דף צ"ו):

## הלכה י

**בירך על פירות האילן וכו'**. משנה פ' כיצד מברכין (ברכות דף מ') בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא ועל פירות האדמה בורא פרי העץ לא יצא ובגמרא מאן תנא דעיקר אילנא ארעא היא אמר רב נחמן בר יצחק רבי יהודה היא דתנן יבש המעיין ונקצץ האילן מביא ואינו קורא רבי יהודה אומר מביא וקורא וכתבו התוספות והרא"ש דהלכה כרבי יהודה כיון דסתם לן תנא כוותיה אבל רבינו סובר דלא אמרו בגמרא דרבי יהודה היא אלא ללמדנו דמתניתין יחידאה היא ולא קיימא לן כוותיה. זה כתבתי לפי נוסחתנו בדברי רבינו אבל מצאתי נוסחא שכתוב בה בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא והיא נכונה דאתיא כסתם מתניתין. ואין לדחות גירסא זו ממה שמצינו לרבינו בפרק ד' מהלכות בכורים שפסק ביבש המעיין ונקצץ האילן מביא ואינו קורא והיינו דלא כרבי יהודה דאיכא למימר דאע"ג דאמרינן דמתניתין רבי יהודה היא אינו מוכרח דהא בירושלמי איכא מאן דאמר הכי ואיכא מאן דאמר דמתניתין דברי הכל היא ומאחר דאיכא מאן דאמר הכי נקטינן כסתם מתניתין דהכא וכתנא קמא דבכורים:
**ומה שאמר ועל כולן אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא**. משנה שם ובגמרא (שם:) ועל כולן אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא איתמר רב הונא אמר חוץ מן הפת ומן היין ורבי יוחנן אמר אפילו פת ויין ופסק רבינו כרבי יוחנן משום דהלכה כוותיה לגבי רב וכל שכן לגבי רב הונא שהיה תלמידו של רב:

## הלכה יא

**לקח כוס של שכר בידו והזכיר הברכה על מנת וכו'**. כבר נתבאר בארוכה פ"א מהלכות קריאת שמע:

## הלכה יב

**כל הברכות האלו אם נסתפק לו בהם אם בירך או לא וכו'**. כבר כתב רבינו פ"ד שברכה שאינה מן התורה אינו חוזר ומברך מספק ודייק רבינו לכתוב כל ברכות האלו דמשמע דוקא אלו האמורים בפרק זה שהן מדרבנן אינו חוזר ומברך לא בתחלה ולא בסוף אבל ברכה שלאחר המזון שהיא מדאורייתא חוזר ומברך וכמו שכתב בסוף פרק ב'. ומשמע

שהוא סובר שאפילו ברכה מעין ג' אינה מן התורה ואפילו על המחיה ולפיכך כתב בסוף פ"ב דין נעלם ממנו ולא ידע אם בירך לאחר המזון חוזר ומברך קודם שכתב ברכת חמשת מיני דגן שבפ"ג:

**שכח והכניס אוכלין לתוך פיו בלא ברכה וכו'**. (שם) אמר רב יהודה שכח והכניס אוכלין לתוך פיו בלא ברכה מסלקן לצד אחד ומברך תני חדא בולען ותני חדא פולטן ותני חדא מסלקן לא קשיא הא דתניא בולען במשקין והא דתניא פולטן במידי דלא ממאיס והא דתניא מסלקן במידי דממאיס במידי דלא ממאיס נמי לסלקינהו לצד אחד ולבריך תירגמא רב יצחק משמיה דרבי יוחנן משום שנאמר ימלא פי תהלתך. ופירש"י בולען בלא ברכה. פולטן ומברך וחוזר ואוכלן. משקין בולען שאי אפשר לסלקן לאחד מלוגמיו ולברך ולא לפולטן שמפסידן. והרא"ש כתב פירש ר"ח במשקין בולען ואינו מברך עליהן משום דאידחו להו מתורת משקין דאינם ראויים לשתות הילכך אין להקפיד אפילו יכול לברך ע"י הדחק ולא משמע הכי דמשמע בולען ופולטן ומסלקן הכל בענין אחד שיברך עליהם ובמידי דלא ממאיס הצריכו רבנן לפלוט ולברך ובמידי דממאיס התירו לו לסלקו לצד אחד ולברך ובמשקין שאי אפשר בסילוק לצד אחד התירו לו לבלוע ולא דמי לאכל ושכח ולא בירך עד שגמר סעודתו שאינו מברך שאני הכא שנזכר שלא בירך בעוד המשקין בפיו ודומה קצת עובר לעשייתו מה שנזכר קודם לבליעה אלא שלא היה יכול לברך עכ"ל. ורבינו

**שכתב משקין בולען ומברך עליהם בסוף** אפשר לפרש דבריו שסובר שאינו מברך ברכה ראשונה וכדברי רבינו חננאל ולפיכך כתב שמברך עליהם בסוף שמברך עליהם ברכה אחרונה בלבד. ויותר נראה לומר דמברך ברכה ראשונה בסוף קאמר דאם לא כן הכי הוי ליה למימר ואינו מברך אלא ברכה אחרונה בלבד ועוד דאי ברכה אחרונה קאמר מאי קמשמע לן פשיטא. וכן נראה מדברי הראב"ד שכתב עליו ומברך עליהם בסוף והוא שבדעתו לאכול יותר דאם לא כן הו"ל גמר עכ"ל. ומשמע שהוא מפרש שרבינו סובר שמברך ברכה ראשונה לבסוף כדברי הרא"ש והוא סובר שאם אין דעתו לשתות יותר הוה ליה גמר והא קי"ל דכל שגמר אינו חוזר ומברך למפרע. ונראה שמאחר שאפשר לפרש דברי רבינו שהם כדברי רבינו חננאל טפי עדיף לפרשם כן וכ"כ ה"ר מנוח שהוא דעת רבינו:

## הלכה יג

**היו לפניו מינין הרבה אם היו ברכותיהן שוות וכו'**. בפרק כיצד מברכין (ברכות דף מ':) תנן היו לפניו מינין הרבה רבי יהודה אומר אם יש ביניהן ממין שבעה מברך עליו

וחכמים אומרים מברך על אי זה מהם שירצה ובגמרא (דף מ"א) אמר עולא מחלוקת כשברכותיהן שוות פירוש כגון אתרוג וזית דרבי יהודה סבר מין שבעה עדיף ורבנן סברי מין חביב עדיף אבל כשאין ברכותיהן שוות פירוש כגון צנון וזית דברי הכל מברך על זה וחוזר ומברך על זה. ונראה שרבינו מפרש דלא אפליגו רבי יהודה וחכמים אלא כשאחד מהמינין חביב לו יותר מחבירו דרבנן סברי חביב עדיף ורבי יהודה סבר מין שבעה עדיף אבל אם אין אחד מהמינין חביב לו יותר מחבירו לדברי הכל מקדים מין שבעה והוא סובר דהא דאמר עולא אבל אין ברכותיהן שוות דברי הכל מברך על זה וחוזר ומברך על זה לא בא להשמיענו דין הקדמה כלל אלא שאין האחד פוטר את חבירו וכמו שפירש הרא"ש לדעת בה"ג ופוסק רבינו הלכה כחכמים, והשתא מה שכתב היו לפניו מינין הרבה אם היו ברכותיהן שוות מברך על אחד מהן ופוטר את השאר ואם אין ברכותיהן שוות מברך על כל אחד מהן ברכה הראויה לו לא לענין הקדמה קאמר אלא לומר דבברכותיהן שוות יברך על אחד ויפטור את חבירו ולא ירבה בברכות שלא לצורך וכשאין ברכותיהן שוות אין אחד פוטר את חבירו וכדעולא:

**ומה שכתב ואי זה מהם שירצה להקדים מקדים**. היינו לומר שאם היה מין אחד חביב לו מחבירו בין שברכותיהן שוות בין שאינן שוות בין שיש ביניהן ממין ז' בין שאינן ביניהן מקדים החביב כרבנן דאמרי חביב עדיף.

**ומה שכתב ואם אינו רוצה בזה יותר מבזה אם יש ביניהן ממין שבעת המינין עליו הוא מברך תחלה** אתי כ"ע דבין ברכותיהן שוות בין שאינן שוות כיון שאין מין אחד מהן חביב יותר מחבירו אם יש ביניהם ממין שבעה מודו רבנן שהוא קודם. וממה שכתב איזה שירצה להקדים מקדים במקום מקדים את החביב תחלה נראה שאינו מפרש כפירוש ה"ר יונה והרא"ש דחביב היינו אותו שחביב עליו ברוב הפעמים אלא סובר דחביב היינו אותו שהוא חפץ בו עתה יותר וזהו שכתב אי זה שירצה להקדים כלומר אותו המין שהוא רוצה בו עכשיו יותר מחבירו ולכן הוא רוצה להקדימו דסתמא דמילתא מינא דחביב עליה דאיניש מקדים ליה הילכך כיון שהוא חביב עכשיו עליו יותר מקדים אותו:

**כתב** הרמ"ך וכל הקודם בפסוק קודם לברכה תימה למה פסק כרבי יהודה דיחיד הוא וההיא דכל המוקדם בפסוק קודם לברכה בשניהם חביבים מפרשים לה רבותי עכ"ל, ובמה שכתבתי נסתלקה תמיהתו:

## הלכה יד

**ברכה אחת שהיא מעין שלש וכו'**. בסוף פרק כיצד מברכין (ברכות דף מ"ד) א"ל אביי לרב דימי מאי ניהו ברכה אחת מעין שלש א"ל אפירי דעץ על העץ ועל פרי העץ וכו'

דה' המינין על המחיה וכו' וחותם על הארץ ועל המחיה אפירי במאי חתים רב חסדא אמר על הארץ ועל הפירות ורבי יוחנן אמר על הארץ ועל פירותיה ולא פליגי הא לן הא להו כלומר רב חסדא שהיה מבבל אמר על הפירות ורבי יוחנן שהיה מארץ ישראל אמר על פירותיה:

**וכתב** רבינו יונה שאין לומר על תנובת השדה אלא בה' מינין בלבד דבהו שייך לשון תנובה שנאמר ויאכל תנובות שדי אבל בנוסחת הרי"ף ורבינו איתיה. וראיית ה"ר יונה אינה מכרעת דאיכא למימר דפרי ויין תנובות שדי נמי הם. וכתב עוד ה"ר יונה ואע"פ שיש בה מעין ברכה רביעית לא אמרו מעין ד' לפי שלא הזכירו אלא שלש של תורה:

**ועל מ"ש רבינו שעל היין הוא חותם על הארץ ועל הפירות. כתב** הראב"ד אנו חותמים על הארץ ועל פרי הגפן עכ"ל. וה"ר יונה והרא"ש כתבו כהראב"ד וסמ"ג בשם ר"י כתב כדברי רבינו. וטעם מחלוקת זה משום דבגמרא אמרינן דחתים אפירי על הארץ ועל הפירות וברכת היין לא נזכרה שם, רבינו סבר דבכלל ברכת הפירות היא ומפני כך לא הזכירוה ואע"פ שבפתיחת ברכה אחרונה מתחיל על הגפן ועל פרי הגפן מכל מקום בחתימת הברכה משמע ליה דכמו חתימת ברכת הפירות היא, והראב"ד סבר דלא הוצרכו להזכירה משום דמברכה ראשונה שמעינן שלעולם על היין אינו מזכיר בשם כולל אלא בשם פרטי הילכך ממילא משמע שבברכה אחרונה גם בחתימתה מזכיר שם פרטי:

## פרק ט

### הלכה א

**כשם שאסור ליהנות וכו'**. פרק כיצד מברכין (ברכות דף מ"ג) אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב מנין שמברכין על הריח שנאמר כל הנשמה תהלל יה אי זהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו הוי אומר זה הריח:

**וכיצד מברך וכו'**. כך מתבאר מתוך מה שחילקו שם בגמרא באם הוא מין עץ או מין עשב:

**ומ"ש ואם לא היה מן העץ וכו'**. ג"ז מימרא דרב חסדא שעל המוס"ק מברכין עליו בורא מיני בשמים:

**ואם היה פרי וכו'**. ג"ז שם מימרא דמר זוטרא:

**ומ"ש ועל הכל וכו'**. זה פשוט שבורא מיני בשמים היא ברכה כוללת בבשמים כמו שהכל בכל מיני מזון:

## הלכה ב

**אין מברכין על המוגמר וכו'**. (שם) א"ר זירא אמר רבה בר ירמיה מאימתי מברכין על הריח משתעלה תמרתו. כלומר ואע"פ שעדיין לא הריח:

**וכיצד מברכין עליו**. פרק כיצד מברכין (שם) א"ר חייא בריה דאבא בר נחמני אמר רב חסדא אמר רב כל המוגמרות מברכים עליהם בורא עצי בשמים חוץ ממוסק דשמן חיה הוא שמברכין עליו בורא מיני בשמים מיתיבי אין מברכין בורא עצי בשמים אלא על אפרסמון של בית רבי ושל בית קיסר ועל ההדס שבכל מקום תיובתא. ופירש"י מברכין עליהם בורא עצי בשמים ואף ע"פ שנשרף ואינו בעין אלא שהתימור עולה. מיתיבי אין מברכין עצי בשמים אלא על אפרסמון שהעץ עצמו בא לפנינו. של בית רבי ושל קיסר נקט משום שאינו מצוי אלא בבית מלכים ובעלי גדולה. ועל ההדס שבכל מקום והוא הדין לכל הדומים להם שהעץ עצמו מריח בלא שריפה אלא דהדס שכיח ודברו חכמים בהוה בכ"מ. והרי"ף והרא"ש כתבו להאי מימרא דרב חסדא ונ"ל שלא היו גורסין תיובתא אלא תנא הדס וכל דדמי ליה וכן היה גורס רבינו וכמו שכתבו התוספות שגורס בה"ג כלומר כל דדמי שעיקרו להריח לאפוקי תפוחים וחבושים שאין עיקרם להריח אלא לאכול. והא פשיטא שמה שאמרו שעל כל המוגמרות מברכין בורא עצי בשמים אינו אלא כשהוא מין עץ וממילא נשמע שאם הוא מין עשב מברך בורא עשבי בשמים:

## הלכה ג

**שמן של אפרסמון וכו'**. (שם) מימרא דרבי יוחנן:

**אבל שמן זית וכו'**. (שם) אמר רב אדא בר אהבה האי כשרתא מברכין עילויה בורא עצי בשמים אבל משחא כבישא לא ורב כהנא אמר אפילו משחא כבישא אבל משחא טחינא לא נהרדעי אמרי אפילו משחא טחינא ופסק הרי"ף כנהרדעי וכתבו התוספות בשם ר"ח דמשחא כבישא היינו שכובשין שומשומין וורד ועצי בשמים זמן מרובה וקולטין השומשומין הריח של בשמים וסוחטין וטוחנין אותו ויש בו ריח בשמים ומשחא טחינא קרוב לטחינתו נותנים עליהם עצי בשמים ואינו קולט כל כך הריח. וכשרתא כתב בעל הערוך עיקרו שמן ומערבין בו כמה מינין מעצי בשמים שמכשרין אותו מעשה רוקח מפוטם ורבינו שכתב שמן שבשמו וכו' דהיינו כשרתא נראה שהיה גורס בגמרא האי כשרתא מברך עליה במ"ב וגם ה"ר מנוח כתב שאפשר שגירסת רבינו היתה כן והכי מסתבר לפי שיש בו ריח מהרבה מיני בשמים. ומה שפירש ר"ח במשחא כבישא נראה שלדעת רבינו אין מברכין עליו שהרי כתב בסוף הפרק שהמריח בבגדים מוגמרים אינו מברך לפי שאין שם עיקר הבושם אלא ריח בלא עיקר ולכן נראה שרבינו מפרש דמשחא

כבישא ומשחא טחינא היינו שהשמן זית לבדו בלא שום בושם כובשין או טוחנין אותו עד שריחו נודף:

**הביאו לפניו שמן וכו'**. שם (מ"ג:) ת"ר הביאו לפניו שמן והדס ב"ש אומרים מברך על השמן ופוטר את ההדס וב"ה אומרים מברך על ההדס ופוטר את השמן כך היא גירסת הרי"ף אמר ר"ג אני אכריע שמן זכינו לריחו וזכינו לסיכתו הדס לריחו זכינו לסיכתו לא זכינו אמר רבי יוחנן הלכה כדברי המכריע רב פפא איקלע לבי רב הונא בריה דרב איקא אייתו לקמייהו שמן והדס שקל רב פפא בריך אהדס ברישא והדר בריך אשמן אמר ליה לא ס"ל מר הלכה כדברי המכריע אמר ליה הכי אמר רבא הלכה כב"ה ולא היא לאשתמוטי נפשיה הוא דעבד כך כתוב בנוסחאות. ופסק הרי"ף כב"ה. וכתבו התוספות דמשמע שלא היה בספרו ולא היא ונ"ל שאע"פ שישנו בספרו לא רצה לפסוק כר"ג משום דלא מכריע הוא אלא נותן טעם לדברי ב"ש ומ"ש ולא היא לא נתכוונו לומר שאין הלכה כב"ה אלא שרבא לא אמר כן.

**ומה שכתב רבינו מפני שברכה אחת לשתיהן** אינו טעם למה מברך על ההדס אבל הוא טעם למה פוטר את השמן:

## הלכה ד

**היו לפניו בושם שהוא עץ וכו'**. זה פשוט:

**וכתב** הטור וז"ל יראה שאם היו לפניו עצי בשמים ועשבי בשמים ומיני בשמים ובירך מיני בשמים פטר הכל שהכל מיני בשמים אבל כשעצי בשמים ועשבי בשמים לפניו אז צריך לברך על כל אחד וכן יראה דעת הרמב"ם שכתב היו לפניו בושם שהוא עץ ובושם שהוא עשב מברך על כל אחד ואחד לבד ולא הזכיר מיני בשמים עמהם אבל ר"ע כתב היו לפניו שלשה מינים עצי בשמים ועשבי בשמים ומיני בשמים מברך על כל אחד בפני עצמו עכ"ל. ואני אומר שדברי ר"ע אינן אלא לכתחילה דאילו בדיעבד על כולם אם אמר בורא מיני בשמים יצא. והשתא י"ל שרבינו ור"ע לא פליגי דלא נקט רבינו בדוקא עץ ועשב דה"ה אם היה עמהם דבר שאינו לא עץ ולא עשב דלכתחילה מברך על כל אחד ואחד ברכה הראויה לו וכדברי ר"ע:

**הביאו לפניו יין ושמן וכו'**. כבר נתבאר זה סוף פ"ז מהלכות אלו ושנאו רבינו כאן לפי שהוא עסוק בדיני הריח:

## הלכה ה

**דבר שהוא ספק וכו'**. כ"כ התוספות בפ' כיצד מברכין (ברכות מ"ג) בשם הר"מ מקוצי:

**בושם שעירבו הרוכל וכו'**. פשוט הוא:

**נכנס לחנותו של בושם**. ברייתא בברכות פ' אלו דברים (ברכות דף נ"ג) ואיתא נמי בירושלמי פ' הרואה היה יושב בחנותו של בושם כל היום אינו מברך אלא אחת אבל אם היה נכנס ויוצא מברך על כל פעם ופעם:

## הלכה ו

**השושנה וחלפי המים מברכים וכו'**. שושנה אינו ורד שהרי כתב בסמוך הורד וא"כ צ"ע מהו שושנה, ובפרק כיצד מברכין (ברכות מ"ג:) א"ר חננאל אמר רב הני חלפי דימא מברכין עליה בע"ב ופירש"י שהוא שבולת נרד וקורין לו אישפי"ג. ורבינו יונה כתב שהוא רוזמרי"ן:

**נרגיס של גנה וכו'**. שם מימרא דרב משרשיא ופירש"י דהיינו חבצלת השרון. ורבינו יונה כתב שי"א שהוא לירי"או בלעז ויש בכל אחד ואחד עלים לבנים:

**הורד ומי הורד והלבונה וכו'**. כתב רבינו יונה שאף על פי שאין מי הורד באים מעץ הורד אלא מהפרי הנברא בתוכו מברכין עליו בע"ב כיון שנברא מדבר הנברא בתוכו וכן כתב הרא"ש זכרונו לברכה:

**וכתב** ה"ר יונה שהראב"ד חלוק בדבר דס"ל דעל מי הורד והלבונה והמצטכי אינו מברך אלא במ"ב:

## הלכה ז

**שלשה מיני ריח טוב וכו'**. בברכות ס"פ אלו דברים (ברכות דף נ"א:) תנן אין מברכים לא על הנר ולא על הבשמים של כותים ולא על הנר ולא על הבשמים של מתים ולא על הנר ועל הבשמים של עכו"ם ובגמרא (דף נ"ג) מאי טעמא בשמים לעבורי ריחא עבידי כלומר להעביר סרחון המת הם עשויין ולא להריח. אמר רב הונא בשמים של בית הכסא ושמן העשוי להעביר את הזוהמא אין מברכין עליו ואמרינן התם דמוגמר לאו לריח עבידא כלומר אין עושין המוגמר להריח בו ואינו עשוי אלא לגמר בו את הכלים. ואמרינן תו התם אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן המהלך בע"ש בטבריה ובמו"ש בצפורי והריח ריח אינו מברך מפני שחזקתו אינו עשוי אלא לגמר בו את הכלים ומכל שכן שאין מברכין על ריח הבגדים עצמן:

## הלכה ח

**כתב הטור על מ"ש רבינו שהמריח בכלים מוגמרים אינו מברך**. לא הבנתי דבריו כיון שהוא חושב אותו עשוי להריח שכן משמע דבריו שהרי לא פטר מלברך עליו אלא מפני שאין בו עיקר וכן הוא אמת שנעשה להריח כדי שיתבשמו הכלים וא"כ למה אין מברכין עליו, ואפשר שרוצה לדמותה לריח רע דלא חשבינן ליה ריח לענין הרחקת תפלה כשאין

לו עיקר ואינו דומה דבהנאה תליא מילתא והרי נהנה וראוי לברך עליו וגם בתפלה צריך להרחיק עד מקום שכלה הריח עכ"ל. וכיוצא בזה כתב הרמ"ך על דברי רבינו. ויש לתמוה על הטור שכתב גבי כשרתא ומשחא כבישא שאם סיננו השמן ואין בו כלום מהבשמים י"א שאין מברכין עליו כלל שאין עריבות זו ממנו אלא שקולט אותו מדבר אחר הוי כריח שאין לו עיקר ואין מברכין עליו כיון שאינו מגופו של שמן וזו היא סברת רבינו ממש ולא כתב שם שאינו מבין דבריו וטעם סברא זו נראה משום דכיון דריח אינו צורך הגוף כ"כ כיון שאין לו עיקר אע"פ שנהנה אינו מברך עליו:

**ומה שכתב או של ערוה מן העריות**. כתב הרשב"א בתשובה שלא ידע לו מקום ואולי של ערוה ממש ומפני שעשויין להעביר את הזוהמא א"נ שהם עשויים לעבירה להטיל ארס יצה"ר עכ"ל. וה"ר דוד אבודרהם כתב בשמים של ערוה היינו כגון קופה של בשמים תלויה בצוארה או שאוחזת בידה או בפיה ואסור להריח באותם הבשמים שמא יבאו לידי הרגל נשיקה או קירוב בשר עכ"ל:

### הלכה ט

**בשמים של מסיבת עכו"ם וכו'**. נלמד ממה שבא בסמוך:

**היה מהלך חוץ לכרך וכו'**. ברייתא בברכות פרק אלו דברים (ברכות דף נ"ג):

**נתערב ריח שמברכין עליו וכו'**:

## פרק י

### הלכה א

**ברכות אחרות וכו'**. ביאור לשון רבינו כך הוא ברכות אחרות מלבד ברכות ההנאה שכתבנו תיקנו חכמים וכן תיקנו דברים אחרים שאין בהם לא פתיחה ולא חתימה כמו שתיקנו בכניסתו לעיר או למרחץ או להקיז דם וביציאתו מהם דברים שאין בהם לא פתיחה ולא חתימה והברכות האלו והדברים האלו אע"פ שאינו נהנה בשעה שהוא מברך כדי שיצטרך לברך תיקנו אותם חכמים דרך שבח והודאה להקב"ה כמו ברכות התפלה שאע"פ שאינו נהנה באותה שעה צריך להתפלל וזה כאילו אמר שהברכות והדברים האלו הן נכנסות תחת סוג התפלה לא תחת סוג ברכות ההנאה:

**ואלו הן הבונה בית חדש וכו'**. משנה פרק הרואה (ברכות נ"ד) בנה בית חדש וקנה כלים חדשים אומר ברוך שהחיינו ואפליגו בה אמוראי בגמרא (דף נ"ט ס') וכתבו הרי"ף והרא"ש ז"ל וקי"ל כר' יוחנן וכלישנא בתרא דאמר בין קנה כיוצא בהן בין לא קנה כיוצא בהם בין שיש לו כיוצא בהם בין שאין לו כיוצא בהן צריך לברך. ומדברי רבינו

**שכתב בין שיש לו כיוצא בהן בין אין לו כיוצא בהם** ולא כתב בין קנה כיוצא בהן בין לא קנה כיוצא בהם נראה שהוא פוסק כלישנא קמא דר' יוחנן וכבר תמה עליו הרמ"ך. וטעמא דמילתא נ"ל לדעת רבינו שהוא משום דבגמרא אותביה לר' יוחנן ללישנא בתרא ואע"ג דשני שינויא דחיקא הוא דקא משני כחא דהיתרא עדיף ליה כלומר שאין צריך לברך לישנא דהיתרא לא שייך שפיר באין צריך לברך ולישנא קמא דלא איתותב עדיף טפי כנ"ל:

## הלכה ב

**וכן הרואה את חבירו וכו' עד מחיה המתים**. שם (נ"ח:) מימרא דריב"ל. וכתבו התוספות אומר שהחיינו אור"י דוקא חבירו החביב עליו אבל בענין אחר לא:

**הרואה פרי וכו'**. בסוף פרק בכל מערבין (עירובין מ':) אמר רב יהודה אנא אקרא חדתא אמינא זמן. ופירש"י כשאני רואה דלעת חדש משנה לשנה אמינא זמן ואמרינן התם בגמרא דהאי זמן רשות הוא ולא חובה:

## הלכה ג

**שמע שמועה טובה וכו' עד דיין האמת**. משנה פרק הרואה (ברכות נ"ד):

**חייב אדם לברך וכו'**. ג"ז משנה שם:

## הלכה ד

**הגיעה אליו טובה וכו'**. ג"ז משנה שם מברך על הרעה מעין הטובה ועל הטובה מעין הרעה ובגמרא (דף ס') על הרעה מעין הטובה ה"ד כגון דשקל בדקא בארעיה אע"ג דטבא הוא לדידיה דמסקא ארעא שרטון ושבחא השתא מיהא רעה היא ועל הטובה מעין הרעה ה"ד כגון דאשכח מציאה אע"ג דרעה היא לדידיה דאי שמע בי מלכא שקיל לה מיניה השתא מיהא טובה היא. ופרש"י דמסקא ארעא שרטון מחמת המים וה"ל לזבל השתא מיהא רעה היא שמחבלת תבואה ומברך דיין האמת:

## הלכה ה

**ירדו גשמים רבים וכו'**. גם זה שם (נ"ד) משנה על הגשמים ועל בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב ובגמרא (דף נ"ט:) ועל הגשמים הטוב והמטיב מברך והאמר רבי אבהו ואמרי לה במתניתא תנא מאימתי מברכין על הגשמים משיצא חתן לקראת כלה מאי מברכין אמר רב יהודה מודים אנו לך על כל טפה וטפה שהורדת לנו ור' יוחנן מסיים בה הכי ואילו פינו מלא שירה כים וכו' עד תשתחוה בא"י רוב ההודאות רוב ההודאות ולא כל ההודאות אמר רבא אימא האל ההודאות אמר רב פפא הילכך נימרינהו לתרווייהו רוב ההודאות ואל ההודאות ואלא קשיא ל"ק הא דאתא פורתא הא דאתא

טובא ואי בעית אימא הא והא דאתא טובא ולא קשיא הא דאית ליה ארעא הא דלית ליה ארעא כלומר דכי לית ליה ארעא מברך מודים אנו לך וכו' ופסק רבינו כתירוצא בתרא ואקשינן אית ליה הטוב והמטיב מברך והתנן בנה בית חדש וקנה כלים חדשים מברך שהחיינו שלו ושל אחרים אומר הטוב והמטיב ל"ק הא דאית ליה שותפות הא דלית ליה שותפות והתניא קצרו של דבר על שלו אומר ברוך שהחיינו על שלו ושל חבירו מברך הטוב והמטיב:

**וכתב** הרי"ף כלומר הא דתנן על הגשמים מברך שהחיינו בדלית ליה שותף בארעיה אבל אי אית ליה שותף בארעיה מברך הטוב והמטיב כי הא דתניא שלו ושל אחרים אומר הטוב והמטיב והיינו בדאית ליה ארעא אבל אי לית ליה ארעא אינו מברך לא הטוב והמטיב ולא שהחיינו אלא כדאמר ר' אבהו מודים אנו לך וכו' וזה דעת רבינו. אבל הרא"ש כתב ולא נהירא מה שכתב שצריך שיהיה לו עמו שותף בקרקע דהא כיון שיש לו קרקע כל שכניו משותפין עמו הילכך נראה כגירסת הספרים אידי ואידי דאית ליה לדידיה ול"ק הא דאית להו לאחריני בהדיה הא דלית להו לאחריני בהדיה פירוש בית חדש וכלים חדשים דלית להו לאחריני בהדיה שותפות מברך שהחיינו אבל גשמים דאית אחריני בהדיה שטובת גשמים היא לכל בעלי שדות מברך הטוב והמטיב והיכא דלית ליה ארעא מברך מודים וכו' עכ"ל:

## הלכה ו

**פי' משיצא חתן לקראת כלה הוא מ"ש משירבו המים על הארץ ויעלו אבעבועות וכו'**:

**וכתב** הר"ן פ"ק דתעניות בשם הרמב"ן דרבי יוחנן הוה מסיים רוב ההודאות ומשמע ליה לשון רבוי כדכתיב ברוב עם הדרת מלך וברוב גאונך ואקשינן דהא משמע נמי רוב ההודאות ולא כולם כדכתיב ורצוי לרוב אחיו ולפום הכי תירץ רבא אימא אל ההודאות ואתא רב פפא ואמר אל ההודאות ורוב ההודאות דכיון דאמר אל ההודאות הרי פירש שאין רוב זה אלא לשון סגיאות ורבוי ומפני שכל טפה וטפה צריכה שבח והודאה צריך בחתימה לשון רבוי מעין פתיחה. ובמקצת הנוסחאות כתב ברוך רוב ההודאות והוא לשון הספרים כולם שאמרו ברוך רוב ההודאות ולדברי הכל צריך תיקון לומר כן ברוך אל רוב ההודאות או מלך רוב ההודאות ואל ההודאות ושמא עשו רוב זה תואר כמו רב וכן מרוב אונים ואמיץ כח הוא תואר על משקל ועוז פניו ישונה מעוז לתום דרך ה' וכן רבים עד כאן לשונו:

## הלכה ז

**אמרו לו מת אביו וכו'**. ברייתא שם (ברכות נ"ט) מת אביו והוא יורשו בתחלה אומר ברוך דיין האמת ולבסוף הוא אומר הטוב והמטיב ואוקמה בגמרא בדאיכא אחי דקא ירתי בהדיה אבל אי ליכא אחי בהדיה מברך שהחיינו:

**ומה שכתב קצרו של דבר וכו'**. כבר כתבתיו בסמוך:

## הלכה ח

**ארבעה צריכין להודות וכו'**. שם בר"פ (נ"ד:) אמר רב יהודה ארבעה צריכין להודות יורדי הים הולכי מדברות ומי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא מאי מברך אמר רב יהודה ברוך הגומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב אבייי אמר וצריך לאודויי קמי עשרה דכתיב וירוממוהו בקהל עם מר זוטרא אמר ותרין מינייהו רבנן שנא' ובמושב זקנים יהללוהו מתקיף ליה רב אשי ואימר כולהו רבנן מי כתיב בקהל זקנים בקהל עם כתיב ואימר בי עשרה שאר עמא ותרי רבנן קשיא. ואע"ג דאסיקנא בקשיא פסקו הפוסקים כמר זוטרא דמילתא דרבנן היא ולקולא.

**וכתב רבינו וכיצד מודה וכיצד מברך** ונראה שהוא לשון מיותר וי"ל שכיצד מודה עניינו בפני כמה אנשים מודה ואם יהיה עומד או יושב וכיצד מברך עניינו מה יהיה נוסח הברכה:

**ומ"ש עומד ביניהם**. צ"ע מנא ליה ומה שכתב היא גירסת רבינו והרי"ף והרא"ש ודלא ככתוב בגמרות שלנו מאי מברך הגומל חסדים טובות:

## הלכה ט

**הרואה מקום שנעשו בו נסים וכו'**. ברכות בריש פרק הרואה (ברכות דף נ"ד) מקום שנעשו בו נסים לישראל אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה ואסיקנא בגמרא דאניסא דרבים כ"ע צריכי לברוכי אניסא דיחיד הוא ובריה ובר בריה צריכי לברוכי וכ"ע לא צריכי לברוכי כך גריס הרי"ף והיא גירסת רבינו:

**וכתב** רבינו יונה הוא מברך שעשה לי נס ובריה ובר בריה מברכין שעשה נס לאבותי. וכתב עוד שכל נס שאינו לכל ישראל או לרובן נקרא של יחיד ואין מברך עליו אלא הם ובניהם ובני בניהם לבד. ודע דאיתא בגמרא דמר בריה דרבינא אתרחיש ליה ניסא בפתקא דערבות ותו אתרחיש ליה ניסא דאישתזיב בריסתקא דמחווזא מגמלא פריצא כי מטא לערבות אמר ברוך שעשה לי נס בערבות ובגמל כי מטא לריסתקא דמחווזא אמר ברוך שעשה לי נס בגמל ובערבות. ולמד מכאן הרא"ש שיחיד שנעשו לו נסים בהגיעו אל אחד מהמקומות שנעשה לו נס יכלול כל שאר הנסים עם זה ורבינו לא כתב כן

משום דמשמע ליה שאינו מן החיוב אלא להזכיר נס הנעשה לו במקום ההוא לבד ומר בריה דרבינא לפנים משורת הדין הוא דעבד וגם הרי"ף ז"ל לא כתב ההוא עובדא דמר בריה דרבינא:

**ומה שכתב רבינו כגון ים סוף ומעברות הירדן**. שם בברייתא הרואה מעברות הים מקום שעברו ישראל ים סוף ומעברות הירדן בימי יהושע ומני טובא התם בברייתא ורבינו נקט הני תרי לדוגמא:

**הרואה גוב האריות**. שם (נ"ז:) דרשא דרב המנונא:

**הרואה מקום שעובדים וכו'**. שם בדרשא דרב המנונא ראה מרקוליס אומר ברוך שנתן ארך אפים לעוברי רצונו וסובר רבינו דה"ה לכל עכו"ם ובירושלמי נעקרה ממקום אחד ונקבעה במקום אחר מקום שניתנה בו אומר ברוך שנתן ארך אפים ובכל עכו"ם מיירי:

**מקום שנעקרה ממנו עבודת כוכבים ומזלות וכו'**. שם ת"ר הרואה מקום שנעקרה ממנו עכו"ם אומר ברוך שעקר עבודת כוכבים ומזלות מארצנו וכשם שנעקרה ממקום זה וכו' ובחוצה לארץ א"צ לומר והשב לב עובדיהם לעבדך מפני שרובם גוים. רשב"א אומר אף בחוצה לארץ צריך לומר כן מפני שעתידים להתגייר שנאמר כי אז אהפוך על עמים וכו':

**כתב** הטור אורח חיים וז"ל כתב הרמב"ם ואומר בשתיהם כשם שעקרת אותה מהמקום הזה כך תעקור אותה מכל המקומות והשב לב עובדיהם לעבדך ואיני יודע למה פוסק כדברי יחיד דרשב"א הוא דאמר הכי אבל לתנא קמא אין צריך לומר כן אלא בארץ ישראל שרובם ישראל אבל לא בח"ל עד כאן לשונו. ואין דבריו מכוונים דהא לדברי הכל צריך לומר כשם שעקרת וכו' ולא הוי דברי יחיד אלא מה שאומר בשתיהן והשב לב עובדיהם לעבדך. ולענין מה שתמה למה פסק כיחיד יש לומר דמשום דמסתבר טעמיה. ועוד דת"ק לא קאמר אלא שאינו צריך לומר כן אבל אם רצה אומר ואין בכך כלום ורשב"א מצריך שיאמר כן ואם לא יאמר עביד דלא כרשב"א הילכך למימר עדיף דלא פליג אשום תנא. ועוד דמשמע בירושלמי דרבי יוחנן סבר כרשב"א דדרש כל זמן שאדם חי יש לו תקוה:

## הלכה י

**הרואה בתי ישראל וכו' עד דיין האמת**. ברייתא שם (דף נ"ח:) ופשטא דברייתא משמע דבבתי גדולי ועשירי ישראל קאמר מדאייתינן בגמרא בסמוך עובדא דעולא ורב חסדא דמטו אפיתחא דבי רב חנא בר נהילאי דהוה חריב. אבל מצאתי בהרי"ף הרואה בתי כנסיות ישראל וכתב ה"ר מנוח דוקא בא"י:

**הרואה קברי ישראל וכו'**. שם ברייתא וסיומא דמר בריה דרבינא בגמרא דאמר דצ"ל ויודע מספר כולכם והוא עתיד להחיותכם. וכך היא גירסת הרי"ף והרא"ש ז"ל ורבינו נראה שגירסא אחרת היתה לו:

## הלכה יא

**הרואה ת"ר אלף וכו'**. שם (דף נ"ח) אמר רב המנונא הרואה אוכלוסי ישראל אומר ברוך חכם הרזים אוכלוסי עכו"ם אומר בושה אמכם וכו' תנא אין אוכלוסא פחותה מששים רבוא:

**ומה שכתב רבינו ובארץ ישראל**. כתב ה"ר מנוח שלמד כן מדאיתא בגמרא בן זומא ראה אוכלוסא בהר הבית אמר ברוך חכם הרזים משמע דוקא בארץ ישראל עד כאן ולא נהירא דאם כן נימא דוקא בהר הבית אלא ודאי אין משם ראיה כלל דמעשה שהיה כך היה והוא הדין בחוץ לארץ. ואפשר שטעם רבינו מדאמר עולא אין אוכלוסא בבבל כלומר שאף על פי שיראה ששים רבוא אין להם דין אוכלוסא לברך עליהם. וקשה מדאיתא בגמרא בפרק הנזכר דרב חנינא בריה דרב איקא בריך ארב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע ברוך חכם הרזים משום דהוו חשיבי עליה כששים רבוא אע"ג דבבבל הוו, ואפשר דסבר רבינו דההיא פליגא אדעולא ופסק כעולא דמיקל בברכות הוא:

**הרואה מחכמי וכו' עד מכבודו לב"ו**. ברייתא שם [אלא שבגמרא שלפנינו איתא הגירסא אצל חכמי ישראל ברוך שנתן מחכמתו ליראיו ואצל מלכי ישראל ברוך שחלק מכבודו ליראיו]:

## הלכה יב

**הרואה את הכושי וכו' עד דיין האמת**. ברייתא שם ואותביה מינה לריב"ל דאמר הרואה את הבוהקנין אומר משנה הבריות ופרקינן ל"ק הא ממעי אמו הא בתר דאתיליד ובוהקנין עניינו לינטיל"יושו כעדשים:

**הרואה את הפיל וכו' עד בעולמו**. ברייתא שם וקפוף פירש"י עוף שקורין וולטו"ר ויש לו לסתות ולחיים כאדם:

## הלכה יג

**היוצא בשדות וכו'**. פרק כיצד מברכין ברכות (מ"ג:):

## הלכה יד

**על הרוחות וכו'**. משנה שם (ברכות נ"ד) על הזיקין ועל הזועות ועל הברקים ועל הרוחות אומר ברוך שכחו מלא עולם על ההרים ועל הגבעות ועל הימים ועל הנהרות ועל המדברות אומר ברוך עושה מעשה בראשית רבי יהודה אומר הרואה את הים הגדול

אומר ברוך שעשה את הים הגדול אימתי בזמן שרואה אותו לפרקים וזיקים מפרש רבינו אור שבאויר כאילו הם כוכבים וכו' וזועות היינו קול ההברה וכו' ובגמרא על ההרים וכו' אטו כל הני דאמרן עד השתא לאו מעשה בראשית נינהו והא כתיב ברקים למטר עשה אמר אביי כרוך ותני כלומר לכולהו בחד בבא ועל כולם שתי ברכות הללו רבא אמר התם מברך תרתי שכחו מלא עולם ומעשה בראשית הכא עושה מעשה בראשית איכא שכחו מלא עולם ליכא. ופירש"י על ההרים לא מצי לברוכי מלא עולם שאינן במקום אחד אלא כל אחד ואחד במקומו:

**וכתבו** הרי"ף והרא"ש ז"ל מברך תרתי כלומר הי מינייהו דבעי מצי אמר וכך הם דברי רבינו ולאפוקי מהראב"ד שכתב בגמרא יש מברך תרתי עכ"ל שהוא סובר דתרתי צריך לברך. ופסק רבינו כר' יהודה ותמה עליו הרמ"ך וי"ל שטעם רבינו מדאמרינן בגמרא לפרקים עד כמה אמר רמי בר אבא אמר ר' יצחק עד שלשים יום וכיון ששאלו והשיבו אליביה אלמא הלכתא כוותיה. ועוד י"ל שלא לחלוק בא אלא לפרש כאילו אמר אימתי הוא אומר על הימים מעשה בראשית כשאינו ים הגדול אבל על הים הגדול אומר ברוך שעשה את הים הגדול וכן כתב הרא"ש בתשובה וכתב דים הגדול הוא ים אוקינוס והוא הים שעוברים לארץ ישראל ולמצרים. וכתב רבינו גם בהרים וכו' דדוקא משלשים לשלשים יום בעי ברוכי דומיא דים הגדול והכי משמע בירושלמי אבל בזיקין וזועות וכו' אמרי' התם שאם הם מופסקים מברך על כל פעם ופעם:

## הלכה טז

**הרואה את הקשת וכו'**. שם (דף נ"ט) מאי מברך ברוך זוכר הברית במתניתא תנא נאמן בבריתו וקיים במאמרו אמר רב פפא הילכך נימרינהו לתרווייהו ברוך זוכר הברית ונאמן בבריתו וקיים במאמרו:

**הרואה לבנה בחדושה וכו'**. נוסח הברכה בסנהדרין פרק היו בודקין (סנהדרין דף מ"ב) מימרא דרב יהודה:

## הלכה יז

**ומ"ש וצריך לברך ברכה זו מעומד**. שם מימרא דאביי:

**ומ"ש שכל המברך על החדש בזמנו וכו'**. שם מימרא דרב אחא בר חנינא:

**אם לא בירך עליה כו'**. שם (מ"א) אמר ר' יוחנן עד מתי מברכין על החדש עד שתתמלא פגימתה וכמה א"ר יעקב בר אידי א"ר יהודה עד ז' נהרדעי אמרי עד י"ו ופסק רבינו כנהרדעי דרבים נינהו וכן פסק הרא"ש כלומר דבתר הכי לא שייך לומר מחדש החדשים שהרי כבר נושנת היא:

**וכתב** ה"ר מנוח עד ט"ז ולא ט"ז בכלל שהרי אחר שעברו ט"ו יום נתמלא פגימתה והולכת הלוך וחסור דהא קי"ל אין חדשה של לבנה פחות מכ"ט יום וחצי ותשצ"ג חלקים:

## הלכה יח

**הרואה את החמה וכו'**. פרק הרואה (ברכות נ"ט:) ת"ר הרואה חמה בתקופתה לבנה בגבורתה וכוכבים במסילותם ומזלות כסדרן אומר ברוך עושה מעשה בראשית ואימתי הוי אמר אביי כל כ"ח שנין והדר מחזור ונפלה תקופת ניסן בשבתאי באורתא דתלתא נגהי ארבעא ע"כ בגמרא ושאר הברייתא פירשה רבינו ע"ד זו דלבנה בגבורתה היינו כשתחזור הלבנה לתחלת מזל טלה וכו' וכוכבים במסילותם היינו וכן כשיחזרו כל כוכב וכו' ומזלות כסדרן היינו וכן בכל עת שיראה מזל טלה עולה וכו':

## הלכה יט

**הרואה בתי עכו"ם וכו'**. ברייתא שם (נ"ח:) ומשמע לי מדברי רבינו שהוא מפרש בתי עכו"ם בתי גדולי עכו"ם ועשיריהם דאי בתי עבודת כוכבים קאמר ברכה הוא דבעי ברוכי כמ"ש רבינו לעיל הרואה מקום שעובדים בו עכו"ם וכו' ואפשר לפרש ולומר לדעת רבינו שהוא מפרש בתי תפלת העכו"ם בלא עכו"ם:

**ראה קברי עכו"ם וכו'**. ברייתא שם:

## הלכה כא

**הנכנס וכו' עד רופא חולים**. ברייתות ומימרי דאמוראי שם (ברכות דף ס'):

## הלכה כב

**ההולך למוד גורנו וכו'**. פרק קמא דתענית ופרק המפקיד (מציעא מ"ב):

**וכתב** הריטב"א פי' ברכה שלימה בשם ומלכות ודעת הרמב"ן שלא חייבו ברכה זו אלא בהולך להפריש תרומה ומעשרות שהבטיח הקדוש ברוך הוא בברכתו עליהם שנאמר והביאו את המעשר וגו' והריקותי לכם ברכה עד בלי די ועל כן תקנו בו ברכה זו לומר שהבטחתו של הקדוש ברוך הוא קיימת ואין זו ברכה לבטלה עכ"ל:

**וכל הצועק לשעבר וכו'**. משנה סוף פרק הרואה (ברכות נ"ד):

## הלכה כד

(כג-כד) **הנכנס לבית המדרש וכו' עד לבאר שחת**. משנה ובריתא פרק תפלת השחר (ברכות דף כ"ח:):

## הלכה כה

**הנכנס לכרך וכו' עד סוף הפרק**. משנה ובריתא פרק הרואה (ברכות דף נ"ד):

# פרק יא

## הלכה א

**כל הברכות כולן וכו'**. מצאתי נוסחא ישנה שכתוב בה אלא מעט מברכת המצות כגון ברכת ספר תורה ורואה קברי ישראל מאלו שהם דרך שבח והודאה עד כאן וכן כתוב בדפוס וינציאה. וביאור הלשון כל הברכות כולן פותח בהן בברוך וחותם בברוך חוץ מברכה אחרונה של ק"ש וברכה הסמוכה לחבירתה ואעפ"י ששתי מינין אלו ענין אחד להם מנאם כשתים משום דברכה הסמוכה לחבירתה היינו סמוכה לה ממש וה"ה לברכה אחרונה של הלל אלא שרבינו חדא מינייהו נקט וברכת הפירות והדומה לה וברכת עשיית המצות ואלו שאמרנו שאין פותחות וחותמות יש מהם פותח ואינו חותם וכו' והכלל הזה צודק בכל אלו הברכות אלא במעט מברכת המצות כגון ברכת ספר תורה שפותח וחותם ומהברכות שהם דרך שבח והודאה רואה קברי ישראל, וה"ה לקידוש והבדלה אלא חדא מינייהו נקט אבל שאר המצות כולן חוץ מברכת ספר תורה הכלל הזה צודק בהם שפותח ואינו חותם:

**כתב** הראב"ד ומה חסרה לו המדה וכו' האריכוה וחתמוה עכ"ל. ומה שהוקשה לו והנה קידוש והבדלה כבר ישבתי דחדא מינייהו נקט. ומה שכתב אלא שאין הדבר תלוי אלא במטבע ארוך אינה טענה על רבינו שלא בא רבינו ליתן טעם לדבר אלא להודיענו כללי הדברים:

## הלכה ב

**וכל מצות עשה שבין אדם למקום וכו'**. פ"ק דפסחים (דף ז' ע"א וב') אמר רב יהודה אמר שמואל כל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן כלומר קודם עשייתן ודקדק רבינו לכתוב שבין אדם למקום לומר דבמצות שבין אדם לחבירו כגון עשיית צדקה וכדומה אין מברכין עליהן:

## הלכה ג

**והיכן צונו בתורה וכו'**. בפ' במה מדליקין (שבת דף כ"ג) מאי מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנוכה והיכן צונו רב אויא אמר מלא תסור רב נחמיה אמר שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך. וכתב רבינו טעמו של רב אויא שהוא נראה יותר ועוד דאמרינן בברכות פ' מי שמתו (ברכות י"ט:) כל מילתא דרבנן אסמכוה אלאו דלא תסור אלמא כרב אויא קיימא לן. וכתב רבינו אשר יאמרו לך תעשה שהוא בלשון עשה וכתוב בפסוק עצמו:

## הלכה ד

**ולמה אין מברכין וכו'**. כן כתב רבינו יונה בסוף פרק אלו דברים בשם ר"ע שאין מברכין עליהם כלל:

## הלכה ז

**אין לך מצוה שמברכין אחר עשייתה אלא טבילת הגר בלבד וכו'**. פרקא קמא דפסחים (דף ז':) גבי הא דאמר רב יהודה אמר שמואל כל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן כו' עד חוץ מן הטבילה מאי טעמא דאכתי גברא לא חזי. וכתב הרי"ף ומפרשי לה רבנן דבטבילת גר בלבד אמרינן אבל שאר חייבי טבילות מברכין ואחר כך טובלין:

**ומה שכתב מפני שהיה דחוי מעיקרו**. כלומר דאילו היה ראוי מעיקרו והדר נדחה אינו חוזר ונראה דהכי אמרינן בסוף פרק שלשה שאכלו (ברכות דף נ"א) בעו מיניה מרב חסדא מי שאכל ושכח ולא בירך מהו שיחזור ויברך א"ל מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר כדי שיהא ריחו נודף אמר רבינא הילכך אפילו גמר סעודתו יחזור ויברך דתניא טבל ועלה בעלייתו הוא אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה ולא היא התם מעיקרא גברא לא חזי הכא מעיקרא גברא חזי והואיל ואידחי אידחי:

## הלכה ח

**כל מצוה שעשייתה וכו'**. בפרק התכלת (מנחות מ"ב):

## הלכה ט

**כל מצוה שהיא מזמן וכו'**. לפי שראה רבינו קצת מצות שמברכין עליהן שהחיינו וקצתן שאין מברכין בא ליתן טעם בדבר דכל מידי דמזמן לזמן קא אתי או שאינו מצוי בכל עת דדמי למצוה הבאה מזמן לזמן וכן כל מצוה שהיא קנין לו בכל אלו מברך שהחיינו וסוכה ולולב מפורשים בברייתא בפרק לולב וערבה (סוכה מ"ו) שמברכין עליהם שהחיינו וציצית ותפילין בתוספתא דברכות פרק אחרון ומקרא מגילה מפורש בריש הקורא את המגילה עומד (מגילה כ"א) ונר חנוכה מפורש פרק במה מדליקין (שבת דף כ"ג) ומילה יתבאר פרק ג' מהלכות מילה אך שופר ומזוזה ומעקה יליף להו מהני:

## הלכה י

**אחד העושה מצוה לעצמו וכו' אקב"ו לעשות**. כלומר אינו מבחין עתה בין אם מברך בלמ"ד או בעל אלא כוונת רבינו שמברך על העשייה אבל אינו מברך שהחיינו אלא על מצוה שעושה אותה לעצמו ולמד כן מדתניא בסוף פרק לולב וערבה (סוכה מ"ו) העושה לולב או סוכה לעצמו מברך שהחיינו משמע דדוקא בעושה לעצמו הוא דמברך שהחיינו אבל לא העושה אותה לאחרים:

**כתב** הרמ"ך אבל אינו מברך שהחיינו אלא על המצוה שעושה נראה מדבריו שהמקדש בבית אחד להוציא הנשים אינו מברך שהחיינו. ומנהגנו לברך וכן ראוי לעשות דכיון דחובה היא לאשה לברך אותה ברכה מברך אותה בעבורה וחשבינן נמי שמברכת היא דשומע כעונה עכ"ל. ומ"ש וכן ראוי לעשות וכו' דבר פשוט הוא וגם רבינו יסבור כן: **היו לפניו מצות הרבה וכו'**. פרק לולב וערבה ת"ר היו לפניו מצות הרבה אומר אקב"ו על המצות ר' יהודה אומר מברך על כל אחת בפני עצמה אמר ר' זירא הלכה כר' יהודה ומפרש התם טעמא משום דכתיב ברוך ה' יום יום בכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו:

## הלכה יד

(יא-יד) **כל העושה מצוה וכו'**. רבינו בא לתת טעם למה קצת מצות אנו מברכין עליהן בעל וקצתן אנו מברכין עליהן בלמ"ד וכלל דבריו דלברך בלמ"ד בעינן שיעשה אותה לעצמו ושתהיה הברכה קודם עשיית המצוה אבל אם מברך אחר עשייתה כביעור החמץ שאחר שגמר בלבו לבטל נעשית המצוה וכן לולב מדאגבהיה נפק ביה כמוזכר פרק קמא דפסחים (דף ז') וכן אם סח בין תפילין של יד לשל ראש מברך על מצות תפילין מפני שכבר נעשית מצות תפילין של יד וכן על ספירת העומר מפני שכבר קרב העומר ואנו מונים ממנו ולא מונין לו תקנוה בעל וכן ברכת על דברי תורה לפי שבכל יום ובכל שעה אנו מצווים ללמוד וא"כ קודם שעה זו נצטוו ללמוד תקנוה בעל. וזה הכלל הוא בברכת מצות שהם חובה אבל בברכה של מצות שאינן חובה כנט"י ושחיטה דלא ליכול ולא יטול ידיו או לא ישחוט אינו מברך בלמ"ד להורות שאינה חובה והאי טעמא סגי נמי לעירוב דמצוה שאינה חובה דלא יערב ולא יוציא מביתו מאומה אלא לפי שמצא בו טעם אחר כתבו שעירוב לא שייך ביה עשאו לעצמו לבדו אלא לו ולאחרים וכן אינה חובה. ואפשר שכתב אותו טעם בעירוב לומר דמשום דכשעשה דברי הרשות לו ולאחרים אינו מברך אלא בעל לא רצו חכמים לשנות הברכה אפילו כשעושה אותם לעצמו כיון שאינן מצוות של חובה ואפילו שנטילה עושה אותה לעצמו לא רצו חכמים לחלק במצות שאינן חובה בין קצתם לקצתם. אך קשה שכתב בתחלת דבריו בין שהיתה חובה עליו בין שאינה חובה עליו אם עשה אותה לעצמו מברך לעשות לכך י"ל דתלתא גווני נינהו חובה ואינה חובה ודבר הרשות ונט"י ושחיטה הם דברי הרשות שהרי אפשר לו שלא לאכול בשר ולא דבר שיצטרך נטילת ידים אלא פירות או ירקות אבל עירוב אע"פ שאינו חובה מצוה עליו לעשות עירוב שמא ישכח ויוציא ולא תיקשי לרבינו מעל הטבילה דמילתא דרשות היא לא ליטבל ולא ליטהר ואע"ג דחייב אדם לטהר עצמו ברגל לאו חיוב גמור הוא א"נ דלא רצו חכמים לשנות הברכה שלש פעמים בשנה מבכל השנה, וטבילת

גר דמצוה היא כבר נתבאר טעמא משום דמברך אותה אחר עשייתה. אך קשה ממקרא מגילה ואכילת מצה ומרור ובשר הפסח שהוא מברך עליהם בעל. ועל מה שכתב **רבינו מל את בן חבירו מברך על המילה** הקשה הר"ן דאליבא דמאן דאמר לבער איתמר הכי אבל למאן דאמר על ביעור אבי הבן נמי מברך על המילה וכתב הר"ן כן לפי שהוא ז"ל מפרש דכל הני מיתיבי שאכתוב בסמוך הם למ"ד לבער וסייעתא למאן דאמר על ביעור ולשון הגמרא (פסחים דף ז' ע"א וע"ב) אמר רב יהודה הבודק צריך שיברך מאי מברך רב פפי אמר לבער חמץ ורב פפא אמר על ביעור בלבער כ"ע לא פליגי דודאי להבא משמע כי פליגי בעל ביעור מר סבר מעיקרא משמע ומר סבר להבא משמע מיתיבי אקב"ו על המילה היכי נימא למול לא סגיא דלאו איהו מהיל אבי הבן מאי איכא למימר אין הכי נמי. מיתיבי אקב"ו על השחיטה התם נמי היכי נימא לשחוט לא סגיא דלאו איהו שחיט פסח וקדשים מאי איכא למימר אין ה"נ מיתיבי נטל לולב לצאת אומר על נטילת לולב שאני התם דמעידנא דאגבהיה נפיק ביה והלכתא על ביעור חמץ. ורבינו אפשר שמפרש דמאן דאמר לבער פירושו אף לבער דעל נמי להבא משמע ואין לשון בברכה שיורה על העבר ומאן דאמר על ביעור פירושו דוקא על ביעור דלשון על משמע שכבר נעשה המצוה והכא נמי משעה שגמר בלבו לבטל נעשית מצות הביעור קודם שיבדוק ואותביה למאן דאמר על ביעור מעל המילה דבשלמא למאן דאמר לבער כך לי לברך בלמ"ד כמו לברך בעל דעל נמי להבא משמע אלא למאן דאמר דעל מורה על העבר בשחיטה ומילה ולולב מאי עבר איכא דליברוך עלייהו בעל ומשני דבשחיטה ומילה הוי טעמא משום דלא סגיא דלאו איהו מהיל ושחיט בתמיה כלומר מילה אחר הוא המצווה בה דהיינו האב ושחיטה אינו מצווה עליה וכיון שזה אינו מצווה עליהן אלא שמוציא אחרים ידי חובתן תיקנו בעל לעשות היכרא בין בשמוציא עצמו לכשמוציא אחרים ופריך ממל את בנו ושוחט פסחו דהוה משמע ליה דמברכי נמי בעל ומשני דאה"נ דבלמ"ד מברכי ובלולב תירץ דהכא במאי עסקינן כשנטלו כבר דהוי עבר. ואסיקנא והלכתא על ביעור כלומר דשאני לן בין לבער לעל ביעור דלבער הוי להבא ועל ביעור לשעבר וכיון שכן למדנו דכל היכא דהוי לשעבר א"נ שעושה אותה לאחרים אעפ"י שהיא להבא מברך עליה בעל וכשעושה אותה לעצמו והיא להבא מברך בלמ"ד ולכן המל את בנו מברך למול את הבן וכמו שכתב רבינו. א"נ דרבינו מפרש דמעיקרא הוה ס"ל לגמרא כרב פפא ולהכי אקשי לרב פפי ממילה שחיטה ולולב והוה בדעתיה נמי לאקשויי ליה מברכות טובא מצה מרור תורה ספירת העומר וזולתן אבל מכיון דתריץ גמרא דבלולב מברכי בעל אף לרב פפי מטעמא דכיון דאגבהיה וכו' הא ודאי דמהך

תירוצא שמעינן דבכולהו מילי דדמו ללולב דכיון דחשב או הגביה נעשית המצוה שפיר מברכים בעל אף לרב פפי ולהכי לא הדר אקשיה משום ברכה אחרת דכי פסק והלכתא על ביעור לא כרב פפא הוא אלא ככ"ע ומיהו עיקר חדוש לרב פפי הוא מטעם דכיון דאגבהיה דלרב פפא [היכא] דלא הוי טעמא נמי ס"ל בעל. ויש ללמוד דס"ל כשיטה זו מדכתב בסוף פרק זה וכך הוא מברך על ביעור חמץ וכו' עד כמו שיתבאר במקומו:

## הלכה טו

**כתב הראב"ד הנה לדבריו וכו' נפטר ממנו כל היום עכ"ל. דעת הראב"ד ז"ל דכשאמרו בגמרא דלולב משום דכיון דאגבהיה נפק ביה מברך על נטילת לולב דוקא בלולב אמרו שכיון שהגביהו נפטר ממנו כל היום ומשום הכי מברך עליו בעל אבל ציצית ותפילין שמצותן להניחן עליו כל היום אפילו אחר שלבש ונתעטף מברך בלמ"ד ודעת רבינו דלא שנא ואין בזה הכרע. ובמ"ע הפליג דעת הראב"ד לדברים אחרים: כתב** הראב"ד וכך הוא מברך וכו'. א"א קשיא לי וכו' ולאכול מרור עכ"ל:

**וכתב** בעל מ"ע ואני אומר הנני משיב על ראשון וכו' ואיני מבין דבריו שרבינו בתשובתו לחכמי לוניל לא הזכיר במקרא מגילה ונר חנוכה אלא שהם דרבנן. וזה דבר פשוט ומה צורך להביא ראיה מתשובתו ועוד שאפילו שהם מדרבנן חובה נינהו לקרות מגילה ולהדליק נר של חנוכה וכבר כתב רבינו שדבר שהוא חובה אפילו נתכוון להוציא גם לאחרים מברך בלמ"ד ועירוב שכתב רבינו שאינו חובה היינו משום שאילו היה ידוע לנו שלא היה שוכח והיה מוציא מביתו דבר לא היינו מצריכין אותו עירוב והיאך רצה בעל מ"ע להשוות מגילה ונר חנוכה לעירוב. וע"ק על בעל מ"ע שכתב שמצה ומרור מצותן בחבורה ולפיכך מברך בעל וקשה דהא ודאי חובה נינהו וכתב רבינו היתה חובה ונתכוון להוציא עצמו מידי חובה ולהוציא אחרים מברך לעשות:

**ויש** שואלים היאך כתב רבינו בפ"ז מהלכות לולב מברך תחלה על נטילת לולב והרי כתב כאן שאם בירך קודם שיטול מברך ליטול לולב והתם כשלא נטלו עדיין עסקינן שכך כתב וכשהוא נוטלן לצאת בהם מברך תחלה על נטילת לולב הואיל וכולן וכו' ואח"כ נוטל האגודה הזאת וכו'. וי"ל ששם אינו מקפיד על נוסח הברכה אלא כוונתו לומר שמברך על הלולב ואינו מברך על שאר המינין ולשונו מוכיח כך שכך כתב וכשהוא נוטלן לצאת בהן מברך תחלה על נטילת לולב הואיל וכולם סמוכים לו:

## הלכה טז

**כל דבר שהוא מנהג אף ע"פ שמנהג וכו'**. בפרק לולב וערבה (סוכה מ"ד) גרסינן אמר איבו הוה קאימנא קמיה דר' אליעזר ב"ר צדוק ואייתי ההוא גברא ערבה קמיה

שקיל חביט ולא בריך קסבר מנהג נביאים ואמנהגא לא מברכינן וסובר רבינו דכל שכן לשאר מנהגים שאינן מנהג נביאים שאין מברכין עליהן ומשום הכי בר"ח אין מברכין על ההלל דהא מנהג הוא כדאמרינן בפרק בתרא דתענית (דף כ"ח:) דרב איקלע לבבל בר"ח חזנהו דהוו קרו הלילא סבר לאפסוקינהו כיון דחזנהו דמדלגי אמר ש"מ מנהג אבותיהם בידיהם. ודעת רבינו להשוות חולו של מועד של פסח לראש חדש והרמב"ן חילק ביניהם ואמר דבחולו של פסח כיון דאיקרו מועד מחייבינן למיקרי הלל בדילוג ולברך וגם הראב"ד מחלק ביניהם אבל ר"ת כתב דבר"ח נמי מברכין דאם איתא דלא מברכין מאי קאמר כיון דשמעינהו דמדלגי אמר ש"מ מנהג אבותיהם בידיהם וכי לא היה לו להכיר אי משום מנהג קרו ליה לא הוו מברכי ואין לומר דלא בא בתחלת קריאת ההלל דאי הכי הוה למימר רב איקלע לבי כנישתא. והא דאמרינן בסוכה דאמנהג לא מברכין היינו דוקא במנהג דערבה דלא הוי אלא מנהג טלטול בעלמא. ונ"ל לדעת רבינו שלא בא בתחלת קריאת ההלל והא דלא אמר איקלע לבי כנישתא משום דהוה משמע שכבר היה זמן שהיה בבבל ולא נכנס לבית הכנסת ואין הדבר כן לכך אמר איקלע לבבל ונכנס לבית הכנסת מיד ומצאן קורין את ההלל ולא ידע אי ברכו עליו אי לאו ואפילו נאמר שהיה שם מתחלה ולא ברכו עליו מ"מ סבר לאפסוקינהו מפני שחשש שאם יקראוהו שלם יבאו לברך עליו לאחריו כיון שאין היכר בין הלל דר"ח ליום שגומרים בו את ההלל וכיון דחזנהו דמדלגי אמר ש"מ מנהג אבותיהם בידיהם כלומר הרי הם יודעים דמשום מנהג הוא דקרו והרי הם עושים לו היכר ולא אתו למטעי לברוכי עליה. ועוד הביא ר"ת ראיה לדבריו וכתבה רבינו נסים בפרק לולב וערבה ודחאה ודברי מגיד משנה בזה בפרק שלישי מהלכות מגילה:

**וכתב** הראב"ד ז"ל שלא אמר אלא על חולו של פסח בלבד וכו' וצריך ברכה עכ"ל. דעתו ז"ל בראש חדש כר"ת ולכן מברכין עליו לפרסם שהוא ראש חדש אבל בחולו של פסח דלא שייך האי טעמא אין מברכין עליו כיון שאינו מועד גמור:

**וכן כל דבר שיסתפק לך אם טעון ברכה אם לאו וכו'**. כן כתב הרא"ש בפרק מי שמתו בשם השאלתות וטעמא דמסתבר הוא דהוי ספק עובר על לא תשא. ועל מה שכתב **רבינו כל דבר שיסתפק לך אם טעון ברכה אם לאו עושים אותו בלא ברכה** קשה שהרי כתב רבינו פרק ב' מהלכות קריאת שמע ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא חוזר וקורא ומברך לפניה ולאחריה והרי מספק הוא חוזר וקורא ולמה הוא חוזר ומברך. ויש לומר שכשהדבר עשייתו מחוייבת אעפ"י שהוא ספק כגון ספק קרא קריאת שמע כיון דקיימא לן ספיקא דאורייתא לחומרא ומחוייב הוא לקרות הילכך מברך לפניה ולאחריה כאילו

ודאי לא קרא אבל כשמן הדין לא היה חייב לחזור ולעשות המצוה ההיא אלא שתקנת חכמים היא כגון דמאי שמן הדין אינו חייב לעשר משום דרוב עמי הארץ מעשרין הם אלא שחכמים החמירו לחייבו לעשר וכן יום טוב שני לדידן דבקיאינן בקביעא דירחא אלא דשלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם כדאיתא בפרק קמא דיום טוב (דף ד:) וכיון דמדינא אין בהם איסור א"כ הם ספק דרבנן ולא בעי ברוכי, וכן על יום טוב שני לא הוה בעי לברוכי אם לא מפני שלא יזלזלו בו כדאיתא בפרק ב"מ (שבת כ"ג). ומה שיש לדקדק עוד בזה כתבתי בפ"ב מהלכות ק"ש בשם הרשב"א ז"ל:

**סליק הלכות ברכות בס"ד**